

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM İKTİSADI VE HUKUKU ANABİLİM DALI

TÜRK KATILIM BANKALARININ MAKRO
HEDEFLERİ

Hazırlayan

Osman BALTACI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Dr.Öğr.Üyesi Bilal BAĞIŞ

Bingöl – 2022

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM İKTİSADI VE HUKUKU ANABİLİM DALI

TÜRK KATILIM BANKALARININ MAKRO HEDEFLERİ

Hazırlayan
Osman BALTACI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Dr.Öğr.Üyesi Bilal BAĞIŞ

Bingöl – 2022

İçindekiler

ÖZET	VI
KISALTMALAR	VIII
ŞEKİL	IX
TABLO	X
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
1.1. KATILIM BANKACILIĞININ ESASLARI VE TEMEL ARGÜMANI	3
1.2. KATILIM BANKALARI'NIN TEMEL FELSEFESİ	4
1.3. KATILIM BANKALARI'NIN FON TOPLAMA YÖNTEMLERİ.....	5
1.3.1. Özel Cari Hesaplar:	5
1.3.2.Katılım Hesapları:	6
1.3.3.Sendikasyon Kredileri:	6
1.4.KATILIM BANKALARININ FON KULLANDIRMA YÖNTEMLERİ.....	7
1.4.1.Murabaha	7
1.4.1.1.Klasik Murabaha	8
1.4.1.2.Çağdaş Murabaha:.....	9
1.4.2.Mudaraba	9
1.4.3.Müşaraka	10
1.4.4.İcare	10
1.4.4.1.Normal Kiralama:.....	11
1.4.4.2.Mülkiyetin Devriyle Sonuçlanan Kiralama:.....	11
1.4.5.Selem	11
1.4.6.İstisna	11
1.4.7.Sukuk	12
1.4.7.1.İcara Sukuk:	12
1.4.7.2.Mudarabe Sukuk:	12
1.4.7.3.Müşareke Sukuk:	13
1.4.7.4.Mal Satımı İle Oluşan Sukuk:	13
1.4.8.Teverruk	13
1.4.9.Tekafül	14
1.4.10.Muzaraa ve Musakat	14
1.4.11.Karz-ı Hasen	14
2.4.KATILIM BANKALARININ FON KULLANDIRMA YÖNTEMLERİ.....	17

2.4.1.Murabaha	18
2.4.1.1.Klasik Murabaha	19
2.4.1.2.Çağdaş Murabaha	19
2.4.2.Mudaraba	19
2.4.3.Müşaraka	20
2.4.4.İcare	21
2.4.4.1.Normal Kiralama	21
2.4.4.2.Mülkiyetin Devriyle Sonuçlanan Kiralama	21
2.4.5.Selem	22
2.4.6.İstisna	22
2.4.7.Sukuk	22
2.4.7.1.İcara Sukuk	23
2.4.7.2.Mudarabe Sukuk	23
2.4.7.3.Müşareke Sukuk	23
2.4.7.4.Mal Satımı İle Oluşan Sukuk	23
2.4.8.Teverruk	24
2.4.9.Tekafül	24
2.4.10.Muzaraa ve Musakat	25
2.4.11.Karz-ı Hasen	25
İKİNCİ BÖLÜM	28
2.1.TÜRKİYE'DE KATILIM BANKALARI	28
2.2.TÜRKİYE'DEKİ KATILIM BANKALARININ FAALİYETLERİ	30
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	37
3.1.TÜRKİYE KATILIM BANKALARININ MAKRO EKONOMİK HEDEFLERİ	37
3.2.ARAŞTIRMANIN KAPSAMI, AMAÇ VE HEDEFLERİ	40
3.3.ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN LİTERATÜR	42
3.4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	49
3.4.1.Bulgular	53
3.5.TÜRKİYE EKONOMİSİNDE KATILIM BANKALARININ MAKRO EKONOMİK PERFORMANSLARI	54
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	73
4.1. KATILIM BANKACILIĞININ DÜNYADAKİ KONUMU VE ÜLKELER BAZINDA ÖRNEKLERİ	73
4.1.1.İran	73
4.1.2.Körfez Ülkeleri	74
4.1.3.Malezya	74
SONUÇ VE ÖNERİLER	89

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım TÜRK KATILIM BANKALARININ MAKRO HEDEFLERİ adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlakla gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

.../.../2022

Osman Baltacı

ÖZET

Küresel ekonomide faize dayalı ekonomik sistemlerin zayıfladığı sıklıkla savunulmaktadır. Bu zayıflığın kanıtı olarak da küresel ekonomik krizler gösterilmektedir. Bu krizler sonucunda ulusal ekonomilerin ağır yara aldığı ve zayıfladığı görülmektedir. Emek dâhil edilmeden paradan para kazanarak döngü sağlayan klasik ekonomik sistemin krizlerde etkisiz kaldığı görülmektedir. Bu nedenle de zenginler daha çok zenginleşmiştir. Ekonomisi geri kalan ülkelerin ise daha çok fakirleştiği görülmüştür. İslam iktisadı fikri ise İslam'ın ortaya çıktığı yıllara, İslam devletlerinin zengin ve güçlü olduğu çağlara dayanmaktadır. Temel felsefesi de emeğe dayalı faizsiz ekonomik modeller yürütmek, sosyal hayata ve piyasaya en etkin ve verimli şekilde mal ve hizmet sunmaktır. Günümüzde ise katılım bankaları ve finans kurumları, konvansiyonel sisteme karşı bu temel argümanı savunmaktadır. Bu metotla piyasada değişiklik yapmayı öngörmektedirler. Araştırmada, neo-klasik anlayış ve ekonomik krizlerin nedeni olarak görülen konvansiyonel bankacılık sistemine güçlü bir alternatif olarak katılım temelli finans ekonomisinin ürün ve hedefleri açıklanmıştır. Gelişmekte olan ülkeler baz alınarak Türkiye ekonomisine potansiyel etkileri açıklanmaya çalışılmıştır. Türkiye ekonomisinde katılım bankalarının yıllar içindeki gelişimi değerlendirilmiştir. Tez çalışmasında, bu sistemlerin ülkemizin makroekonomik sorunlarına çözümler üretmesinde ne tür ciddi faydalar sağlayacağı açıklanmaktadır. Bununla birlikte, İslam iktisat sisteminin büyüüp gelişmesine katkı sağlayacak metotları açıklamayı hedeflemektedir. Bu metotların neo-klasik piyasaya doğru bir biçimde dâhil edilmesi öngörülmektedir. Çalışmamıza katılım bankacılığının işleyişinden yola çıkılarak finansal veriler ve bulgular göz önünde bulundurulmaya çalışılmıştır. Gelişmekte olan benzer ülkelerin katılım bankacılığında geldiği konum örnek alınarak Türkiye ekonomisinde de katılım bankalarının oynayabileceği roller projekte edilmektedir. Bu çalışma ile tarihi geçmişe dayanan ancak neo-klasik sistemde henüz yer bulan ve gelişmeye de oldukça meyilli bu yeni finans türü teorik olarak açıklanmaya çalışılmıştır. İslami finansın neo-klasik ekonomiye adapte oluşu ve gelecekteki hedefleri analiz edilerek açıklanmaya çalışılmıştır. Elde edilen bulgular ve veriler çerçevesinde katılım bankalarının makro hedefleri analiz edilmiştir. Böylece henüz çok yeni olan fakat tarihi gelişimi geçmişe dayanan bu kadim ekonomik model hakkında günümüz dünyasına adaptasyonu ve potansiyel makro getirilerinin açıklanması hedeflenmiştir. Bu adaptasyon sonucunda Türkiye ekonomisine sağlayacağı makro katkılar açıklanmıştır. Türkiye ekonomisinde oluşabilecek yeni ve güçlü alternatif yöntem analiz edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Katılım Bankacılığı, İslami Finans, İslam İktisadı, Makro Hedefler

ABSTRACT

In today's ever globalized world, it is frequently argued by experts that economic systems based on classical interest instrument have actually weakened. Global economic crises are demonstrated as further proofs of this weakness. Meanwhile, it is also predicted that, as a result of these crises, national economies have also been severely injured and weakened. The classical economic systems, which predominantly cycle through the use of capital and ignore other production factors such as labor, are predicted to be ineffective in recessionary periods. Moreover, the rich get ever richer and the poor get poorer. Participation banks and the interest free financial institutions, are real economy-based, interest-free economic models that were initially implemented during the first days of Islam when the Islamic states were rich and powerful. They aim to bring forth a more just and efficient economic system. This paper explains the products and objectives of the participation-based financial economic model, as a strong alternative to the modern neo-classical system, which is considered as the primary cause of economic crises. The paper explains the methods and products that could potentially enable this new system to find solutions to the common macro problems of the modern economies. These methods that led to the formation of an alternative Islamic economic system are explained in details, and their adaption to the conventional interest-based system, with the use of the basic contracts of Islamic finance by the authorized institutions and authorities, are explained. The financial data and findings based on the functioning of modern participation banking are considered in our article. Based on all these data, the current picture and contributions of participation banks in the country's macro economy is explained and projected looking forward. Using the data from participation banking experiences in similar developing countries as an example, the paper projects potential contributions of participation banks in the Turkish economy system. This paper focuses on explaining and demonstrating potential contributions of this new type of financial model that has emerged and developed theoretically, by analyzing its adaptation to today's economic world and its future goals. It aims to critically analyze the findings obtained and the existing national data as well as the macro targets of participation banks. Furthermore, adaptation of this traditional (but in the meantime relatively new) model to today's modern economic model is also targeted. As a result of this adaptation, the macro contributions to the Turkish economy are explained. A new and powerful alternative method that may occur in the Turkish economy has been analyzed.

Keywords: Participation banking, Islamic finance, Islamic economics, Macro targets

KISALTMALAR

A.Ş.	Anonim Şirket
BBDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BAE	Birleşik Arap Emirlikleri
GYSF	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
KDV	Katma Değer Vergisi
İMF	International Monetary Fund
TC	Türkiye Cumhuriyeti
TCMB	Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TKBB	Türkiye Katılım Bankaları Birliği
TL	Türk Lirası
TMSF	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu Başkanlığı
TP	Türk Parası
YP	Yabancı Parası
S.	Sayfa
SETA	Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı

ŞEKİL

Şekil 1: Katılım Bankalarında Toplanan Fonların Tp-Yp Bazında Yoğunlaşması.....	35
Şekil 2: Katılım Bankalarının Aktifleri ve Bankacılık Sektörü İçerisindeki Payları	54
Şekil 3: Katılım Bankalarının Tüm Bankacılık Sektörü İçerisindeki Aktifleri ve Bankacılık Aktiflerinin GSYH'ya Oranı	55
Şekil 4: Katılım Bankalarının Aktifleri ve Bankacılık Sektörü İçerisindeki Payları	56
Şekil 5: Katılım Bankalarının Fon Büyüklüğü ve Bankacılık Sektörü İçerisindeki Payı	57
Şekil 6: Katılım Bankalarının Kullandırılan Fonları ve Bankacılık Sektörü İçindeki Payı	58
Şekil 7: Katılım Bankalarının Kullandırılan Fonlarının Grup Bazında Yoğunlaşması	59
Şekil 8: Katılım Bankalarında Toplanan Fonların Kullandırılma Oranının Bankacılık Sektörü İçerisindeki Oranı	60
Şekil 9: Katılım Bankalarının Öz kaynak Gelişimi.....	61
Şekil 10: Katılım Bankalarının Net Kâr Gelişimi	62
Şekil 11: Katılım Bankalarının Yıllara Yayılan Şube ve Personel Sayıları	63
Şekil 12: Türkiye Ekonomisi Ödemeler Dengesi Cari İşlemler Hesabı.....	64
Şekil 13: Kuveyt Türk Bilanço Raporları	69
Şekil 14: Türkiye Finans Bilanço Raporları.....	70
Şekil 15: Küresel İslami Bankacılık Varlıklarının Payı (2018 2. Çeyrek İtibariyle)	76
Şekil 16: Yıllara Göre Seçilmiş Ülkelerde Bağımsız Faizsiz Bankaların Likidite Karşılama Oranı	77
Şekil 17: Yıllara Göre Seçilmiş Ülkelerde İslami Bankacılık Aktif Varlıklarının Ortalama Kârlılık Oranı	79
Şekil 18: Yıllara Göre Seçilmiş Ülkelerde İslami Bankacılık Ortalama Toplam Sermaye Yeterliliği Oranı	80
Şekil 19: Yıllara Göre Seçilmiş Ülkelerde İslami Bankacılık Net Kâr Marjı	81
Şekil 20: Seçilmiş Ülkelerdeki Bankacılık Sektörü İçerisinde Faizsiz Bankacılığın Yüzdesi. 83	
Şekil 21: Seçilmiş Ülkelerdeki İslami Bankacılık Varlıkları ve Ülkelerindeki Pazar Payları . 85	
Şekil 22: Ülkelerin Küresel Büyüme Yüzdeleri.....	87

TABLO

Tablo 1: İncelenen Ülkeler 51

Tablo 2: İncelenen Ülkelerdeki Katılım Bankalarının Kıyaslanacak Fonksiyonları 52

GİRİŞ

Katılım finans ekonomi modeli İslam inancının kaide ve kurallarını temel alarak oluşturulmuştur. Bu modelin neo-klasik modele alternatif bir ekonomi modeli olduğu anlaşılmaktadır. Bu modelde emeğe, üretime ve yardımlaşmaya dayalı faizsiz ekonomik yapı esas alınmıştır. Büyük resimde, dünya üzerinde aktif halde var olan kurumların toplumun talebiyle ortaya çıktığı değerlendirilmektedir. Katılım bankalarının da ortaya çıkan bu talebi karşılamak amacıyla kurulduğu varsayılmaktadır. Faiz ve türevleri, İslam dini temel esaslarınca uygun değildir ve kullanılması kesinlikle men edilmiştir (DİB, 2021). Konvansiyonel ticari bankalar, sunduğu hizmetlerde faize yer vermektedir. Konvansiyonel bankaların bu şekilde faizli işlem yapmasının dini hassasiyete sahip olan insanların, bankacılık sektöründen uzak durmasına neden olduğu değerlendirilmektedir. Bu sonuçla dini hassasiyete sahip olan bireylerin, faizli ekonomik sistemin olduğu geleneksel bankacılık sisteminden uzak durduğu anlaşılmaktadır. Bu durumun, nüfusun bir kısmının ellerindeki varlıkların atıl olarak kalmasına neden olduğu değerlendirilmektedir. Bunun sonucu olarak da bu kişilerin sahip olduğu durağan varlıkların finans sistemine dâhil edilememesine yol açmıştır. Dolayısıyla bu durum söz konusu varlıkların piyasaya katılımının önüne geçerek hem ekonomik olarak bireyi hem de ülke ekonomisini olumsuz yönde etkilediği anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda da, katılım bankalarının, ülkemizde ve dünyada yaşayan muhafazakâr nüfusun tasarrufta bulunması için zorunlu bir ihtiyaçla ortaya çıktığı görülmektedir. Nitekim, piyasadaki geleneksel bankaların dini hassasiyete sahip insanların ihtiyaçlarını karşılamadığı anlaşılmıştır. Dolayısıyla katılım bankalarının, konvansiyonel bankaların eksik kaldığı noktaları kendi felsefesine uygun olarak giderme hedefinde olduğu anlaşılmaktadır. Bu çalışmada, katılım bankacılık sisteminin sahip olduğu ürün ve uyguladığı programlarla nasıl yeni bir alternatif olduğu anlatılmıştır. Bu yol ile faizli sisteme alternatif güçlü bir piyasa oluşmasının tanımı yapılmıştır. Türkiye'nin ekonomik problemleri katılım bankacılığı bakış açısıyla anlatılmaya çalışılmıştır. Katılım bankacılık sisteminin Türkiye ekonomisine sağlayacağı potansiyel getiriler analiz edilmiştir. Bu analizleri makro hedefler başlığı altında açıklanmaya çalışılmıştır. bu hedeflerin analizi yapılırken Türkiye gibi benzer gelişmekte olan ülkeler göz önünde bulundurulup farklı analiz teknikleri uygulanmıştır. Yapılan çalışmada katılım bankacılığının temel felsefesine değinilmiştir. Dolayısıyla kullanılan yöntemleri ve akitleri de açıklanmıştır. Ülkemizde katılım bankalarının faaliyet raporları ve ülke ekonomisi içerisindeki rakamsal büyüme oranları, ekonomideki yeri incelenmiş ve bunlar üzerine analizler yapılmıştır. İncelenen veriler ışığında katılım

bankacılığının gelişimi, ülke ve dünyada belirlediği hedeflere değinilmiştir. Katılım bankalarının geleceği, dünyadaki örneklerle kıyaslanarak analiz edilmeye çalışılmıştır.

Yapılan çalışmada, Türkiye katılım bankalarının konvansiyonel faizli piyasa içinde artan finansal oranları ve mali büyümeleri verilerle açıklanmıştır. Bu veriler ölçüsünde katılım bankalarının reel ekonomi içerisinde daha fazla yer edinerek kendi felsefi anlayışı içerisinde hukuki ve ekonomik zemin kazanacağı örneklerle anlatılmıştır. Böylelikle yeni bir katılımcı ekonomik modelin oluşturulması için bankalar ve hükümet nezdinde yapılacak çalışmalar anlatılmıştır. Bu çalışmalar tamamlandığı zaman, katılım bankalarının Türkiye ekonomisi içerisindeki yeri sağlamlaştırılmış olacak; hedefleri ölçüsünde arzuladıkları makro büyüme potansiyeline ulaşacakları öngörülmektedir. Bu büyüme için gerekli maddi şartları katılım bankaları sağlayacaktır. Gerekli zemin ise hükümetlerce desteklediği takdirde söz konusu belirlenen hedeflere daha çabuk ulaşılacağı değerlendirilmektedir. Yapılan çalışmada Türkiye’de aktif olarak varlık gösteren katılım bankalarının ayrıntılı olarak son 10 yıllık faaliyet raporları incelenmiştir. Belirlenen yıllara ait veriler tablolar yardımıyla analiz edilmiştir. Oluşturulan analizler doğrultusunda, katılım bankalarının yapacağı faaliyetler ve hükümetlerin sağlayacağı destekler sıralanmıştır. Bu analiz ve verilerden yola çıkılarak katılım bankalarının makro düzeyde hedefledikleri konum anlatılmaya, çalışmanın tezinin Türkiye’de uygulanması halinde ne gibi katkılar vereceği dünyadaki örneklerle açıklanmaya çalışılmıştır. İslami finansın Türkiye’de temel problemi, katılım bankalarının kendine özgü hukuki ve ekonomik finans yapısının olmamasıdır. Bu mali ve hukuki zemin oluştuğu takdirde katılım bankalarının büyümeye endeksli yapılarından ülke ekonomisinin daha çok verim alacağı ayrıntılı olarak açıklanmaya, elde edilen güncel veriler ışığında katılım bankalarının potansiyeli ölçülmeye çalışılmıştır. Oluşan bu mali zeminin ülke ekonomik yapısını şekillendireceği öngörülmektedir. Böylelikle bu durum, ülke ekonomisini krizlere ve yapısal sorunlara karşı alternatif ve güçlü kılacaktır. Tez çalışmasının oluşmasının kaynağı konvansiyonel bankacılık sisteminin Türkiye ekonomisine verdiği zararlardan gelmektedir. Katılım bankacılık sisteminin ekonomiye enjekte edilmesiyle konvansiyonel sistemin zararları minimize edilecektir. Bu sonuçla konvansiyonel sistemin yanında katılım bankacılık sistemini de piyasaya dahil edilmiş olacaktır. Alternatif ve risksiz ekonominin piyasaya dahil edilmesiyle konvansiyonel sistemin Türkiye ekonomisine verdiği zararlar minimize edilecektir. Piyasa faiz tekelinden çıkarılmış olacaktır. Böylelikle katılım bankaları büyüyüp gelişecektir. Bu gelişme sonucunda ise Türkiye ekonomisi büyüyecektir. Böylelikle makro katkı oluşacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. KATILIM BANKACILIĞININ ESASLARI VE TEMEL ARGÜMANI

İslam, diğer dinlerden farklı olarak, sadece dini alana değil sosyal yaşamda da Allah'ın ve Resul'ünün çizdiği ölçüde Müslümanlara yol göstermiştir (Çağrı, 2020). Bu sosyal alan ekonomiden siyaset, toplum ve sosyal ilişkilere hatta aile içi ilişkilere kadar kapsamlıdır. İslam dini iktisadi hayatın temelini oluşumunda faizin olmaması üzerinde durur. Faiz (*riba*) ile ilgili her türlü ticari faaliyetin önüne geçer ve yasaklar. Kuran-ı Kerim'de de faiz açık ve net olarak haram kılınmıştır. İslam iktisadi düşüncesi faizin olmadığı ekonominin ve ticaretin İslam'a özgü akitlerle gerçekleşmesini öngörmüştür. Katılım bankacılığı diğer tabiriyle faizsiz bankacılık, ticaretin olduğu piyasa ve sektörlere faizin dâhil edilmediği ve faizsiz prensiplerle işleyen her türlü finans ve bankacılık faaliyetini uygulayan kurum ve kuruluşlara verilen isimdir (Tkbb, 2020).

Katılım bankacılığının temel felsefesi faizsiz ekonomidir. Bu prensiple katılım bankaları kâr-zarar ortaklığı çerçevesinde fon alım-satımı yapmaktır; ancak müşteriye sabit oranda gelir garantisi vermemektedir. Aksi durumda faizli sistemden farkı kalmayacaktır. Bilindiği üzere önceden oranın belli olduğu işlemler faizli işlemler olarak tabir edilmektedir. Ancak katılım bankacılığı sisteminde banka fon kullanırken müşterinin ihtiyaç duyduğu krediyi nakit olarak vermeyip müşterinin ihtiyacı olan malı satın alıp onun maddi değeri üzerine tekrar kendi kârını ekleyip ticaret yapmak suretiyle malın müşteriye temin edilmesi ve bu yolla müşterinin finansman ihtiyacını faizsiz olarak sağlanmasıdır. Bu yolla müşteri ile ortaklık kurulması da olanaklar arasında bulunmaktadır. Katılım bankalarının en önemli faaliyet prensiplerinden biride müşteri ve banka arasında emek-sermaye ortaklığı oluşturmasıdır. Bu yöntemle katılım bankaları kazanılacak ve toplanılacak paraları ortakları ile müşterileri ile paylaşmış olacaktır. Bu yöntem bir nevi ortaklık yöntemi olacaktır. Katılım bankacılığı finansal alanda insanların ihtiyaç duyduğu hizmetleri geleneksel bankacılık faaliyetlerine göre alternatif olarak müşterilere sunan, finans sektöründe bulunan ve ülke ekonomisini finanse ederek katkı sağlayan bankacılık kuruluşlarıdır. Bu faaliyetlerden oluşan kârın paylaşıldığı gibi zararında paylaşılma durumu bulunmaktadır. Böylelikle kâr-zarar ortaklığı da ortaya çıkmaktadır (Tkbb, 2020).

1.2. KATILIM BANKALARI'NIN TEMEL FELSEFESİ

Küresel boyutta faizsiz ekonomi diye tanımlanan katılım bankaları, konvansiyonel bankacılığın sunduğu bankacılıkla ilişkili ürün ve hizmetlerin tamamını müşteri portföyüne eklemiştir. Katılım bankalarının, klasik bankacılık işlemlerini uygularken İslam fikhini temel aldığı bilinmektedir. İslam dininin belirlemiş olduğu ilkeleri temel alarak özelde de İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Organizasyonu ve İslami Finansal Hizmetler Kurulu tarafından belirlenen standartlarla kuruluşların bu kurallara uyması zorunlu kılınmıştır; çünkü katılım bankalarının ilgi görmesinin nedeni İslami Kurallar çerçevesinde faaliyet göstermesidir (Çelik, 2016).

Katılım Bankalarının faaliyetlerinde uyguladığı ve sahip olduğu temel felsefi esaslar şu şekilde sıralanabilir:

- Faizin ve dolayısıyla faizli işlemin yasak olması: Katılım Bankaları, İslam dininin belirlediği temel değerlere ölçülü ve uyumlu olarak faaliyet yürütürler. Şeriatın temel alındığı kurallarla risksiz çalışma prensibine göre faaliyet yürüten finans kuruluşları, İslam dininin temel öğretilerine sahip olarak rekabetçi piyasada faizsiz olarak kendine yer bulacak yapıya sahip olmalıdırlar.
- Riskin paylaşılması söz konusudur: Katılım bankalarının kullandığı finansman araçlarının bir diğer temel argümanı ise faiz gibi önceden belirli bir kazançla bağlı olmayıp işin durumuna göre oluşabilecek kâr veya zararın taraflarca adil olarak paylaşılmasıdır. Risk paylaşım durumunun olmasıdır.
- Faaliyet alanlarının belirginliği söz konusudur: Katılım bankaları sadece İslam fikhinin onay verdiği alanlarda faaliyet yürütebilir. Alkol, domuz ürünleri, kumarhane, hile, şaibe vb. gibi belirli olmayan ve dinen haram sayılan durumlar yasaklanmıştır. İslam felsefesine ve özüne uygun olmayan alanlarda faaliyet gösterilmesini, üretim, tedarik ve tüketim zincirinde bulunulmasını kesinlikle yasaklamıştır.
- Spekülasyonun yasak olması durumu söz konusudur: Spekülasyonla yapılan işlemler belirli bir ürünün alım satımına bağlı olmayan işlemlerdir. Bu işlemler doğal olarak ekonomiye katkısı bulunmayan işlemlerdir. Bu işlemlerin uygulanmasındaki nihai amaç zenginliğin herhangi bir ticari işe girişmeden parasının vermiş olduğu güçle servetini artırmasıdır. Bu artırmanın sonucunda ise maddi durumu zayıf olan kişilerin ise zayıflığı devam edecektir. Bir nevi parasal gücü olanlar, parasal gücü olmayan kişiler üzerinden zenginliğine zenginlik katmış olacaktır.

Tabi bu işlemlerde var olan belirsizlik durumu da İslam dininin bu gibi işlemlere onay vermemesinin bir diğer nedenidir (Durmuş, 2013).

1.3. KATILIM BANKALARI'NIN FON TOPLAMA YÖNTEMLERİ

Katılım bankaları piyasada faaliyet gösteren faizli işlem yapan konvansiyonel bankalardan farklıdır. Bu farklılıklardan bir tanesi ise katılımcılık ilkesi ile kâr veya zarara ortak olmak şeklinde faizsiz biçimde fon toplamaktır; fakat Katılım bankalarının hesap şekli ve vade yapısı konvansiyonel bankalarla benzerlik göstermektedir. Hesap şekilleri, cari hesaplar, katılım hesapları ve doğrudan fonlarını iç piyasadan toplamak yerine uluslararası piyasadan sağlayarak oluşan sendikasyon kredilerinin olduğu bilinmektedir. Bu fon toplama yöntemleri mevcut ekonomik sistem içerisinde var olmanın anahtarı olarak kabul edilmektedir. Katılım bankaları bu fon toplama yöntemleri ile aktif piyasa içerisinde işlem görüp bankacılık faaliyeti göstermektedir. Katılım bankaları da bu fon toplama yöntemleri ile müşteri ve portföy ağını genişletmeye çalışmaktadır. Bu sayede katılım bankaları aktif piyasa içerisinde faaliyette bulunup piyasada söz sahibi olacak konuma gelebilmektedirler. Sonuç olarak da katılım bankalarının makro politikalarına fayda sağlamak adına klasik bankacılık faaliyeti olan fon toplama yöntemleri önemlilik arz etmektedir. Nedeni ise konvansiyonel bankaların yapmış olduğu her işlemi katılım bankalarının da eksiksiz hatta daha iyi bir şekilde yapabileceğini göstermesidir. Bunun en temel yöntemi de sektör içerisindeki fon toplama faaliyetleri pastasından büyük oranda pay alabilmek olduğu değerlendirilmektedir. Bu yöntemler hesap şekillerine ve işlem büyüklüğüne göre değişkenlik göstermektedir. Bunlar:

1.3.1. Özel Cari Hesaplar: Özel cari hesap, Bankacılık Kanununda, Katılım bankalarında tasarruf sahiplerince açılan ve tasarruf sahipleri dilediğinde kısmen veya tamamen geri alabildiği hesaplardır. Bu işlemin karşılığında tasarruf sahibine herhangi bir getirisi olmayan hesaplara özel cari hesap denir.

Başka bir ifadeyle özel cari hesaplar: Ticari veya tüketim amaçlı ihtiyaçları karşılayabilmek amacıyla, ihtiyaç halinde el altında bulunan ve tedavüle hazır olan sahipleri tarafından açılan hesaplardır. Bu tür hesaplar, konvansiyonel bankalardaki vadesiz mevduat hesaplarına benzemektedir. Bu sebeple mevduat hesapları özel bankacılık hesaplarının önemli gelir kaynakları arasında yer almaktadır. Özel cari hesap fonu katılım bankacılığı sistemine duyulan güveni açıklamaktadır; çünkü toplanmış olan bu fonun katılım bankasında bulunduğu süre içinde katılım bankası bu fonu kullanabilmektedir. Böyle bir durum ortaya çıktığında ise

elde edilmiş olan gelir tamamen katılım bankasına ait olmaktadır. Katılım bankaları sağlanan bu faydanın karşılığında hesap sahiplerine özel olarak bankacılık hizmetlerinden ücretsiz yararlanma imkânı sağlamaktadır (Özkan, 2009).

1.3.2.Katılım Hesapları: Kişilere ait birikimlerin piyasa şartlarında bir kâr oranı ile belli bir süreliğine kullanılması sonucu kâr veya zarara dâhil olan, katılım bankalarına açılan hesaplardır. Bu sisteme tasarruflarını yatıranların payı, kâr payı şeklinde adlandırılır. Katılım hesapları adı altında toplanan fonlar katılım bankasının kaynağının çoğunu oluşturmaktadır. Mevduat hesabından farklı olarak, katılım hesaplarının temel özelliği, tasarrufta bulunan kişilerle katılım bankaları arasındaki ilişkinin kâr- zarar üzerine kurulmasıdır (Özkan, 2009).

1.3.3.Sendikasyon Kredileri: Bir borçlanma şekli olan bu krediler genellikle uluslararası güvenilir olan bankalar tarafından verilir. Katılım bankaları içinde özel cari hesaplar ve katılım hesapları dışında bir başka kaynak sağlama yöntemi sendikasyon kredileridir. Bu kredilerin kaynağı uluslararası finansal piyasalardan gelmektedir. Katılım bankaları bu piyasaları kredi sağlamak için bulurlar. Bu metodu en çok uygulayanlar güvenilir bankalardır. Konvansiyonel bankalarda olduğu gibi katılım bankaları da 2010 yılı sonrasında yurt dışından kaynak/finansman aramakta ve bulmaktadırlar. Bulunan bu yurt dışı kaynaklar bankaların toplamış oldukları fonlar dışındadır. Bu fonlar aynı hesapta izlenmezler. Alınan krediler hesabında işlenirler. Alınan bu krediler de yurt içinde toplanan fonlar gibi kullanılır. Sendikasyon kredisi, tanım olarak birden çok bankanın belirlenen ortak bir payda ve amaçta finansal kurumlar ya da bankalardan sağladığı kredilerdir. Sendikasyon kredileri vade olarak 1 yıl ve üzeri olduğundan dolayı, vadesi kısa olan yurt içi mevduata nazaran daha çok tercih edilmiştir (Canbaz M. F., 2016).

Katılım bankaları, bu fon toplama yöntemlerini kullanarak aktif pazar içerisinde varlığını devam ettirip kendine yer edinmektedir. Bu yöntemlerle fon toplayarak, aktif piyasa içerisinde mali durumunu güçlendirip piyasada söz sahibi olabileceği öngörülmektedir. Sonuç olarak ekonomik sistem içerisinde ağırlık oluşturabilecektir. Bu ağırlığın neticesinde Katılım Bankalarının piyasaya yön veren ve kendinden söz ettiren bir kuruluş haline gelebilecekleri öngörülmektedir. Haliyle belirledikleri makro anlamdaki hedeflerine ulaşmalarına fon toplama yöntemlerinin mikro bazda katkı sağladığı öngörülmektedir.

1.4.KATILIM BANKALARININ FON KULLANDIRMA YÖNTEMLERİ

İslami kurallara göre kurulan katılım bankaları finansman olarak konvansiyonel bankalarla benzer işlemleri faizsiz yaparlar. Geleneksel bankacılık faaliyetlerinde de ayrı olarak İslam dininin finans alanında sunmuş olduğu faizsiz ekonomik modelleri esas alırlar. Bu fon kullandırma yöntemleri temelde faizsiz ekonomiyi hedef alarak fıkıh ölçüsünde ortaya çıkmıştır. Eski dönemlerden günümüze dek farklı zamanlarda dönüşüm geçirerek geldiği değerlendirilmektedir. Bu fon toplama faaliyetleri zamanın ihtiyaçlarına uygun klasik bankacılık faaliyetlerinin yanında insanların ihtiyaçları ölçüsünde katılım bankası gibi faizsiz kuruluşlarca piyasaya ve hayata enjekte olmuş ve uygulanmışlardır. Böylelikle insanlar için elzem olan ekonomik, finansal metotları İslam dininin temel öğretilerine uygun bir şekilde piyasaya ve tabii halka sunmuşlardır. Bu temel akitlerin aynı zamanda piyasaların faiz tekelinden çıkaracağı değerlendirilmektedir. Bu akitlerin İslam'a uygun dini hassasiyeti olan ekonomik bir piyasanın oluşumuna zemin hazırlayacakları değerlendirilmektedir. Katılım bankacılığına göre bankaların topladığı fonlar ve sermayeler; alım satım, kiralama, ortaklık vb. gibi yöntemlerle piyasaya yatırım olarak sunulduğu görülmektedir. Katılım bankaları bu sermayeleri aşağıdaki fon kullanma yöntemleri ile piyasaya enjekte etmişlerdir.

1.4.1.Murabaha

Bir malın maliyetini alıcıya belirtmek şartıyla üzerine belli bir miktar kâr oranı katılarak satılmasıdır. Alınan malın üzerine koyulacak kâr oranına alıcının onay vermesi şarttır. Böylelikle rızaya dayalı ve adil bir şekilde İslam'a uygun olarak ticaret gerçekleşmiş olacaktır. Katılım bankalarının yaptığı murabaha işlemi fona ihtiyaç duyan işletme yahut kişilerin ihtiyacı olan fon, gayrimenkul veya maddi hizmetin katılım bankası tarafından ödenmesidir. Bunun sonucu olarak da müşterinin bankaya borçlandırılması işlemidir. Başka bir ifade ile sermaye ihtiyacının karşılanmasıdır.

Katılım bankası ile fon kullanmak isteyen kurum ve kişiler arasında yapılan sözleşme esas alınarak kurum ve kişinin gereksinim duyduğu taşınır-taşınmaz mal, menkul veya gayrimenkulü tüzel kişilik adına satın alınması ve belirli bir oranda kâr eklendikten sonra satıcıya peşin olarak ödenmesidir. Buna karşılık önceden belirlenmiş taksit planıyla tüzel kişinin müşteriye borç vermesidir (Darçın, 2007).

Katılım bankası sisteminde kullanılan bu akit alım satım sözleşmesi olmakla beraber genelde bu işlem taksitlendirerek uygulanır. Bu işlem alıcı tarafından kolaylık sağlamakla beraber, satımı

gerçekleştiren bankaya ise bir tacir sıfatıyla para kazanıp ekonominin canlanmasını sağlamaktadır. Bu sebeple murabaha en çok kullanılan fon kullandırma akitlerinden biridir. Genellikle peşin fiyatıyla tedarik edilen malın üzerine kâr eklenerek vadeli satımı şeklinde gerçekleşir. Hem kârlı hem de ödeme olanağının rahatlığı sebebiyle bankaların ve keza müşterilerin daha çok kullandığı bir yöntemdir. Fıkıh olarak diğer akitler gibi murabahada da güven esastır. Bu sebeple malın elde edilme fiyatının müşteriye bildirilmesi ve genel sözleşme içerisinde şeffaf ve samimi olunması gerekir. Sözleşme herhangi bir belirsizlik içermemelidir. Murabaha genel olarak konvansiyonel bankalardaki kredi ile benzetilir ama aralarında çeşitli farklar bulunmaktadır. Bunlar ise:

- Konvansiyonel bankacılıkta kredi verme durumda paranın kiralanması ve süreç sonunda daha fazla miktarın geri alınması (paradan para kazanılması) söz konusudur, sonuç olarak faizli işlem mevcuttur; fakat murabaha da faiz söz konusu olmadığı gibi ticaret temellidir. Ürün alım satımı kâr ile gerçekleşmektedir.
- Konvansiyonel bankacılıkta müşteri ve banka gibi karşılıklı iki taraf söz konusudur. Murabaha da ise katılım bankası müşteri ile satıcı arasında aracı konumundadır.
- Murabahada kredinin nereye harcandığı bellidir. Ne için verildiği ne için kullanıldığı belirlenmiş olmaktadır; fakat konvansiyonel bankalar ne için kullandığı ile ilgilenmeden ihtiyaç kredisi adı altında kredi sunabilmektedir.
- Konvansiyonel banka kredisi risklidir. Müşterinin ihtiyacı olup olmadığına bakılmaksızın verilir ve takibi olmaz. Murabaha da ise müşterinin ihtiyacı ölçüsünde kredilendirilir ve kaynağın nereye harcandığı belirlidir.
- Konvansiyonel bankacılık faiz esaslı kredilendirme ve dolayısıyla borçlandırma üzerine iken murabaha borç para verme mantığını daha çok barındırır.
- Fıkıh kitaplarında murabahanın satıcı ve alıcı arasında oluşan ikili bir işlevi varken katılım bankalarına bunun uyarılış şekli ise banka aracı olurken alıcı ve satıcı bulunmaktadır bu sebeple murabaha klasik ve çağdaş diye ayrımı yapılmaktadır (Yatmaz & Çatıkkaş, 2021).

1.4.1.1.Klasik Murabaha: Satıcının belirli bir bedelle elde ettiği malın üzerine kârını koyarak alıcıya satması işlemidir. Yalnız satıcı malı elde etme fiyatını alıcıya açıklamak zorundadır. Keza yine klasik murabahada satıcı elde edeceği kârı karşı tarafa bildirmek zorundadır. Faizle ilişkili işlemlerde murabaha kesinlikle söz konusu değildir. Yine aynı şekilde elde edilecek kârın önceden anaparanın bir yüzdesi olarak belirlenmesi caiz değildir.

1.4.1.2.Çağdaş Murabaha: Çağdaş murabahada ise klasik murabahadan farkı satıcı alıcı arasında bankanın aracı bulunmasıdır. İşlem yine bir sözleşme üzerine inşa edilir. Alıcı gerekli finansman desteği için bankaya başvurur banka alıcının ihtiyaç duyduğu bu ürünü (eşya, makine, cihaz, tesisat vb.) sağlamak için satıcı ile irtibata geçer. Devamında ürünü tedarik eder. Ürünü tedarik edilen miktarı alıcıya belirtir. Üzerine eklenecek kârını açıklar ve alıcının da kabul beyan etmesi üzerine sözleşme kurulur. Bu işlem çağdaş murabaha diye adlandırılır ve günümüzde sık sık kullanılan akitlerin başında gelmektedir (Tkbb, 2021).

1.4.2.Mudaraba

Emek sermaye ortaklığı anlamına gelen mudaraba, karşılıklı iki tarafın bir araya gelerek bir tarafın sermayesini diğer tarafın ise emeğini ortaya koyup birlikte yeni bir ortaklığa girişmelerini ifade eder. Bu işlem sonucunda oluşacak kârın önceden belirlenen oranda taraflar arasında dağıtımı gerçekleştirilir. Eğer emeğini ortaya koyanın kusuru olmaksızın mal ziyan olursa, ortaklığa sermaye ile katılan taraf zararın tanzimini karşı taraftan isteyemez. Emeğini ortaya koyan kişinin kusuru olmazsa zararı sadece emeği ölçüsünde olur aksi durumda kusuru olursa bu kusuru ölçüsünde zarar emeği ile ortak olan taraftan tanzim edilir (Pamuk, 2000).

Katılım bankacılığında ise sermayeyi ortaya koyan taraf katılım bankası olurken emeği ortaya koyanla katılım bankası emek sermaye ortaklığı ile mudaraba gerçekleştirmiş olur. Bu işlemde banka sermayeyi koyan taraf olduğu için bankaya mudarib denir. Bu işlem daha çok elinde bir zanaati yahut aklında projesi olup da yeterli sermayesi olmayan tarafların katılım bankasına başvuruda bulunarak belirli bir sözleşme ile emek sermaye ortaklığı oluşturmalarıdır. Mudarebe belirli bir zaman ve mekana göre sınırlandırılıp bu sınırın kaldırılması durumunda da ayırım gösterebilmektedir.

Mudaraba sözleşmesi yapılırken hazır bulunması gereken özellikler:

- Mal sahibinin vekalet atama yetkisi, vekalet atananda vekalet ehliyeti olmalıdır.
- Kurulacak iş için sermaye veya anaparanın nakde dönüştürülebiyecek olması gereklidir.
- Tarafların kârdan alacakları paylar mudaraba akdinin yapıldığı anda belirlenmiş olması gerekir.
- Önceden belirli bir miktarın verilmesi uygun değildir. Payın kârdan verilmesi zorunludur.

Akit kurulduğu zamanda sermayenin miktarının belirlenmesi ve emek sahibine verilmesi zorunluluk arz eder, (el-Kâsânî, 1996) , (Merginânî, 1990), (Yanpar, 2005).

1.4.3.Müşaraka

Müşarakada ortaklık oluşturmak için müteşebbis, katılım bankasına projeye başvurur. Katılım bankası uygun görürse ortaklık oluşur. Ortaklık bittikten sonra elde edilen kârlar sözleşmeye uygun şekilde dağıtılır (Atıcı, 1988).

İşletmeye ya da işletmenin sermayesine ortak olma durumunu ifade eder. Elinde sermaye olan kişiler elindeki sermaye ile bir işletmeye ortaklık kurma amacıyla katılması halinde bu işletmenin kâr veya zararına katılmış olurlar. Müşarakanın, mudarabadan farkı her iki tarafında sermaye koymasındır. Mudarabada ise bir tarafta sermaye varsa diğer tarafta emek olmalıdır (Özgür, 2007). Ortaklığı ortaya koyan taraflar sermayeye katkıları eşit şekilde aktarmalıdır. Müşarakada eşitlik söz konusudur, katılımcılar sermaye verirken eşit olmak zorundadır. Oluşan kâr ve zarar da eşit miktarda dağıtılmaktadır. Bu yönüyle de mudarebeden ayrılmaktadır. Katılım bankacılığı yönteminde ise müşaraka sürekli ortaklık anlamına gelen, ortaklık devam ettiği sürece müşteri ve banka arasında olan ilişkiyi ifade eden sürekli müşarakadır. Bankanın zamanla hisselerini katılımcıya devretmesiyle oluşan durum azalan müşarakadır. Müşaraka genelde tesis, cihaz ve makine gibi ürünlerin alımıyla kurulan iş sözleşmelerinde kullanılır (Tkbb, 2021).

1.4.4.İcare

Finansal Kiralama Kanunu çerçevesinde leasing (icare), kiralamaya söz konusu malların katılım bankaları tarafından satıcıya peşin ödenerek satın alınması ve tüzel kişiliğe kiralanması şeklinde oluşmaktadır. Leasing işlemlerinde malın cinsine göre KDV (katma değer vergisi)tutarları belirlenmektedir. Leasingde üç taraf söz konusudur. Bunlar yatırımcı, leasing şirketi ve üreticidir (Emin, 2014).

Finansal kiralama anlamına gelen İcare sözleşmeye bağlı olarak düzenlenip kurulmalıdır. İcare sözleşmesine göre, kiralanması söz konusu olan şeyin sahibi, varlığın kullanım hakkını kiralar. Varlık, kiraya veren kişiye ait olur ama kullanım hakkı kiralayana geçer (Önk, 2016). Bu sözleşme sonunda varlığı kiralayan kişi eğer dilerse varlığın mülkiyetine

belirli bir ücret karşılığında sahip olabilir. Bu finansal kiralama sözleşmesi ile yatırımcı, finansal açıdan rahatlığa kavuşmakla beraber uygun ödeme ve sözleşme çerçevesinde malın sahibide olabilmektedir. Bu açıdan kiralayan kişi için çok avantajlı bir akittir. Genelde iş makinaları, teçhizat, üretim açısından gerekli olan makinalar için uygulanır. Malı kiralayan, sözleşme bitiminde malı satmak üzere bir anlaşma yapmadıysa malın geri teslimi söz konusu olur. Genellikle büyük maddi külfet gerektiren yatırım, araç ve teçhizatı için kullanılır. Kişilerin gerek duyduğu teçhizatın banka tarafından alınarak belli vadelerle ödeme imkanlarıyla ihtiyaç sahiplerine kiralanması söz konusudur. Sözleşmeye göre bu kiralanın teçhizatın sözleşme sonunda kiralayan kişiye devri de gerçekleşebilmektedir. Bu sebeple katılım bankaları açısından finansal kiralama iki şekilde oluşur:

1.4.4.1.Normal Kiralama: Kiraya verilen makine, teçhizat ya da ürünün kira sözleşmesinin bitmesi ile geri alınmasıdır.

1.4.4.2.Mülkiyetin Devriyle Sonuçlanan Kiralama: Kiralanan malın mülkiyetinin devri ile sona eren kiralamaya Finansal Kiralama (Leasing) denir. Bu icare türüne, ilerde malın devrini isteyen kiracı tarafından başvurulur. Ürünü kiralayan belli miktarda kazanç elde edip maddi durumu düzeldiği takdirde katılım bankası aracılığıyla kiralama-satın alma sözleşmesiyle kiraladığı üretim aracının mülkiyetini eline alabilir. Bu yöntemde belirli vadelerde malın bedeli ödenerek sonunda o mala tamamen sahip olmayla gerçekleşir (Bayındır, 2005).

1.4.5.Selem

Selem bir malın belirli koşullar altında ilerde teslim alınmak suretiyle,peşin ödeme alınarak satılmasını ifade eder (Gazete, Resmi, 2019).Henüz ortada olmayan bir malın satış sözleşmesine selem akti denilmiştir. Temeli İslam hukukuna dayalı bu sözleşme katılım bankacılığında kullanılan finansal yöntemler arasında da yer almıştır. İslamiyet'le beraber ortaya çıkmıştır. Selem günümüze dek kullanılagelmiştir. Genelde tarım ürünlerinde hasat zamanından önce satılması ile kurulur. Satılan bu ürün yeniden tarım faaliyetlerinde kullanılmak için maddi bir kazanç da oluşturur. Bu açıdan bakacak olursak selem akdi zirai faaliyetler ve çiftçi için önemli bir finans kaynağı ve avantajı olmuştur (Tkbb, 2021).

1.4.6.İstisna

İstisna, ortada henüz var olmayan belirli bir ürünün ileri vadede teslim edilmesi üzerine sözleşmenin kurulduğu andaki fiyattan alım satımının yapıldığı sözleşmedir. Böylelikle ilerde

oluşabilecek spekülasyon, ürün azlığı yahut çokluğu gibi durumlarda malın fiyatını sabit tutarak satıcı ve alıcının mağduriyet yaşamamasını sağlar. Böylelikle piyasa fiyatlarının düşüp yükselmesini engeller. Bu sebeple istisna akdi üretimin her aşamasını koruyup ekonomiyi sağlam temeller üzerine tutmaya yardımcı bir türev olarak karşımıza çıkmaktadır (Tkbb, 2021).

1.4.7.Sukuk

Gelişen dünyaya ayak uydurmak adına günümüz ihtiyaçları ölçüsünde ortaya çıkan faizsiz tahvil yahut kira sertifikası anlamına gelen sukuk, İslami koşullarda sertifika diye adlandırılır. Sukuk'un borsa senetleri ve tahvillerinden farkı, sukuk belirli bir var olan mala dayanır. Böylelikle var olan bir malın üzerinden hisse senedi çıkarılır, hisse senedini alan kişiler bu malın malikine temelde de haiz olur. Ticari olarak değerli olan varlıklar yahut menkul değerlerin kıymetlendirilerek kira sertifikalarına dönüştürülür ve bu sayede alım satım işlerinde kullanılır. Sertifikalara sahip olan kişiler bu sukukların getirisi, kira geliri vb. faydalarına da sahip olacaktır. İslami koşullara göre borsa, hisse senedi, bono olarak nitelendirilir. Bu yöntemin geleneksel bonodan en büyük farkı ise alınan sokuğun o mal üzerinde maddi olarak hak ve yükümlülüğe sahip olmasıdır. Çıkarılan sukuklar 3 ay, 6 ay ya da 1 yıl gibi zaman dilimlerinde yatırımcısı olan kişiye getiri sağlamaktadır. Sukuklar İslami finansın global anlamda makro politikasına en çok katkı sağlayan akitlerden biridir. Yapılan sukuk ihracatının artması katılım bankalarının etkinlik oranının arttığını göstermektedir.

Çıkarılan sukukların gerçek bir varlığa dayandırılması esastır. Sukukların çeşitleri de mevcuttur. Bunlar:

1.4.7.1.İcara Sukuk: İhraç edilen sukukun kiralanması ve kiralayan kişiye maddi gelir sağlaması ile oluşan sukuk yöntemidir. Belirli bir varlığa dayalı olması şartı aranır. Sukuk çeşitleri arasında en fazla tercih edilen ve kullanılan akitlerdir.

1.4.7.2.Mudarabe Sukuk: Sukuku ihraç eden taraf “mudârib” diye adlandırılır. Sukuk yatırımcısına ise sermaye sahibi anlamına gelen “rabbü'l-mâl” denir. Yapılan bu ihraç sonucunda kâr gerçekleşirse anlaşmadaki şartlara göre taraflarca paylaşımı yapılır fakat zarar olması durumunda mudarabadaki gibi sadece sermaye sahibi sorumlu olur.

1.4.7.3.Müşareke Sukuk: Belirli bir proje için çıkarılan sukukları katılımcıların satın alınmasıyla oluşan katılımcı ortaklık şeklindeki sukuk türüdür. Sukuğu satın alanlar projeye ortak olurlar böylece kâr veyahut zarara da ortak olmuş olurlar.

1.4.7.4.Mal Satımı İle Oluşan Sukuk: Mal sukuk yatırımcılarına satılır, sukuk yatırımcıları ise bu malı ister satar ister kiraya verir.

Sukuk oluşumu bakımından temel aldığı prensipler ve şekil olarak temel bazı özelliklere sahiptir:

- Faiz İslam'a göre yasak olduğu için elde edilen gelirler faiz geliri değil kâr payı yada kira geliri diye tabir edilir.
- Sukuk likit olan finansal araç olarak tabir edilir. Çeşitlerine göre ikincil piyasalarda da işlem görebilir.
- Sukuk işlemlerinde de İslami finans felsefesi gereğince yüksek oranda riske sahip işlemler yapılmaz.
- Sukuk ait olduğu kişiye hukuki nitelikte söz hakkı tanımakla beraber, nama ve hamiline de düzenlenebilir ve çıkarılır.
- Sukukta İslam hukuk kuralları geçerlidir. Piyasada bu kurallar üzerinden işlem görür.
- Yatırımcılar sukukta, kâr durumunda sukuk ihracına göre; zarar durumunda ise ortaklık oranlarına göre katılırlar.
- Sukuk ortaklığı oluşturan mal ve hizmet üzerine müşterek mülkiyet hakkını belirtir.
- Sukuk oluşturan kişilere sermaye ya da kâr garantisi veremez. Faiz gibi önceden belirlenen oranda kâr verilmez (Yılmaz, 2014).

1.4.8.Teverruk

Son yıllarda sıklıkla yapılan akit türüdür. Ekonominin sıkıştığı zamanlarda piyasayı açmaya yönelik katkı sağlayan akit çeşididir. Vadeli olarak satın alınan bir malın ödemesinin ileride yapılacak olmasıyla avantaj sağlanır. Bu malın peşin olarak satılmasından elde edilecek kârla teverruk oluşur. Katılım bankaları genelde peşin ödeme yapıp alacağı malları belirli kâr payı ekleyip uzun vadede belli taksitlerle satması işlemidir. Son yıllarda sık sık kullanılmasına rağmen malı alıp zararına satma durumundan dolayı cevaz vermeyen şerri kesimler bulunmaktadır (Tkbb, 2021).

1.4.9.Tekafül

İslami sigorta olarak tabir edilir. Normal sigortadan en belirgin farkı ise zorunluluk değil gönüllülük esaslı yapılmasıdır. Belirli bir risk grubunda olan kişilerin bir araya gelerek yardımlaşma niyetiyle, önceden belirlenmeyen ve kestirilemeyen durumlardan dolayı oluşabilecek hasara karşı fon kurmaları ve yardımlaşarak kullandırmalarıdır. Tekafül terimi kökenine bakılırsa Arapça “kefalet” anlamına gelen teriminden türemektedir. Karşılıklı dayanışma içerisinde olma veyahut oluşan bir duruma karşı bireylerin birlikte hareket etmesi anlamlarında kullanılmaktadır. Tekafül sigortacılığı gönüllülük esasıyla karşılıklı bireylerin yardımlaşmasını esas alır zorunluluk söz konusu değildir. Bir felaket yahut zarara uğrama ihtimali olan kişilerin, aralarında topladıkları fonla zarara uğrayan kişinin hasarını karşılaması esasına dayanır. Katılımcılar aralarında bir fon oluşturur, oluşan bu fonlar İslam usul ve esaslarına göre ortaya çıkan zararın tanziminde kullanılır. Tekafül sigortasının geleneksel sigortadan farkı da toplanan primlerin hasar olmaması durumunda katılım bankasınınca dinen caiz olan ticari esaslarca işletilmesi ve oluşan kârın tekafül sigortasına katılan gönüllülere dağıtılmasıdır. Katılımcı sigortası devam ettiği süre boyunca bankanın ticari ortağı olur. Bu şekilde İslami finansın temel teoremi olan kâr ve zarar gerçekleşmiş olur (Altıntaş, 2016).

1.4.10.Muzaraa ve Musakat

İki akitte de ziraatla ilgili ortaklık esastır. Muzâraada katılımcılardan biri sermaye olarak arazisini diğer taraf ise iş gücünü katmasıyla oluşur. Müsakâta ise taraflardan biri meyve ağaçlarını işe dâhil ederken diğeri ise bu ağaçların bakımını yüklenir; fakat bu akitlerde de İslami finans akitlerinin genel özelliği olan kâr paylaşımını sözleşme ile belirtirler. Muzarâada arazinin sahibi kâr almak yerine kira da isteyebilir. İki akitte de meyve ekilen arazi banka tarafından temin edilir fakat bakımını sözleşmenin karşı tarafı üstlenir. Oluşan bu ortaklık sözleşmesi sürenin bitimiyle sona erer (Tkbb, 2021).

1.4.11.Karz-ı Hasen

Hiçbir menfaat beklentisi içinde olmaksızın ihtiyaç sahibi birine katkı veya kâr eklemeyen borç verme işlemidir. İslam inancının temelinde olan iyilik yapmak ve yoksullara yardım etmek, Allah rızası için maddi olarak yardım etmenin, karşılığıdır. Bu akitin iktisadi anlamda kullanımıyla salt ekonominin üzerine kurulu olduğu faydacı durumun yerine insanlık

ve dini temelde oluşan bir ekonomik model ortaya çıkmıştır. Bu modelle kapitalist para sistemi yerine insancıl yardımlaşma temelli ekonomi olarak karşımıza İslami finansın çıktığı görülmektedir. Bir diğer deyişle karz-ı hasen, ihtiyaç sahibine duyduğu ihtiyaç kadar parayı nakit olarak verip karşılığında aynı miktarda parayı almak anlamına gelir. İslam'da hiçbir katkı gelir, menfaat sağlamadan verilen bu borç, güzel borç olarak adlandırılmıştır.

Borcu veren kişi olan alacaklı verdiği parayı geri alabilir ya da hakkından gönül rızası ile feragat da edebilir. Borçlu ise aldığı borcu geri ödemek zorundadır. Eğer alacaklı hakkından vazgeçerse borcundan kurtulmuş olur. Borcu veren kişinin maddi olarak parayı işlemesi söz konusu değildir. Borcu verenin tek beklentisi ilahi mertebeye kavuşmak ve tabi Allah rızasına erişmektir. Keza borç veren sıkıntılı birine zor zamanında yardım ettiği için dinin gereklerini yerine getirmiş olacaktır. Bu akitte belirli bir vade belirlenebilir; fakat bu vade bağlayıcı değildir. Nedeni ise alacaklı bu borcu Allah rızası için borçluya vermesidir. Eğer borçluyu vade ile sıkıştırırsa yapmış olduğu bu hayrın bir anlamı kalmayacaktır. Buna karşılık borcu alan kişide durumu düzelir düzelmez biran evvel borcunu geri ödemekle yükümlüdür. Karz(borç verme) sayılarak satılan misli mallarda dasöz konusu olur.Bu mallar,eğer alan kişi tarafından tüketilirse muadili veya eş mal bulunup geri iade edilebilir. Malın kendisi kullanılmadan faydalanılan mallar ödünç olarak karşı tarafa verilebilir ve bunların kullanılmasının sonucu olarak bir gelir elde edilebilir. Borç alınan miktar üzerindeki tasarruflar ve mülkiyet borçluya geçer. Bu malı alan kişi olan borçlu, alacaklıdan izin almaksızın bu miktarı dilediği gibi kullanır; fakat dinen caiz olmayan işlerde karz akti kullanılmaz. Dini kaideler toplumda bireylerin karşılıklı yardımlaşmasını ve dayanışmasını öğütler. Bu sebepten ötürü bu akit İslam toplumunda çok önemli bir yere sahiptir. Karz aktini günümüzde en güzel uygulayan vakıflardır. Karz akti sayesinde ticarete dürüstlük sağlanmış olup aynı zamanda toplumda dayanışmanın temeli atılacaktır. Karz-ı hasen karşılığında tarafların belirli sorumluluklara haiz olması gerekmektedir.

Karz belirli şartlarda verilmesi gerekir bunlar ise:

- Alacaklı dilerse verdiği miktarı geri isteyebilir.
- Borçlu aldığı borcu kullanmadan kaybetse yitirse dahi geri ödemekle yükümlüdür.
- Belirli bir vade bağlayıcı değildir alacaklı dilediği an talep edebildiği gibi alacağından feragat da edebilir. Borçlu ise imkanı olursa vadeden önce de borcunu geri ödeyebilmelidir.

- Alacaklı borçlunun borcunu giderdiği için mükafatı Allah'tan bekler ve borçluyu sıkıştırarak mükafatı kaybetmek istememelidir.
- Karz yalnızca misli mallarda oluşur. Sonuç olarak mal tüketilirse piyasadan benzer mallar bulunup geri verilmek suretiyle borç karşılanır.
- Borçlu borç aldığı malı alacaklıya sormaksızın dilediği tasarrufta bulunma hakkına sahiptir.
- İslam'a uygun olmayan işler için karz verilmez ve kullanılmaz (Aktepe, 2013).

Katılım bankaları, İslami finansın dairesinde piyasaya ürün ve hizmet sunmaktadır. Sunulan bu hizmetler; geleneksel akitler ve temel bankacılık faaliyetlerinden oluşmaktadır. Temel akitler katılım bankalarının faizsiz işlem yapmasını sağlayan en önemli kaynakların başında gelmektedir. Bu temel akitler sayesinde katılım bankalarının şeffaf, dini temellere dayalı ve spekülasyona yer vermeyerek İslami finansa uygun faaliyette bulunmaktadırlar. Bu işlemleri yaparken bilgi kirliliğine neden olmadan kullandırarak faizsiz finansmanın uygulanabilirliğini göstermiştir. Bu temel akitler sayesinde katılım bankaları makro ekonomiye etki etmektedir. Katılım bankalarının dolayısıyla makro ekonomik hedeflerine direk katkı sağlamaktadır. Bu sebeple temel akitlerin, katılım bankalarının makro hedeflerine katkı sağlayan argümanlardan olduğu görülmektedir. Temel akitler sayesinde katılım bankaları konvansiyonel piyasa içerisinde etkinliğini artırmaktadır. Piyasada söz sahibi olmanın ise katılım bankalarının temel makro ekonomik politikası olduğu değerlendirilmektedir. Her geçen gün katılım bankalarının konvansiyonel piyasa içerisindeki varlığı büyümektedir. Bu büyümeyle birlikte katılım bankalarının pazara sunacağı ürünler de çeşitlenmiş olacaktır. Bu çeşitlenme sayesinde katılım bankalarının pazar payı da büyüyecektir. Bu büyümenin sonucunda da katılım bankaları piyasa içerisinde daha çok söz sahibi olmuş olacaktır. Ayrıca bu temel akitler sayesinde katılım bankaları klasik bankacılık faaliyetlerine yeni bir boyut katmış olacaktır. Temel akitler sayesinde katılım bankaları dini hassasiyete sahip müşterilerine İslam'a uygun ürün ve politika sunmuş olacaktır. Akitlerin bir diğer avantajı ise risksiz, faize dayalı olmayan ürünlerle konvansiyonel sisteme ikame ürün sunmasıdır. Akitler bu nedenlerle katılım bankalarının makro ekonomik politikalarına dolaylı olarak fayda sağlayacaktır. Netice itibariyle katılım bankalarının makro ekonomik politikalarına ulaşması için akitler mikro ölçekte büyük önem taşımaktadır.

Bu fon kullanma faaliyetlerinin açıklanmasının sebebi Türkiye ekonomisindeki enstrümanların sayıca az olmasıdır. İran, Malezya ve Körfez Ülkeleri gibi ülkelerde daha çeşitli enstrümanlar kullanılmaktadır. Dolayısıyla da Türkiye ve diğer ülkelerde makro istikrara olan katkının değişiyor oluşuna vurgu yapmaktadır. Türkiye ekonomisinde bu akitlerden daha çok kullanıldığı takdirde, ne derece makro ekonomik verim alınacağına örneği olarak da bu gibi benzer ülkeler gösterilebilir. Bu akitlerin daha aktif kullanılması sonucunda makro ekonomideki göstereceği potansiyel katkısı benzer ülkeler baz alındığında anlaşılacaktır. Buda katılım bankalarının makro ekonomik konusunda sağlayacağı faydalar arasında gösterilmektedir. Sonuç itibarıyla temel akitler, makro ekonomik fayda anlamında önem arz etmektedir. Sahip olduğu bu vizyon sebebiyle temel akitlerin çok iyi bilinmesi gerekmektedir (Tkbb, 2021).

2.4.KATILIM BANKALARININ FON KULLANDIRMA YÖNTEMLERİ

İslami kurallara göre kurulan katılım bankaları finansman olarak konvansiyonel bankalarla benzer işlemleri faizsiz yaparlar. Geleneksel bankacılık faaliyetlerinde de ayrı olarak İslam dininin finans alanında sunmuş olduğu faizsiz ekonomik modelleri esas alırlar. Bu fon kullandırma yöntemleri temelde faizsiz ekonomiyi hedef alarak fıkıh ölçüsünde ortaya çıkmıştır. Eski dönemlerden günümüze dek farklı zamanlarda dönüşüm geçirerek geldiği değerlendirilmektedir. Bu fon toplama faaliyetleri zamanın ihtiyaçlarına uygun klasik bankacılık faaliyetlerinin yanında insanların ihtiyaçları ölçüsünde katılım bankası gibi faizsiz kuruluşlarca piyasaya ve hayata enjekte olmuş ve uygulanmışlardır. Böylelikle insanlar için elzem olan ekonomik, finansal metotları İslam dininin temel öğretilerine uygun bir şekilde piyasaya ve tabii halka sunmuşlardır. Bu temel akitlerin aynı zamanda piyasaları faiz tekelinden çıkaracağı değerlendirilmektedir. Bu akitlerin İslam'a uygun dini hassasiyeti olan ekonomik bir piyasanın oluşumuna zemin hazırlayacakları değerlendirilmektedir. Katılım bankacılığına göre bankaların topladığı fonlar ve sermayeler; alım satım, kiralama, ortaklık vb. gibi yöntemlerle piyasaya yatırım olarak sunulduğu görülmektedir. Katılım bankaları bu sermayeleri aşağıdaki fon kullanma yöntemleri ile piyasaya enjekte etmişlerdir.

2.4.1.Murabaha

Bir malın maliyetini alıcıya belirtmek şartıyla üzerine belli bir miktar kâr oranı katılarak satılmasıdır. Alınan malın üzerine koyulacak kâr oranına alıcının onay vermesi şarttır. Böylelikle rızaya dayalı ve adil bir şekilde İslam'a uygun olarak ticaret gerçekleşmiş olacaktır. Katılım bankalarının yaptığı murabaha işlemi fona ihtiyaç duyan işletme yahut kişilerin ihtiyacı olan fon, gayrimenkul veya maddi hizmetin katılım bankası tarafından ödenmesidir. Bunun sonucu olarak da müşterinin bankaya borçlandırılması işlemidir. Başka bir ifade ile sermaye ihtiyacının karşılanmasıdır.

Katılım bankası ile fon kullanmak isteyen kurum ve kişiler arasında yapılan sözleşme esas alınarak kurum ve kişinin gereksinim duyduğu taşınır-taşınmaz mal, menkul veya gayrimenkulü tüzel kişilik adına satın alınması ve belirli bir oranda kâr eklendikten sonra satıcıya peşin olarak ödenmesidir. Buna karşılık önceden belirlenmiş taksit planıyla tüzel kişinin müşteriye borç vermesidir (Darçın, 2007).

Katılım bankası sisteminde kullanılan bu akit alım satım sözleşmesi olmakla beraber genelde bu işlem taksitlendirilerek uygulanır. Bu işlem alıcı tarafından kolaylık sağlamakla beraber, satımı gerçekleştiren bankaya ise bir tacir sıfatıyla para kazanıp ekonominin canlanmasını sağlamaktadır. Bu sebeple murabaha en çok kullanılan fon kullandırma akitlerinden biridir. Genellikle peşin fiyatıyla tedarik edilen malın üzerine kâr eklenerek vadeli satımı şeklinde gerçekleşir. Hem kârlı hem de ödeme olanağının rahatlığı sebebiyle bankaların ve keza müşterilerin daha çok kullandığı bir yöntemdir. Fıkıh olarak diğer akitler gibi murabahada da güven esastır. Bu sebeple malın elde edilme fiyatının müşteriye bildirilmesi ve genel sözleşme içerisinde şeffaf ve samimi olunması gerekir. Sözleşme herhangi bir belirsizlik içermemelidir.

Murabaha genel olarak konvansiyonel bankalardaki kredi ile benzetilir ama aralarında çeşitli farklar bulunmaktadır. Bunlar ise:

- Konvansiyonel bankacılıkta kredi verme durumunda paranın kiralanması ve süreç sonunda daha fazla miktarın geri alınması (paradan para kazanılması) söz konusudur, sonuç olarak faizli işlem mevcuttur; fakat murabaha da faiz söz konusu olmadığı gibi ticaret temellidir. Ürün alım satımı kâr ile gerçekleşmektedir.
- Konvansiyonel bankacılıkta müşteri ve banka gibi karşılıklı iki taraf söz konusudur. Murabaha da ise katılım bankası müşteri ile satıcı arasında aracı konumundadır.

- Murabahada kredinin nereye harcandığı bellidir. Ne için verildiği ne için kullanıldığı belirlenmiş olmaktadır; fakat konvansiyonel bankalar ne için kullandığı ile ilgilenmeden ihtiyaç kredisi adı altında kredi sunabilmektedir.
- Konvansiyonel banka kredisi risklidir. Müşterinin ihtiyacı olup olmadığına bakılmaksızın verilir ve takibi olmaz. Murabaha da ise müşterinin ihtiyacı ölçüsünde kredilendirilir ve kaynağın nereye harcandığı belirlidir.
- Konvansiyonel bankacılık faiz esaslı kredilendirme ve dolayısıyla borçlandırma üzerine iken murabaha borç para verme mantığını daha çok barındırır.
- Fıkıh kitaplarında murabahanın satıcı ve alıcı arasında oluşan ikili bir işlevi varken katılım bankalarına bunun uyarılış şekli ise banka aracı olurken alıcı ve satıcı bulunmaktadır bu sebeple murabaha klasik ve çağdaş diye ayrımı yapılmaktadır (Yatmaz & Çatıkkaş, 2021).

2.4.1.1.Klasik Murabaha: Satıcının belirli bir bedelle elde ettiği malın üzerine kârını koyarak alıcıya satması işlemidir. Yalnız satıcı malı elde etme fiyatını alıcıya açıklamak zorundadır. Keza yine klasik murabahada satıcı elde edeceği kârı karşı tarafa bildirmek zorundadır. Faizle ilişkili işlemlerde murabaha kesinlikle söz konusu değildir. Yine aynı şekilde elde edilecek kârın önceden anaparanın bir yüzdesi olarak belirlenmesi caiz değildir (Tkbb, 2021).

2.4.1.2.Çağdaş Murabaha: Çağdaş murabahada ise klasik murabahadan farkı satıcı alıcı arasında bankanın aracı bulunmasıdır. İşlem yine bir sözleşme üzerine inşa edilir. Alıcı gerekli finansman desteği için bankaya başvurur banka alıcının ihtiyaç duyduğu bu ürünü (eşya, makine, cihaz, tesisat vb.) sağlamak için satıcı ile irtibata geçer. Devamında ürünü tedarik eder. Ürünü tedarik edilen miktarı alıcıya belirtir. Üzerine eklenecek kârını açıklar ve alıcının da kabul beyan etmesi üzerine sözleşme kurulur. Bu işlem çağdaş murabaha diye adlandırılır ve günümüzde sık sık kullanılan akitlerin başında gelmektedir (Tkbb, 2021).

2.4.2.Mudaraba

Emek sermaye ortaklığı anlamına gelen mudaraba, karşılıklı iki tarafın bir araya gelerek bir tarafın sermayesini diğer tarafın ise emeğini ortaya koyup birlikte yeni bir ortaklığa girişmelerini ifade eder. Bu işlem sonucunda oluşacak kârın önceden belirlenen oranda taraflar arasında dağıtımını gerçekleştirilir. Eğer emeğini ortaya koyanın kusuru olmaksızın mal ziyan olursa, ortaklığa sermaye ile katılan taraf zararın tanzimini karşı taraftan isteyemez. Emeğini

ortaya koyan kişinin kusuru olmazsa zararı sadece emeği ölçüsünde olur aksi durumda kusuru olursa bu kusuru ölçüsünde zarar emeği ile ortak olan taraftan tanzim edilir (Pamuk, 2000).

Katılım bankacılığında ise sermayeyi ortaya koyan taraf katılım bankası olurken emeği ortaya koyanla katılım bankası emek sermaye ortaklığı ile mudaraba gerçekleştirmiş olur. Bu işlemde banka sermayeyi koyan taraf olduğu için bankaya mudarib denir. Bu işlem daha çok elinde bir zanaati yahut aklında projesi olup da yeterli sermayesi olmayan tarafların katılım bankasına başvuruda bulunarak belirli bir sözleşme ile emek sermaye ortaklığı oluşturmalarıdır. Mudarebe belirli bir zaman ve mekana göre sınırlandırılıp bu sınırın kaldırılması durumunda da ayırım gösterebilmektedir.

Mudaraba sözleşmesi yapılırken hazır bulunması gereken özellikler:

- Mal sahibinin vekalet atama yetkisi, vekalet atananda vekalet ehliyeti olmalıdır.
- Kurulacak iş için sermaye veya anaparanın nakde dönüştürülebilir olması gereklidir.
- Tarafların kârdan alacakları paylar mudaraba akdinin yapıldığı anda belirlenmiş olması gerekir.
- Önceden belirli bir miktarın verilmesi uygun değildir. Payın kârdan verilmesi zorunludur.

Akit kurulduğu zamanda sermayenin miktarının belirlenmesi ve emek sahibine verilmesi zorunluluk arz eder (el-Kâsânî, 1996) , (Merginânî, 1990), (Yanpar, 2005).

2.4.3.Müşaraka

Müşarakada ortaklık oluşturmak için müteşebbüs, katılım bankasına projeye başvurur. Katılım bankası uygun görürse ortaklık oluşur. Ortaklık bittikten sonra elde edilen kârlar sözleşmeye uygun şekilde dağıtılır (Atıcı, 1988).

İşletmeye yada işletmenin sermayesine ortak olma durumunu ifade eder. Elinde sermaye olan kişiler elindeki sermaye ile bir işletmeye ortaklık kurma amacıyla katılması halinde bu işletmenin kâr veya zararına katılmış olurlar. Müşarakanın, mudarabadan farkı her iki tarafında sermaye koymasındadır. Mudarabada ise bir tarafta sermaye varsa diğer tarafta emek olmalıdır (Özgür, 2007). Ortaklığı ortaya koyan taraflar sermayeye katkıları eşit şekilde aktarmalıdır. Müşarakada eşitlik söz konusudur, katılımcılar sermaye verirken eşit olmak zorundadır. Oluşan kâr ve zarar da eşit miktarda dağıtılmaktadır. Bu yönüyle de mudarebeden ayrılmaktadır.

Katılım bankacılığı yönteminde ise müşaraka sürekli ortaklık anlamına gelen, ortaklık devam ettiği sürece müşteri ve banka arasında olan ilişkiyi ifade eden sürekli müşarakadır. Bankanın zamanla hisselerini katılımcıya devretmesiyle oluşan durum azalan müşarakadır. Müşaraka genelde tesis, cihaz ve makine gibi ürünlerin alımıyla kurulan iş sözleşmelerinde kullanılır (Tkbb, 2021).

2.4.4.İcare

Finansal Kiralama Kanunu çerçevesinde leasing(icare), kiralamaya söz konusu malların katılım bankaları tarafından satıcıya peşin ödenerek satın alınması ve tüzel kişiliğe kiralanması şeklinde oluşmaktadır. Leasing işlemlerinde malın cinsine göre KDV (katma değer vergisi)tutarları belirlenmektedir. Leasingde üç taraf söz konusudur. Bunlar yatırımcı, leasing şirketi ve üreticidir (Emin, 2014).

Finansal kiralama anlamına gelen İcare sözleşmeye bağlı olarak düzenlenip kurulmalıdır. İcare sözleşmesine göre, kiralanması söz konusu olan şeyin sahibi, varlığın kullanım hakkını kiralar. Varlık, kiraya veren kişiye ait olur ama kullanım hakkı kiralayana geçer (Önk, 2016). Bu sözleşme sonunda varlığı kiralayan kişi eğer dilerse varlığın mülkiyetine belirli bir ücret karşılığında sahip olabilir. Bu finansal kiralama sözleşmesi ile yatırımcı, finansal açıdan rahatlığa kavuşmakla beraber uygun ödeme ve sözleşme çerçevesinde malın sahibide olabilmektedir. Bu açıdan kiralayan kişi için çok avantajlı bir akittir. Genelde iş makinaları, teçhizat, üretim açısından gerekli olan makinalar için uygulanır. Malı kiralayan, sözleşme bitiminde malı satmak üzere bir anlaşma yapmadıysa malın geri teslimi söz konusu olur. Genellikle büyük maddi külfet gerektiren yatırım, araç ve teçhizatı için kullanılır. Kişilerin gerek duyduğu teçhizatın banka tarafından alınarak belli vadelerle ödeme imkanlarıyla ihtiyaç sahiplerine kiralanması söz konusudur. Sözleşmeye göre bu kiralanan teçhizatın sözleşme sonunda kiralayan kişiye devri de gerçekleşebilmektedir. Bu sebeple katılım bankaları açısından finansal kiralama iki şekilde oluşur:

2.4.4.1.Normal Kiralama: Kiraya verilen makine, teçhizat yada ürünün kira sözleşmesinin bitmesi ile geri alınmasıdır.

2.4.4.2.Mülkiyetin Devriyle Sonuçlanan Kiralama: Kiralanan malın mülkiyetinin devri ile sona eren kiralamaya Finansal Kiralama (Leasing) denir. Bu icare türüne, ilerde malın devrini

isteyen kiracı tarafından başvurulur. Ürünü kiralayan belli miktarda kazanç elde edip maddi durumu düzeldiği takdirde katılım bankası aracılığıyla kiralama-satınalma sözleşmesiyle kiraladığı üretim aracının mülkiyetini eline alabilir. Bu yöntemde belirli vadelerde malın bedeli ödenerek sonunda o mala tamamen sahip olmayla gerçekleşir (Bayındır, 2005).

2.4.5.Selem

Selem bir malın belirli koşullar altında ilerde teslim alınmak suretiyle, peşin ödeme alınarak satılmasını ifade eder (Gazete, Resmi, 2019). Henüz ortada olmayan bir malın satış sözleşmesine selem akti denilmiştir. Temeli İslam hukukuna dayalı bu sözleşme katılım bankacılığında kullanılan finansal yöntemler arasında da yer almıştır. İslamiyet’le beraber ortaya çıkmıştır. Selem günümüze dek kullanılagelmiştir. Genelde tarım ürünlerinde hasat zamanından önce satılması ile kurulur. Satılan bu ürün yeniden tarım faaliyetlerinde kullanılmak için maddi bir kazanç da oluşturur. Bu açıdan bakacak olursak selem akdi zirai faaliyetler ve çiftçi için önemli bir finans kaynağı ve avantajı olmuştur (Tkbb, 2021).

2.4.6.İstisna

İstisna, ortada henüz var olmayan belirli bir ürünün ileri vadede teslim edilmesi üzerine sözleşmenin kurulduğu andaki fiyattan alım satımının yapıldığı sözleşmedir. Böylelikle ilerde oluşabilecek spekülasyon, ürün azlığı yahut çokluğu gibi durumlarda malın fiyatını sabit tutarak satıcı ve alıcının mağduriyet yaşamamasını sağlar. Böylelikle piyasa fiyatlarının düşüp yükselmesini engeller. Bu sebeple istisna akdi üretimin her aşamasını koruyup ekonomiyi sağlam temeller üzerine tutmaya yardımcı bir türev olarak karşımıza çıkmaktadır (Tkbb, 2021).

2.4.7.Sukuk

Gelişen dünyaya ayak uydurmak adına günümüz ihtiyaçları ölçüsünde ortaya çıkan faizsiz tahvil yahut kira sertifikası anlamına gelen sukuk, İslami koşullarda sertifika diye adlandırılır. Sukuk’un borsa senetleri ve tahvillerinden farkı, sukuk belirli bir var olan mala dayanır. Böylelikle var olan bir malın üzerinden hisse senedi çıkarılır, hisse senedini alan kişiler bu malın malikine temelde de haiz olur. Ticari olarak değerli olan varlıklar yahut menkul değerlerin kıymetlendirilerek kira sertifikalarına dönüştürülür ve bu sayede alım satım işlerinde kullanılır. Sertifikalara sahip olan kişiler bu sukukların getirisi, kira geliri vb. faydalarına da sahip olacaktır. İslami koşullara göre borsa, hisse senedi, bono olarak nitelendirilir. Bu yöntemin geleneksel bonodan en büyük farkı ise alınan sokuğun o mal üzerinde maddi olarak

hak ve yükümlülüğe sahip olmasıdır. Çıkarılan sukuklar 3 ay, 6 ay yada 1 yıl gibi zaman dilimlerinde yatırımcısı olan kişiye getiri sağlamaktadır. Sukuklar İslami finansın global anlamda makro politikasına en çok katkı sağlayan akitlerden biridir. Yapılan sukuk ihracatının artması katılım bankalarının etkinlik oranının arttığını göstermektedir.

Çıkarılan sukukların gerçek bir varlığa dayandırılması esastır. Sukukların çeşitleri de mevcuttur. Bunlar:

2.4.7.1.İcara Sukuk: İhraç edilen sukukun kiralanması ve kiralayan kişiye maddi gelir sağlaması ile oluşan sukuk yöntemidir. Belirli bir varlığa dayalı olması şartı aranır. Sukuk çeşitleri arasında en fazla tercih edilen ve kullanılan akitlerdir.

2.4.7.2.Mudarabe Sukuk: Sukuku ihraç eden taraf “mudârib” diye adlandırılır. Sukuk yatırımcısına ise sermaye sahibi anlamına gelen “rabbü’l-mâl” denir. Yapılan bu ihraç sonucunda kâr gerçekleşirse anlaşmadaki şartlara göre taraflarca paylaşımı yapılır fakat zarar olması durumunda mudarabadaki gibi sadece sermaye sahibi sorumlu olur.

2.4.7.3.Müşareke Sukuk: Belirli bir proje için çıkarılan sukukları katılımcıların satın alınmasıyla oluşan katılımcı ortaklık şeklindeki sukuk türüdür. Sukuğu satın alanlar projeye ortak olurlar böylece kâr veyahut zarara da ortak olmuş olurlar.

2.4.7.4.Mal Satımı İle Oluşan Sukuk: Mal sukuk yatırımcılarına satılır, sukuk yatırımcıları ise bu malı ister satar ister kiraya verir.

Sukuk oluşumu bakımından temel aldığı prensipler ve şekil olarak temel bazı özelliklere sahiptir:

- Faiz İslam’a göre yasak olduğu için elde edilen gelirler faiz geliri değil kâr payı ya da kira geliri diye tabir edilir.
- Sukuk likit olan finansal araç olarak tabir edilir. Çeşitlerine göre ikincil piyasalarda da işlem görebilir.
- Sukuk işlemlerinde de İslami finans felsefesi gereğince yüksek oranda riske sahip işlemler yapılmaz.
- Sukuk ait olduğu kişiye hukuki nitelikte söz hakkı tanımakla beraber, nama ve hamiline de düzenlenebilir ve çıkarılır.

- Sukukta İslam hukuk kuralları geçerlidir. Piyasada bu kurallar üzerinden işlem görür.
- Yatırımcılar sukukta, kâr durumunda sukuk ihracına göre; zarar durumda ise ortaklık oranlarına göre katılırlar.
- Sukuk ortaklığı oluşturan mal ve hizmet üzerine müşterek mülkiyet hakkını belirtir.
- Sukuk oluşturan kişilere sermaye ya da kâr garantisi veremez. Faiz gibi önceden belirlenen oranda kâr verilmez (Yılmaz, 2014).

2.4.8.Teverruk

Son yıllarda sıklıkla yapılan akit türüdür. Ekonominin sıkıştığı zamanlarda piyasayı açmaya yönelik katkı sağlayan akit çeşididir. Vadeli olarak satın alınan bir malın ödemesinin ilerde yapılacak olmasıyla avantaj sağlar. Bu malın peşin olarak satılmasından elde edilecek kârla teverruk oluşur. Katılım bankaları genelde peşin ödeme yapıp alacağı malları belirli kâr payı ekleyip uzun vadede belli taksitlerle satması işlemidir. Son yıllarda sık sık kullanılmasına rağmen malı alıp zararına satma durumundan dolayı cevaz vermeyen şerri kesimler bulunmaktadır (Tkbb, 2021).

2.4.9.Tekafül

İslami sigorta olarak tabir edilir. Normal sigortadan en belirgin farkı ise zorunluluk değil gönüllülük esaslı yapılmasıdır. Belirli bir risk grubunda olan kişilerin bir araya gelerek yardımlaşma niyetiyle, önceden belirlenmeyen ve kestirilemeyen durumlardan dolayı oluşabilecek hasara karşı fon kurmaları ve yardımlaşarak kullandırımlarıdır. Tekafül terimi kökenine bakılırsa Arapça “kefalet” anlamına gelen teriminden türemektedir. Karşılıklı dayanışma içerisinde olma veyahut oluşan bir duruma karşı bireylerin birlikte hareket etmesi anlamlarında kullanılmaktadır. Tekafül sigortacılığı gönüllülük esasıyla karşılıklı bireylerin yardımlaşmasını esas alır zorunluluk söz konusu değildir. Bir felaket yahut zarara uğrama ihtimali olan kişilerin, aralarında topladıkları fonla zarara uğrayan kişinin hasarını karşılaması esasına dayanır. Katılımcılar aralarında bir fon oluşturur, oluşan bu fonlar İslam usul ve esaslarına göre ortaya çıkan zararın tanziminde kullanılır. Tekafül sigortasının geleneksel sigortadan farkı da toplanan primlerin hasar olmaması durumunda katılım bankasınca dinen caiz olan ticari esaslarca işletilmesi ve oluşan kârın tekafül sigortasına katılan gönüllülere dağıtılmasıdır. Katılımcı sigortası devam ettiği süre boyunca bankanın ticari ortağı olur. Bu şekilde İslami finansın temel teoremi olan kâr ve zarar gerçekleşmiş olur (Altıntaş, 2016).

2.4.10.Muzaraa ve Musakat

İki akitte de ziraatla ilgili ortaklık esastır. Muzâraada katılımcılardan biri sermaye olarak arazisini diğer taraf ise iş gücünü katmasıyla oluşur. Müsakâta ise taraflardan biri meyve ağaçlarını işe dâhil ederken diğeri ise bu ağaçların bakımını yüklenir; fakat bu akitlerde de İslami finans akitlerinin genel özelliği olan kâr paylaşımını sözleşme ile belirtirler. Muzarâada arazinin sahibi kâr almak yerine kira da isteyebilir. İki akitte de meyve ekilen arazi banka tarafından temin edilir fakat bakımını sözleşmenin karşı tarafı üstlenir. Oluşan bu ortaklık sözleşmesi sürenin bitimiyle sona erer (Tkbb, 2021).

2.4.11.Karz-ı Hasen

Hiçbir menfaat beklentisi içinde olmaksızın ihtiyaç sahibi birine katkı veya kâr eklemeyen borç verme işlemidir. İslam inancının temelinde olan iyilik yapmak ve yoksullara yardım etmek, Allah rızası için maddi olarak yardım etmenin, karşılığıdır. Bu akitin iktisadi anlamda kullanımıyla salt ekonominin üzerine kurulu olduğu faydacı durumun yerine insanlık ve dini temelde oluşan bir ekonomik model ortaya çıkmıştır. Bu modelle kapitalist para sistemi yerine insancıl yardımlaşma temelli ekonomi olarak karşımıza İslami finansın çıktığı görülmektedir. Bir diğer deyişle karz-ı hasen, ihtiyaç sahibine duyduğu ihtiyaç kadar parayı nakit olarak verip karşılığında aynı miktarda parayı almak anlamına gelir. İslam'da hiçbir katkı gelir, menfaat sağlamadan verilen bu borç, güzel borç olarak adlandırılmıştır.

Borcu veren kişi olan alacaklı verdiği parayı geri alabilir ya da hakkından gönül rızası ile feragat da edebilir. Borçlu ise aldığı borcu geri ödemek zorundadır. Eğer alacaklı hakkından vazgeçerse borcundan kurtulmuş olur. Borcu veren kişinin maddi olarak parayı işlemesi söz konusu değildir. Borcu verenin tek beklentisi ilahi mertebeye kavuşmak ve tabi Allah rızasına erişmektir. Keza borç veren sıkıntılı birine zor zamanında yardım ettiği için dinin gereklerini yerine getirmiş olacaktır. Bu akitte belirli bir vade belirlenebilir; fakat bu vade bağlayıcı değildir. Nedeni ise alacaklı bu borcu Allah rızası için borçluya vermesidir. Eğer borçluyu vade ile sıkıştırırsa yapmış olduğu bu hayrın bir anlamı kalmayacaktır. Buna karşılık borcu alan kişide durumu düzeler düzelmez biran evvel borcunu geri ödemekle yükümlüdür. Karz(borç verme) sayılarak satılan misli mallarda da söz konusu olur. Bu mallar,eğer alan kişi tarafından tüketilirse muadili veya eş mal bulunup geri iade edilebilir. Malın kendisi kullanılmadan faydalanılan mallar ödünç olarak karşı tarafa verilebilir ve bunların kullanılmasının sonucu olarak bir gelir elde edilebilir. Borç alınan miktar üzerindeki tasarruflar ve mülkiyet borçluya geçer. Bu malı alan kişi olan borçlu, alacaklıdan izin almaksızın bu miktarı dilediği gibi

kullanır; fakat dinen caiz olmayan işlerde karz akti kullanılmaz. Dini kaideler toplumda bireylerin karşılıklı yardımlaşmasını ve dayanışmasını öğütler. Bu sebepten ötürü bu akit İslam toplumunda çok önemli bir yere sahiptir. Karz aktini günümüzde en güzel uygulayan vakıflardır. Karz akti sayesinde ticarete dürüstlük sağlanmış olup aynı zamanda toplumda dayanışmanın temeli atılacaktır. Karz-ı hasen karşılığında tarafların belirli sorumluluklara haiz olması gerekmektedir.

Karz belirli şartlarda verilmesi gerekir bunlar ise:

- Alacaklı dilerse verdiği miktarı geri isteyebilir.
- Borçlu aldığı borcu kullanmadan kaybetse yitirse dahi geri ödemekle yükümlüdür.
- Belirli bir vade bağlayıcı değildir alacaklı dilediği an talep edebildiği gibi alacağından feragat da edebilir. Borçlu ise imkanı olursa vadeden önce de borcunu geri ödeyebilmelidir.
- Alacaklı borçlunun borcunu giderdiği için mükafatı Allah'tan bekler ve borçluyu sıkıştırarak mükafatı kaybetmek istememelidir.
- Karz yalnızca misli mallarda oluşur. Sonuç olarak mal tüketilirse piyasadan benzer mallar bulunup geri verilmek suretiyle borç karşılır.
- Borçlu borç aldığı malı alacaklıya sormaksızın dilediği tasarrufta bulunma hakkına sahiptir.
- İslam'a uygun olmayan işler için karz verilmez ve kullanılmaz (Aktepe, 2013).

Katılım bankaları, İslami finansın dairesinde piyasaya ürün ve hizmet sunmaktadır. Sunulan bu hizmetler; geleneksel akitler ve temel bankacılık faaliyetlerinden oluşmaktadır. Temel akitler katılım bankalarının faizsiz işlem yapmasını sağlayan en önemli kaynakların başında gelmektedir. Bu temel akitler sayesinde katılım bankalarının şeffaf, dini temellere dayalı ve spekülasyona yer vermeyerek İslami finansa uygun faaliyette bulunmaktadır. Bu işlemleri yaparken bilgi kirliliğine neden olmadan kullandırarak faizsiz finansmanın uygulanabilirliğini göstermiştir. Bu temel akitler sayesinde katılım bankaları makro ekonomiye etki etmektedir. Katılım bankalarının dolayısıyla makro ekonomik hedeflerine direk katkı sağlamaktadır. Bu sebeple temel akitlerin, katılım bankalarının makro hedeflerine katkı sağlayan argümanlardan olduğu görülmektedir. Temel akitler sayesinde katılım bankaları konvansiyonel piyasa içerisinde etkinliğini artırmaktadır. Piyasada söz sahibi olmak ise katılım bankalarının makro ekonomik politikası olduğu değerlendirilmektedir. Her geçen gün katılım bankalarının

konvansiyonel piyasa içerisindeki varlığı büyümektedir. Bu büyümeyle birlikte katılım bankalarının pazara sunacağı ürünler de çeşitlenmiş olacaktır. Bu çeşitlenme sayesinde katılım bankalarının pazar payı da büyüyecektir. Bu büyümenin sonucunda da katılım bankaları piyasa içerisinde daha çok söz sahibi olmuş olacaktır. Ayrıca bu temel akitler sayesinde katılım bankaları klasik bankacılık faaliyetlerine yeni bir boyut katmış olacaktır. Temel akitler sayesinde katılım bankaları dini hassasiyete sahip müşterilerine İslam'a uygun ürün ve politika sunmuş olacaktır. Akitlerin bir diğer avantajı ise risksiz, faize dayalı olmayan ürünlerle konvansiyonel sisteme ikame ürün sunmasıdır. Akitler bu nedenlerle katılım bankalarının makro ekonomik politikalarına dolaylı olarak fayda sağlayacaktır. Netice itibariyle katılım bankalarının makro ekonomik politikalarına ulaşması için akitler mikro ölçekte büyük önem taşımaktadır.

Bu fon kullanma faaliyetlerinin açıklanmasının sebebi Türkiye ekonomisindeki enstrümanların sayıca az olmasıdır. İran, Malezya ve Körfez Ülkeleri gibi ülkelerde daha çeşitli enstrümanlar kullanılmaktadır. Dolayısıyla da Türkiye ve diğer ülkelerde makro istikrara olan katkının değişiyor oluşuna vurgu yapmaktadır. Türkiye ekonomisinde bu akitlerden daha çok kullanıldığı takdirde, ne derece makro ekonomik verim alınacağına örneği olarak da bu gibi benzer ülkeler gösterilebilir. Bu akitlerin daha aktif kullanılması sonucunda makro ekonomideki göstereceği potansiyel katkısı benzer ülkeler baz alındığında anlaşılacaktır. Buda katılım bankalarının makro ekonomik konusunda sağlayacağı faydalar arasında gösterilmektedir. Sonuç itibariyle temel akitler, makro ekonomik fayda anlamında önem arz etmektedir. Sahip olduğu bu vizyon sebebiyle temel akitlerin çok iyi bilinmesi gerekmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

2.1.TÜRKİYE’DE KATILIM BANKALARI

Makro istikrara katkının daha iyi anlaşılması için katılım bankacılığının Türkiye’deki serüveni, bankacılık ve finansal sistem içindeki ağırlığının da iyi anlaşılması şarttır. Bu nedenle Türkiye ekonomisinde katılım bankacılığının gelişim şemasını bilmek gerekmektedir. Katılım bankacılığının geçtiği yollar ve izlediği yöntem bilindiği takdirde Makro anlamda ekonomik hedefleri daha net anlaşılacaktır. Bu bağlamda Türkiye’de katılım bankacılığı diye bilinen İslam ekonomisi, dünyayla birlikte 1975 yılında kurulan İslam Kalkınma Bankasını temel alır. Türkiye de bu bankanın kurucu üye ülkesi olmuştur. Zaman içerisinde sürekli sermaye artırımına girerek bu bankadaki etkinliğini artırmıştır. Bunun sonucunda sürekli üyelik bulundurma hakkını almıştır. Yaşanan bu gelişmeler Türkiye’de ilk faizsiz bankacılık sisteminin temelini oluşturmuştur. Türkiye’de Katılım bankacılığının başlangıcı 16.12.1983 tarih 83/7506 sayılı kararname ile temel alınmıştır; fakat o zaman içinde bulunduğu siyasi koşullardan dolayı Özel Finans Kurumları olarak isimlendirilmişlerdir. Sonrasında ise Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı ve TCMB’nin yayımladığı tebliğlerle özel finans kuruluşlarının detayları netleşmiştir. Beraberinde çıkarılan birtakım yönetmelik ve düzenlemelerle İslami finans sisteminin yasalar ve mevzuat uygunluğunun temeli oluşturulmuştur. Bu çalışmalar sonucunda Albaraka Türk Katılım Bankası olarak kurulmuş ve ilk olarak 31 Ocak 1985 tarih ve 10912 sayılı yazısıyla “faaliyet izni” alarak faaliyet hayatına başlamıştır. Devam eden süreçte Faisal Finans Kurumu faal hale geçmiştir. Bu finans kurumunun öncülüğünde yolu açılan İslami finans kurumlarının ikincisi Kuveyt Türk Evkaf Finans Kurumu A.Ş. adında kurulmuştur. Sonrasında ise bu minvalde Anadolu Finans Kurumu A.Ş. ve İhlas Finans Kurumu A.Ş. Özel Finans Kurumu olarak faaliyete hayatına başlayarak ülkemizde katılım bankacılığının temellerini oluşturmuş ve bu alanda öncü olmuşlardır; fakat açılan bu kurumlar ülkemizde aktif olarak piyasada ve bankacılık faaliyetlerinde hemen aktif hale gelememiştir. Piyasada yer edinmesi zaman almıştır ve 90’ yıllara dayanmıştır. 90 yıllarda katılım bankacılığı şubeleşme ve faaliyet alanında çığa yükseltmiştir (Tkbb, 2021).

Katılım bankalarının günümüze dek faaliyet raporları aşağıda sıralanmıştır. Katılım bankacılığının Türkiye’deki varlığı 1983 yılında Bakanlar kurulu kararı ile ‘Özel Finans Kurumu’ adıyla başlamıştır. Sonrasında Albaraka Türk Özel Finans Kurumu kurulmuş. Bu kurumunu sırasıyla Kuveyt Türk, Anadolu Finans, İhlas Finans gibi kurumlar izlemiştir. Bu süreç

içerisinde Katılım bankaları yurt dışından kurumlarla ortaklık kurmuştur. Kurulan bu ortaklıklar sonucunda ülkeye sermaye girişi sağlamıştır. Ülke içinde ise fon toplama faaliyetlerini ve temel akitleri teknoloji ile paralel olarak geliştirmiştir. Aynı zamanda özel finans kuruluşları birlik kurmuştur. Bu birlik sonradan TKBB'nin altyapısını oluşturmuştur. Devam eden süreçte resmi gazetede yayınlanmasıyla beraber Katılım Bankaları resmi statüye kavuşmuştur. Özel finans kurumları, Katılım bankasına dönüşmüştür. Böylece kurulan birlik Türkiye Katılım Bankaları Birliği adını almıştır. Katılım bankaları böylelikle kolektif hareket edip karar almak adına önemli bir birlik oluşturmuştur. Aynı zamanda bu birlik yapısal, denetleyici ve düzenleyici bir işlev kazanmıştır. Bu sürecin devamında katılım bankaları halka arz gerçekleştirmeye başlamıştır. Halka arzla birlikte aktif piyasa içerisinde daha önemli bir noktaya gelinmiştir. Katılım bankaları her geçen gün yurt içi ve yurt dışı yatırım ve ortaklıklarla büyüme ivmesini sürdürmüştür. Devlet tarafından Vakıf Katılım, Ziraat Katılım ve Emlak katılım bankaları açılmıştır. Bu bankalarının devlet eliyle açılması katılım bankacılığına devletin önem verdiğini göstermiştir. Bu gibi gelişmeler dahilinde katılım bankaları 30 yıllık bir zaman diliminde Türkiye ekonomisi için çok önemli bir kurum olmuştur. Öyle ki Katılım bankaları Türkiye ekonomisinin %15 ine yakın bir kısmına sahip olmuştur. Bu gelişmelere paralel olarak Katılım Bankaları yurt içinde çeşitli sosyal sorumluluk projeleri de gerçekleştirmiştir. Gelişen sektör, beraberinde üniversitelerde İslami finans temelli bölümler açılmasına yol açmıştır. Böylece İslami finans teorisinin okullarda öğretilmesi sağlanmıştır. Katılım finans dergisi çıkarılarak TKBB'nin faaliyetleri halka anlatılmıştır. Bu şekilde şeffaflık sağlanıp bilgi akışı oluşturulmuştur (Tkbb, 2021).

2019 yılında ise katılım bankacılığı gelişimini sürdürmüş Türkiye Emlak Katılım Bankası üçüncü kamu katılım bankası olarak kurulmuştur.

Şu anda 6 katılım bankası bulunmaktadır:

- Albaraka Türk Katılım Bankası
- Türkiye Emlak Katılım Bankası
- Kuveyt Türk Katılım Bankası
- Türkiye Finans Katılım Bankası
- Vakıf Katılım Bankası
- Ziraat Katılım Bankası (Tkbb, 2021).

2.2.TÜRKİYE'DEKİ KATILIM BANKALARININ FAALİYETLERİ

İslami finans ilkeleriyle kurulan katılım bankaları, konvansiyonel bankaların etkileşimde bulunduğu ve uygulandığı her alanda faizsiz finans yöntemlerini kullanarak uygulanmaktadır. Bu yönüyle faizsiz olarak Türkiye ekonomik sistemlerini tamamlayıcı niteliği barındırmaktadır; çünkü yeni yeni piyasada işlem gören katılım bankası sistemi, bu zamana kadar konvansiyonel bankaların işlem gördüğü ve faizli ekonominin egemen olduğu piyasada faizli sistemlerin açıklayamadığı ve yeterli kalmadığı işlemlerde faizsiz modeller geliştirerek piyasadaki eksikliği gidermiştir. İşlevsel olarak Katılım Bankaları ve konvansiyonel bankalar birbirlerine benzemelerine rağmen fon toplama ve kullandırma teknikleri bakımından ve temel işlemlerde faiz olup olmaması bakımından büyük ayırım taşımaktadır. Katılım bankaları transfer ve havale işlemleri, kambiyo hizmetleri, kredi hizmeti, döviz alım-satımı, teminat mektubu verilmesi, çek ve poliçe gibi menkul kıymetlerin keşidesi, tanzimi, kabul edilmesi gibi çeşitli bankacılık ürün ve hizmetlerini de müşterilerinin kullanması için piyasaya sunmaktadır (Eskici, 2007).

Aktif ekonominin içerisinde yastık altındaki birikimler diye tabir edilen atıl durumdaki sermayeyi ekonomiye kazandırmak adına katılım bankalarının rolü önem taşımaktadır. Birikimlerini konvansiyonel faizli sisteme katmak istemeyen dini hassasiyeti bulunan yatırımcılar için bu fonları güvenle kullanabileceği dini açıdan da caiz olan kurum ve kuruluşlar aracılığıyla bir sisteme dâhil olma durumu oluşmuştur. Aynı zamanda bu kayıt dışı birikimlerin piyasaya katılarak ekonomiye dâhil edilmesine olanak sağlamıştır. Bu dâhil edilmiş gelir dağılımındaki eşitsizliği de gidererek ülkenin ekonomik olarak kalkınmasını sağlamıştır. Ekonomiye dâhil edilen bu varlıklarla piyasada kaynaklar artmış ve ülkenin yabancı döviz sermayeye bağlılığı azalmıştır. Bu sebepten de ülkenin refah ve kalkınmasına direk katkı sağlamıştır. Aynı zamanda piyasaya devlet müdahalesi olmadan kaynak bulunmuştur. Bu kaynaklardan devlet açısından da vergi alınarak gelir elde edilmiş ve kamuya katkı sağlanmıştır. Bu şekilde ekonomik ve sosyal alanda katılım bankalarının ülke ekonomisine verdikleri katkı ve etkileri oldukça fazladır.

Katılım bankalarının Türkiye ekonomisine katkıları:

- Yastık altında bulunan atıl haldeki birikimlerin ekonomiye kazandırılması sağlanacaktır. Dini hassasiyeti bulunan vatandaşların faize bulaşmak istememeleri nedeniyle piyasaya dâhil etmediği birikimlerini katılım bankaları aracılığıyla aktif

ekonomiye dâhil etmelerinin önü açılmıştır. Bu yastık altı kayıtsız yatırımların ekonomiye dâhil edilmesi Türkiye ekonomisi gibi gelişmekte olan ekonomiler için çok önemli kaynak oluşturacaktır. Özellikle ülkemizdeki kayıt dışı varlıkların miktarına bakılınca bunların ekonomiye dâhil edilmesi ülke açısından çok önemli varlık ve kaynak sağlamaktadır. Dini hassasiyeti olan kişilerin İslami finans sistemi üzerinden kayıt dışı varlıklarını ekonomiye dâhil ederek cari oranda kalkınmayı sağlayacaktır. Bu bilinç halka şeffaf bir biçimde açıklanarak, atıl halde bulunan bu varlıkların tamamının ekonomiye dâhil edilmesi durumunda ülke ekonomisinin dışa bağımlılığını azaltmış olacaktır. Böylelikle ekonomik olarak refaha erişilmiş olacaktır. Bu işlemin gerçekleşmesi halinde ülke ekonomisi açısından çok büyük katkı ve başarı olacağı değerlendirilmektedir.

- Ülke ekonomisinde katılım bankalarının faaliyet göstermesiyle Müslüman ülkelerle bağlantılar gelişecektir. Müslüman ülkelerdeki yatırımcıların kaynaklarını Türkiye ekonomisine getirmesinin yolu açılacaktır. Türkiye’de aktif sermaye oranının düşük buna karşılık elde edilen gelirlerin yüksek olmasından dolayı özellikle Arap ve Körfez ülkelerindeki sermayenin katılım bankaları aracılığıyla paralarını Türkiye’ye getirmesine olanak sağladığı görülmektedir.
- Katılım bankaları, ülkelerin ekonomik alanda en büyük problemi olan kayıt dışı ekonomiyi engellemesi anlamında önemli etkiye sahiptir. Yaptığı tüm işlemleri kayıt altına alan ve faturalandıran katılım bankaları işleyiş anlamında vergi kaçırmanın önüne geçmişlerdir. Böylelikle devletin en önemli geliri olarak kabul edilen vergilenmeye olanak sağlayarak vergi kaçırmanın önüne geçeceklerdir. Yapılan tüm işlemlerde faturalandırma olduğu için devlet açısından vergi kaybı söz konusu olmayacaktır.
- Katılım bankaları ülke ekonomisine fon sağlayarak ülkenin makro ekonomik gelişimine katkı sağlarlar. Türkiye finans sistemi içinde katılım bankaları piyasa mekanizması açısından eşitleyici ve alternatifli bir özelliğe sahiptir. Bu bakımdan piyasanın fonksiyonel özelliğini de artırmaktadır. Bununla birlikte fon toplama yöntemlerinde çeşitlilik ve esneklik oluşturur. Kendi arzını kendisi sağlar bu sağlamayı ticarete dayalı ekonomik sistem üzerine kurar. Bu işlevleri ile ekonomide çeşitliliği sağlayarak yatırım hacmini artırıp, üretilen mal ve hizmetlerin değerini

artırır böylelikle milli gelir yükselmiş olur. Aynı zamanda cari kredi faizlerinin de aşağı çekilmesine yardımcı olacağı varsayılmaktadır.

- Ekonomik krizlerden en az etkilenmektedir. Ekonomik olarak dünyada ve Türkiye ekonomisinin içinde oluşan krizlerden en az hasar alan bankalar katılım bankalarıdır. Finans sektörünün maruz kaldığı, 1990 körfez krizi, 1994 finansal kriz ve 1998-1999 Güneydoğu Asya krizi ve en son 2001 krizinden en az hasarla çıkan bankaların katılım bankaları olduğu görülmektedir. Buna karşılık bazı katılım bankalarının bu krizlerden güçlenerek çıkmayı başardığı görülmüştür. Güçlenerek çıkmasının nedeni sermayesini faiz ve spekülasyon üzerine kurmadığı gibi yatırımcılara da güven vermeleridir. Bu da katılım bankalarının ekonomik sistem içerisinde istikrarını gösteriyor. Bu krizlerin piyasalara verdiği tahribat göz önünde bulundurulursa Türkiye'deki katılım bankalarının başarısı ve istikrarlı gücü daha iyi görünmektedir. Nedeni ise katılım bankalarının kriz döneminde devlet ve dışarıdan yatırım almadan öz kaynakları ile krizden başarı ile çıkmasıdır.
- Ülke ekonomisine katkı sağlayarak istihdama katkı sağlarlar. Bunun yolu ise her geçen gün bankaların illerdeki şube sayılarını artırarak ülke içinde hatta iller bazında işsizliği azaltması ve istihdamı yükseltmektedir. Bu nedenle katılım bankaları ülkenin en önemli sorunu olan işsizliği azaltarak istihdamı artıracığı değerlendirilmektedir (Aras, 2011).

Yukarda belirtilen bu faydalar ölçüsünde katılım bankalarının ülke ekonomisine verdiği bazı temel katkılar açıklanmıştır; fakat genel bazda bakılırsa bu temel katkıların yanında dolaylı yoldan da katkıları bulunmaktadır. Bu yönüyle katılım bankalarının ülke ekonomisindeki yeri ve öneminin ne derece büyük olduğunu belirtmekte fayda vardır. Öyle ki piyasada yeni yeni yer edinmiş olan katılım bankalarının her geçen gün sayılarını ve etkinliğini artırmasıyla ekonomideki yerini sağlamlaştırıp çok güçlü bir ekonomik avantaj sağlayacağı değerlendirilmektedir. Bu ekonomik avantaj sayesinde ülke ekonomisinde oluşabilecek küresel ve yerel krizlere karşı korunma sağlanacaktır. Bu korunma sonucunda ekonomik ve sosyal alanda da ülke refahı korunacaktır. İşsizlik, kalkınma, büyüme, istikrar ve enflasyon gibi gelişmekte olan ülkeler için büyük tehlike sayılan sorunlardan etkilenmeyi azaltarak bu sorunları çözeceği değerlendirilmektedir.

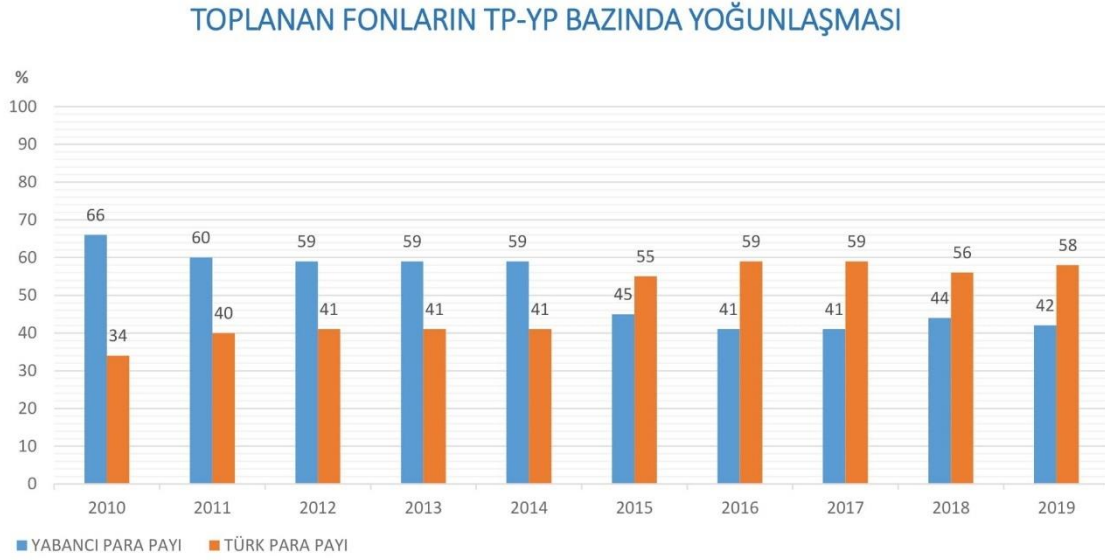
Katılım Bankalarının hedefledikleri uygulamalar:

- Katılım bankaları için İslami hukuk kuralları çerçevesinde yasa çıkarılması ve faizli olan reel piyasada hukuki zemin oluşturulması.
- Geniş düzeyli ekonomik refaha erişmenin nihai ve asıl hedef olması.
- Sosyal ve ekonomik alanda eşitliğin oluşturulması.
- Gelir dağılımında, kâr paylaşımında eşitlik ve adalet gözetilmelidir.
- İsrraftan uzak durulmasının sağlanması yoluyla yatırımların makul yerlere yapılmasını sağlamak.
- Katılım bankalarının işlemlerinde uygulanan muhasebe sisteminin İslami kurallar çerçevesinde kayıt altına alınacak yeni uygulamaların ortaya çıkmasının sağlanmasıdır. Yapılan işlemlerde faiz geliri vs. gibi kayıtların ortadan kaldırılmasıdır.
- Hükümetin yapmış olduğu ödemeleri katılım bankaları aracılığıyla yapması ve katılım bankalarını halka reklamının yapılması.
- Hükümetin sahip olduğu hisse senetlerinin yanında sukuklara da yatırım yapması ve hisse senedi ile yapılan işlemlerin yerini sukukların almasının sağlanmasıdır.
- Merkez bankasının elinde daha çok sukuk rezervi bulunmasının sağlanmasıdır.
- Ekonominin sıkıştığı durumlarda faizsiz para politikalarıyla çözüme kavuşturmaya çalışmasıdır. Merkez bankasının yapacağı müdahalelerde faize alternatif İslami ekonomik modellerin kullanılmasının sağlanması.
- Hükümetin elinde bulunan bankaların faizsiz sisteme geçmesinin sağlanmasıdır. Bu bankaların reel piyasadaki varlığına bakılacak olursa, hükümet tarafından yapılacak böyle bir hamlenin sonucunda ülke piyasası içerisinde katılım bankacılığının büyüklüğü gözle görülür biçimde artış sağlayacaktır.

- Hükümet bankalarında faizsiz katılım bankacılığı fonlarının pazarlanması sonucu piyasadaki diğer yatırımcıların ve halkın ilgisi çekilmiş olacak ve tanıtımı gerçekleşecektir.
- Faizsiz ekonomik modelin ülke çapında tanıtım ve propagandasının yapılması sonucunda halkın faizsiz ekonomik sistem hakkında bilgilendirilmesinin sağlanması.
- Üniversitelerde İslami finansla ilgili bölümlerin sayısının artırılmasıyla İslami finansa rağbetin artırılabileceği değerlendirilmektedir (Akin, 1986).

Yukarıda açıklanan bazı yöntemlerin hayata geçirilmesi İslami finans için önem arz eden nitelikte olduğu değerlendirilmektedir. Bu yöntemlerin devlet eliyle yapılması zorunludur. Devletin böyle bir müdahalede bulunması sonucunda İslami finans alanında ülke genelinde sıçrama yaşanacaktır. Bu sistemin oturması ve reel hayat içerisinde kullanılması sonucu aktif ekonomide faizle ilgili oluşan yapısal sorunların çözümü sağlanacaktır. Aynı zamanda piyasada risksiz finans diye tabir edilen yeni finans sistemi oluşacak ve halk tarafından ilgi görecektir. Böylelikle katılım bankalarının aktif ekonomideki payı artmış olacaktır. Bu pay artırımının sonucunda katılım bankalarının arzuladığı ekonomik sistemin temelini atılacağı açıkça anlaşılmaktadır. Bu ekonomik sistemle, katılım bankaları Türkiye ekonomisine makro katkı vereceği öngörülmektedir.

Şekil 1: Katılım Bankalarında Toplanan Fonların TP-YP Bazında Yoğunlaşması

Şekil 1: Şekildeki veriler TKBB sitesinden alınarak metin yazarı tarafından oluşturulmuştur (Tkbb , 2020)

Şekil 1’ de belirlenen aralıklarda katılım bankalarının toplanan fonlarında yabancı ve yerli para payları dikkate alınmıştır. 2010 yılında katılım bankalarının yabancı para fon miktarı %66 durumunda iken yerli para oranı da %34 civarında olduğu görülmektedir; ancak 2019 yılına gelince katılım bankalarındaki yabancı para oranının %42 ye gerilediği, yerli para oranının ise %58’e yükseldiği görülmektedir. Buda katılım bankalarına ülke içinden rağbetin arttığını göstermektedir. Şekil 1’deki bu verilerden de anlaşılacağı üzere ülke içerisinde katılım bankalarının Pazar payının günden güne arttığı görülmektedir (Tkbb , 2020).

Katılım bankalarının gelişmekte olan ekonomilerde yetersiz sermaye açısından arz ve talep yönünden bazı katkıları şunlardır:

- Katılım bankalarında tasarruflarda bulunanlar tasarruflarını kendisinin ve toplumun menfaati çerçevesinde piyasa içerisine dâhil ederler. Böylelikle faizle aktif uğraşan tefecilik diye tabir edilen şahısların oluşumların önüne geçilmiş olur.
- Katılım bankaları fon kullanırken verilecek kredinin hangi işlerde ne oranda kullanılacağını belirleyerek verirler. Böylece verilen kredinin içeriği ve harcama yolları belirlenmiş olur. Kredinin geri dönebilmesi kolaylaşmış olur, belirli ve güvenilir bir döngü sağlanır.

- Katılım bankalarından fon kullanmak isteyenlerle güven ilişkisi kurulur ve bu ilişki üzere fon kullanımını olur.
- Katılım bankalarının âtil halde bulunan fonların ekonomiye dâhil edilmesinde önemli bir rolü bulunur.
- Katılım bankaları petrol zengini Müslüman ülkelerde aktif olarak kullanıldığı için oradaki fonların ülke ekonomisine dâhil edilmesi rolünü üstlenir.
- Katılım bankaları üretime dayalı finans mantığıyla işlediği için elde edilen kârı banka ve yatırımcı tasarruf sahibi arasında eşit dağıtır. Böylelikle enflasyon gibi kriz dönemlerinde küçük esnaf diye tabir edilen kesimi de korumuş olur.
- Katılım bankaları hem normal bankacılık işlemlerini uygularken bunun yanında İslami finans fon kullandırma yöntemleriyle müşteriyle ortaklık kurmuş olurlar (Sadr, 1993).

Katılım bankalarının makro ekonomik hedeflerini ve potansiyelini anlamamız için tarihsel serüveni önem arz etmektedir. Katılım bankalarının Türkiye'deki tarihi gelişiminden de görüleceği gibi sektörün aktif sistem içerisinde günden güne büyüdüğünü görmektedir. Yine tarihsel süreçte katılım bankaları yapısal krizlerden minimum düzeyde etkilendiği hatta yer ve yer büyüdüğü çıkarımı yapılabilmektedir. Yıllar itibariyle katılım bankalarının gelişmekte ve büyümekte olduğu anlaşılmaktadır. Bu büyümenin neticesinde her geçen gün katılım bankaları sektör içerisinde kendine daha fazla yer edindiği anlaşılmaktadır. Bu yer edinmenin nihai amacı ve hedefi makro boyutta ülke ekonomisindeki konvansiyonel bankalara alternatif olduğu anlaşılmaktadır. Hatta piyasayı konvansiyonel bankalara göre değil İslami finansın teoremlerine göre dizayn etmeyi hedefledikleri çıkarımı yapılmaktadır. Bunun en önemli kanıtı ise her geçen gün katılım bankası sayılarının ve işlemlerinin artmasıdır. Bu büyümenin sadece banka sayısı olarak değil; sermaye artırımları, yatırımlar, rakamsal büyümeler ve hatta sosyal alanda bile adından söz ettirerek geliştikleri görülmektedir. Bunun da makro hedeflerine büyük bir katkı sağladığı anlaşılmaktadır. Bu katkılarla katılım bankaları sadece yerel ekonomik model içerisinde değil, global ekonomide de kendine yer yapmaya çalıştığı anlaşılmaktadır. Her geçen gün rakamsal ve faaliyet olarak büyüme göstermesi de katılım bankalarının bu büyümeyi devam ettirmeye niyetlerinin olduğunun göstergesidir (Tkbb, 2021).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1.TÜRKİYE KATILIM BANKALARININ MAKRO EKONOMİK HEDEFLERİ

Türkiye ekonomi dünyasında sonradan yer edinen katılım bankaları aslında İslam'ın geleneksel yapısının içinde toplumda önceki çağlarda da yapısını sürdürmüştür.; fakat global dünyada konvansiyonel bankaların ön plana çıkmasıyla kendini piyasaya dâhil edeceği bir yol bulamayıp unutulmuştur. Nitekim 90'lı yıllardan günümüze dek yaşanan gelişmeler ışığında yükseliş trendine geçmiştir. Bunun sonucunda her geçen gün yapılan tanıtım, reklam, konferans, seminerler gibi organizasyon araçlarıyla topluma kendini anlatmaya çalışmıştır. Böylelikle toplumun dikkatini çekerek piyasada da yer edinmiştir.

Katılım bankalarının sürekli yükseliş trendinde bulunması için aktif varlığını yükseltmek zorunda olduğu değerlendirilmektedir. Bu zorunluluğun nedeninin ise piyasanın konvansiyonel bankaların egemenliğinde bulunması olduğu değerlendirilmektedir. Bu egemenlik alanının el değiştirmesi için kredi kartından vereceği en büyük miktarlı akitte kadar piyasaya etki etmesi gerektiği değerlendirilmektedir. Böylelikle katılım bankalarının piyasadaki sayıları ve uyguladığı ürün miktarının artacağı değerlendirilmektedir. Aynı zamanda piyasa içerisinde geleneksel bankacılığın temel kaynağı olan faizli ekonominin işlevini kaybedeceği değerlendirilmektedir. Konvansiyonel bankaların öneminin azalmasıyla yeni ihtiyaçlar ve tüketimler çerçevesinde İslami finans faizli ekonominin yerini almış olacaktır. Katılım bankalarının böyle önemli bir rolü uygulamasıyla hükümetlerin ve özellikle Türkiye hükümetinin ve ekonomisinin en büyük sorunu olan faize bağlılık sorununun azaltarak ortadan kalkacağı değerlendirilmektedir. Bunun sonucunda konvansiyonel bankaların zamanla yerini katılım bankalarına bırakacağı değerlendirilmektedir. Sonuç olarak neo-klasik ekonomik sistemin yerini İslam finans ekonomisinin alacağı değerlendirilmektedir. Bu değişimle beraber piyasaların daha güçlü olarak krizlerden daha az hasarla etkileneyeceği değerlendirilmektedir. Bunun sonucunda spekülasyon olmayacak, paranın kullanım alanları bilecek, böylelikle faizli sistemin gereği olarak düşünülen gelir dağılımındaki adaletsizliğin giderileceği değerlendirilmektedir. Böylelikle toplumun yapısını ve refahını geliştirip zenginleştireceğine inanılmaktadır. İslami finansın ve dolayısıyla katılım bankalarının makro ekonomik hedeflerinin başında bu geldiği değerlendirilmektedir.

Katılım bankalarının bu hedefleri gerçekleştirirken kullandığı metot olarak konvansiyonel bankalardan da farklılıkları bulunmaktadır bunlar:

- Konvansiyonel bankalarda faiz esaslı işlemler olurken, katılım bankalarında ortaklık esaslı işlemler olmaktadır. Konvansiyonel bankalarda para ticari bir meta olarak görülür ve bütün işlemler para üzerine yapılırken, katılım bankalarında para ticari bir meta değildir ve işlemler takas, ortaklık, ürün tedarigi vb. gibi alternatif yöntemlerle de yapılabilir.
- Konvansiyonel bankalarda fon kullanılması nakit üzerine kredi verme şeklinde olur ve büyük meblağlı krediler kredi derecelerine göre verilirken fon kullanma genelde kısa vadeli olmaktadır. Katılım bankalarında ise fonlar nakit olarak kullanılmaz. Proje karşılığı sunulur ve uzun vadeli olmaktadır. Konvansiyonel bankaların finansal olarak kiralama yetkileri yoktur. Sadece şirket kurup finansal kiralama yapabilirler. Katılım bankaları ise finansal kiralama yapma yetkilerine sahiptirler. Konvansiyonel bankalar kredi verdiği zaman krediyi farklı finansal araçlarla ilişkilendirdiği için ödeme zamanında miktarda değişiklikler olurken katılım bankaları finans miktarını önceden belirler ve değişiklik göstermez.
- Konvansiyonel bankalar kapitalist düşünce verilerine göre işlerken katılım bankası İslami veriler çerçevesinde faaliyetler. Konvansiyonel bankalar müşterinin varlıkları üzerinden işlem uygularken katılım bankaları proje üzerinden işlem uygulayarak salt parayla değil düşünceye de önem verdiğini belirtirler. Konvansiyonel bankalarda müşteri faiz geliri beklerken katılım bankalarında müşterinin beklediği ortaklıktır. Kârdan ve zarardan pay alır böylelikle ticaret yapmış olurlar.
- Katılım bankalarının reel ekonomi içinde para piyasasını da aldığından dolayı ekonomiye direk etkisi görünmez; fakat katılım bankaları ekonomiyi kayıt altına alarak vergilendirmeyi sağlarken kullandığı fonlarla da ekonomiye katkı vermektedir. Konvansiyonel bankalar faize odaklı olduğu için faiz oranları dolayısıyla gelirleri devlet tarafından sınırlandırılırken katılım bankaları ticaret esaslı gelir sağladığı için gelirlerinde sınırlandırılma bulunmamaktadır (Canbaz & Dur, 2019).

Yukarıda sayılan işlemlerde de görüldüğü gibi katılım bankaları yapılan işlemlerde özellikle dini hassasiyeti olan insanlar için daha avantajlı özellikler barındırmaktadır. Katılım bankaları özellikle topluma hitap etme ve ürün oluşturup hizmet sunma açısından bu avantajlı özellikleri üzerinden faaliyet ve kampanya yürütebilmektedir. Böylece piyasaya egemen olma aktif piyasa içerisindeki İslami sermaye oranını yükseltme hedefine ulaşmış olacaktırlar. Bu hedefler ölçüsünde varlıklarını ve piyasadaki etkinliğini artırma oranında katılım bankaları

büyümlerine devam edeceklerdir. Bankaların son yıllarda sermaye artırımları aktif piyasa içerisindeki şube çalışan personel, faaliyet ve ürün sunduğu piyasa sayısına bakılırsa katılım bankaları aktif piyasa içerisindeki varlığını artırıp piyasada adından daha çok söz etmek ve hatta piyasaya yön veren egemen olmak isteğinden geldiği anlaşılmaktadır. Bunun da katılım bankalarının makro ekonomik hedefi olduğu değerlendirilmektedir. Aslında asırlardır var olan İslami finans sanayi devrimi ile oluşan yenilik hareketlerine ayak uyduramamış ve neticesinde aktif piyasayı konvansiyonel bankalara bıraktığı değerlendirilmektedir. Katılım bankalarının asıl hedeflerinin asırlar öncesi gibi piyasaya hâkim olmak ve piyasadaki konvansiyonel bankaların faiz tekeli kırma olduğu tarafımızca öngörülmektedir. Bu sebeplerin yanında sadece dini hassasiyeti olan bireyler değil, toplumun her kesiminden bireylerin tasarruflarını gönül rahatlığıyla kullanmasına olanak sağlayacağı değerlendirilmektedir. Bu itibarla da Türkiye ekonomisini oturaklı risklerden ve dalgalanmalardan arındırıp sağlam ve güçlü bir ekole dönüştürmenin yolunu açmaya çalışacakları düşüncemizdir. Hedefleri anlamamız için her sene aktif piyasadaki yatırım artırımlarının da bunun en büyük kanıtı olduğu düşüncemizdir. Bu sistemin tam anlamıyla oturmasının, ülke ekonomisi açısından çok büyük faydalar sağlayacağı değerlendirilmektedir. Bu duruma etken olacak en önemli neden ülke nüfusunun çoğunluğu Müslüman olan ve dini hassasiyeti bulunan insanlardan oluşması olduğu değerlendirilmektedir. Dini hassasiyeti olan insanların faize bulaşmak istememeleri nedeniyle piyasaya dâhil etmediği birikimlerini, katılım bankaları aracılığıyla piyasaya sürecekları değerlendirilmektedir. Bunun sonucunda ülke ekonomisine ciddi katkı sağlayacak olması kuvvetli bir öngörüdür. Böylece ülke ekonomisinin dışa bağımlılığını azaltıp güçlü ve sağlam temellere dayandıracağı öngörülür. Bundan da anlaşılacağı üzere katılım bankaları makro ekonomik politikalarını uygularken ülke ekonomisine ve refahına katkı sağlayacaktır. Global boyutta ise dünya ekonomisini yapısal risk ve sorunlardan arındıracağı kuvvetli öngörümüzdür. Katılım bankalarının yapmış olduğu faaliyetler ve yıllar bazlı finansal oranları da bu hedef ölçüsünde olduğu anlaşılmaktadır (Tkbb, 2021).

3.2.ARAŞTIRMANIN KAPSAMI, AMAÇ VE HEDEFLERİ

Araştırmanın konusu, kökeni İslam dünyasının ve ekonomisinin oluştuğu yıllara dayanan katılım bankalarının, Türkiye ekonomisine dâhil edilmesidir. Böylelikle uyguladığı faaliyet ve ürünlerle ekonominin içinde edineceği yer açıklanmaya çalışılmıştır. Bu yer edinme ile birlikte reel ekonomideki payını artması sonucunda doğal olarak büyüyerek katılım bankalarının ülke ekonomisi içindeki hedefleri ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Katılım bankaları bu hedeflere ulaşabilmek adına İslam iktisadi yapısının düşünce sisteminden gelen ve günümüz reel ekonomisine adapte edilerek revize edilmiş olan temel akitler açıklanmıştır. Bu temel akitlerin katılım bankacılığında fon kullandırma yöntemiyle günümüz global bankacılık işlemleri içerisine dâhil edilmesi anlatılmıştır. Temeli İslam inanç yapısı olan katılım bankalarının uyguladığı ürün ve politikalarda faiz (riba) olmadığı ve faizsiz bir ekonomik yapı temelli olduğu açıklanmıştır. Katılım bankalarının reel sektör içerisindeki konvansiyonel bankalara nazaran daha güçlü, ekonomik ve kurumsal yapısının olduğu açıklanmıştır. Araştırmada Türkiye ekonomisi içinde aktif olarak var olan katılım bankalarının son 10 yıllık faaliyet raporları incelenmiş ve bu faaliyet raporlarının analizi yapılmıştır. Bankaların son 10 yıl içerisindeki faaliyetlerinin ekonomik büyümeye etkisi incelenmiştir. Bunun sonucunda katılım bankalarının mevcut konumu analiz edilmiştir. Yapılan analizlerle de gelecekte sahip olacağı potansiyel belirlenmiştir. Ortaya çıkan bu analiz sonucunda tahmini varsayımlar ve hedefler belirlenmiştir. TKBB'nin verileri ölçüsünde katılım bankalarının Türkiye ekonomisindeki son 10 yıllık rakamsal oranları ve elde ettiği konumu incelenmiştir. Elde edilen bulgular ve veriler hizasında Katılım bankalarının makro politikaları tahmin edilmeye çalışılmıştır. Bu politikalar sonucunda katılım bankalarının ülke içinde gelebileceği konum, benzer ülkelerden yola çıkılarak tahmin edilmeye çalışılmıştır. Benzer ülkelerdeki katılım bankacılığının büyüme oranları yıllara göre incelenmiştir. Katılım bankaları içerisinde faiz olmayan temel akitleri sunarak Müslümanların ve hatta tüm insanların risksiz ticaret metoduyla para kazanabileceği bir finans sisteminin varlığını açıklanmıştır. Katılım bankacılığı diye tabir edilen İslami finans olarak adlandırılan bu sistem, faize karşı oluşmuş alternatif bir sistem olarak bilinmektedir. Bu faizsiz ekonomik yapı üzerine kurulmuş yeni bir ekonomi sisteminin yapısı ve oluşumu açıklanmıştır. Bu oluşuma temel oluşturan faaliyetler ve Türkiye finans yapısı içerisindeki katılım bankacılığının rolü açıklanmıştır. Elde edilen verilerden yola çıkılarak katılım bankalarının yerel ve global piyasada ulaşmak istedikleri konum gösterilmiştir. Bu konum makro hedefler adı altında analiz edilip anlatılmıştır.

Araştırmanın kapsamı ise İslami finansın Türkiye ekonomisi içinde yapmış olduğu akitler, fon kullandırma yöntemleri ve felsefesi olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla bu kapsam İslami finans alanını ve Türkiye ekonomisi içerisindeki katılım bankalarını içermektedir. İslami finans çerçevesinde katılım bankalarının faaliyetleri ve hedefleri anlatılmıştır. Araştırma, Türkiye ekonomik yapısı içerisinde faal durumda olan katılım bankalarının son 10 yıllık faaliyet ve çalışma yapısı üzerine yoğunlaşmıştır. Belirlenen bu yılların analizi yapılarak bankaların hedefleri hakkında bilgi vermeyi içermektedir. Araştırmada incelenen kalemler şu şekildedir: Kâr payı gelirleri, net ücret ve komisyon gelirleri, dönem net kârı, toplam aktifleri, toplam öz kaynakları ve sermaye yeterlilik rasyolarıdır. Oluşturulan grafiklerde bu kalemler üzerine yapılmış olup bu kalemlerden yola çıkarak analiz ve bulgular elde edilmiştir. Bunun yanında TKBB'nin Türkiye ekonomisindeki katılım bankalarının ekonomi içerisindeki son 10 yıllık verileri incelenmiş ve bu verilerden çıkarım ve analiz yapılmıştır. Bu verilere ek olarak dünya genelinde katılım finans sistemini kullanan örnek ülkelere bakılmıştır. Örnek ülkelerle kıyas yapılmıştır. Bu kıyas sonucunda Türkiye ekonomisindeki potansiyel belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmanın amacı katılım bankalarının uyguladığı fon kullandırma yöntemleri, ürün ve politikaları çerçevesinde temel aldığı sistematik düşünce yapısının açıklanmasıdır. Bu yazı, katılım bankalarının Türkiye ekonomisi içindeki katkılarına ve yerini dolayısıyla katılım bankalarının Türkiye finans yapısı içerisinde sahip olmayı hedeflediği konumun anlatılması için yazılmıştır. Bu konumu tahmin ederken benzer ülkeler baz alınmıştır. Bu araştırma ile katılım bankalarının reel sektör içerisinde, konvansiyonel bankaların faiz kullanarak yaptığı işlemleri dini hassasiyeti olan insanlara uygun şekilde yaptığı da anlatılmaktadır. Keza bu araştırma İslami kaidelere göre yaşayan insanların katılım bankaları hakkında bilgi sahibi olmasını sağlamaktadır. Bu araştırma ile özellikle dini hassasiyeti olan insanlara katılım bankalarının temel felsefesini anlatmış olup yapmış olduğu hizmetleri ve belirlediği hedefleri açıklamaya çalışılmıştır. Bu hedefleri belirlemek için bankaların faaliyet raporları incelenmiş ve bankalar hakkında nihai düşünce elde edilmeye çalışılmıştır. Böylelikle elde edilen rakamsal oranlar ve verilerden çıkarım yapılmıştır. Yapılan bu çıkarımlarla katılım bankalarından makro düzeyde maksimum verim almanın metotları açıklanmaya çalışılmıştır.

Araştırma, temelde nüfusunun çoğunluğu Müslüman olan Türkiye gibi gelişmekte olan bir ülkenin finans sisteminin üzerine odaklanmıştır. Faiz gibi Türkiye ekonomisini ve refahını olumsuz etkileyen sisteme bağlı kalmak, ülke ekonomisini kötü etkilediği öngörülmektedir. Bu yapıya alternatifin İslami Finans sistemi olduğu bulgularla açıklanmıştır. Araştırmanın hipotezi katılım bankalarının kendi felsefesine ait olmayan hukuki ve ekonomik düzen içerisinde

gösterdiği başarılarından yola çıkmıştır. Bu teoremden, kendi temel felsefesinin hâkim olduğu ekonomik ve hukuki düzen içerisinde vereceği katkının artacağını öngörmüştür. İslam iktisadi yapısını açıklayarak sahip olduğu ürün ve hizmetler anlatılmıştır. Bu hedefler çerçevesinde katılım bankalarının fonksiyonları, sahip olduğu yapıları ve temel felsefesi anlatılmıştır. Katılım bankalarının bu felsefe doğrultusunda belirlediği makro ekonomik model ve anlayış açıklanmıştır. Bu sayede insanların katılım bankalarının yapıları ve hedefleri hakkında bilgi sahibi olması hedeflenmiştir. Bu hedefler ölçüsünde katılım bankacılığının makroekonomi içerisinde sahip olduğu potansiyel gösterilmiştir. Araştırmada belirlenen nihai hedef katılım bankacılığının basit bir şekilde tanımının yapılarak reel ekonomi içerisinde yapmış oldukları sermaye artırımını ve büyümelerin, hükümet ve insanlar tarafından dikkat çekmesini sağlamak, bu dikkat çekmenin sonucunda katılım bankalarının kendi ekonomik yapısının oluşmasına zemin hazırlamaktır. Oluşan bu zemin üzerine Türkiye'nin kendi finans sistemini inşa etmesine olanak olduğu açıklanmıştır. Türkiye'nin mevcut iktisadi düzeni içerisinde varlığını sürdüren katılım bankalarının yapmış olduğu finansal faaliyetler çerçevesinde Türkiye ekonomisi içerisinde arzu ettikleri konum hakkında öngörülebilir bulunulmuştur. Bu faaliyet raporu, çalışmanın açıklayıcısı niteliğinde analiz edilmiştir. İncelenen bu raporlar katılım bankalarının konvansiyonel ekonomi içerisindeki yerini göstermektedir. Eğer katılım bankacılığının kendi felsefesine göre ekonomik ve hukuki zemini oluştursa hem ülke ekonomisi için hem de küresel boyutta dünya ekonomik sistemine katkılarının artacağı öngörülmektedir (Bağış & Yılmaz, 2020). Bu öngörüler örneklem ülkeler nezdinde kuvvetlendirilmeye çalışılmıştır. İncelenen veriler ve bulgulardan yola çıkılarak katılım bankalarının makroekonomi içerisinde sahip olmaya çalıştığı konum ve hedefleri öngörülmüştür. Bu hedeflere ulaşmada gerekli potansiyelle sahip oldukları anlaşılmaktadır.

3.3.ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN LİTERATÜR

Araştırmayla ilgili yurt içi ve yurt dışında geniş bir literatür ayrıntılı olarak incelenmiştir. İçeriklerinde birbirine aynı konular işlenmemekle beraber, literatürler çalışmamızın şekillenmesine katkıda bulunmuştur; fakat yazımızda literatürden ayrı olarak Türkiye katılım bankalarının makroekonomik hedefleri anlatılmıştır. Bu düşünce, katılım bankalarının potansiyelinden yola çıkmaktadır. Bu potansiyel neticesinde katılım finans modelinin dünyadaki örneklerine bakılarak çıkarım yapılmaya çalışılmıştır. Kuruluş esasını İslami kaidelerden alan İslam iktisadı, katılım bankacılığı adında ülkemizde 80'li yıllarda ortaya çıkmıştır; ancak katılım bankaları siyasal ve ekonomik koşullar neticesinde kurulduğu

yıllarda faaliyette bulunamamıştır.90'lı yıllardan sonra Türkiye ekonomisi içerisinde oluşum sağlamış ve yer edinmeye başlamıştır. Bu nedenle katılım bankalarıyla ilgili çalışmalar konvansiyonel bankalara oranla daha az ve sınırlıdır.

Araştırmada katılım bankalarıyla ilgili yapılan çalışmalar, yerel ve global düzeyde ayrı ayrı incelenmiştir.

Bu doğrultuda, Dar (2013) yirminci yüzyıl modern ekonomik sisteminin içinde bulunduğu sorunların ana kaynağının mevcut klasik ekonomik sistem olduğundan bahsetmiş; bu sorunları resesyon, depresyon, stagflasyon ve enflasyonist koşullar şeklinde yorumlamıştır. Bu sorunların temeli mevcut ekonomik sistemin işleyişinin kötü olması ve insanları açgözlülüğe teşvik etmesidir. Bu durum sistemin başarısızlığıdır. Bunun sonucunda oluşan derin adaletsizliğin hala devam ettiğini söylemiştir. Toplumun başka dinamik bir sisteme ihtiyaç duyduğunu belirtip bu sistemin de İslami Finans olduğunu söylemiştir. Dar; İslam ekonomisinin mevcut kapitalist sisteme göre daha adil ve insancıl olduğunu açıklamıştır; fakat tam anlamıyla İslam ekonomisinin gerçekleştiği zaman ulaşacağı ekonomik düzenden ayrıntılı bahsedilmemiştir.

Aynı bağlamda Koçak (2018) ise, Dar (2013) ile paralel bir düşüncede: Türkiye ekonomisinde katılım bankacılığının, Türkiye finans sisteminin ekonomik düzeyde büyümesine katkı sağlaması üzerinde durmuştur. Finansal gelişmelerde Türkiye'de arz yönlü hipotezin geçerli olduğu sonucuna ulaşmıştır. Durumlara rakamsal perspektifte bakılmış ve iktisadi yönüne vurgu yapılmıştır. Böylelikle katılım bankalarının Türkiye ekonomisinin büyümesine katkı sağlayacağını vurgulamıştır. Koçak'ın kendi çalışmasında, Türkiye ekonomisi içerisinde katılım bankacılığının rakamsal olarak büyümesini açıklaması, çalışmamız için önemli bulgulardan biri olmuştur. Keza bu çalışma, katılım ekonomisinin ülke içerisindeki varlığını açıklamaya yardımcı olmuştur.

Bunlarla birlikte Türkiye katılım bankacılığının gelişmesini engelleyen durumları anlatan Arslan ve Özdemir (2017), Türkiye'de İslami finansın gelişiminin siyasi nedenlerden dolayı engellendiği çıkarımında bulunmuştur. Bu engellemenin 2008 yılında siyasi iktidar vesilesiyle kaldırıldığı tezini savunmuşlardır. İslami finansın sahip olduğu; finansman, etik değerler, kurumsal yönetim ve sosyal sorumluluk gibi ilkelerle İslami finans sektörünü küresel piyasaların aradığı bir alternatif model olduğundan bahsetmişlerdir. Bu çalışmanın katılım bankalarının sahip olduğu kuramsal ve etik değerleri açıklamada yazınımıza katkısı olmuştur. Aynı zamanda bu çalışma katılım bankalarına siyasi ve ekonomik destek olmaksızın o ülkenin

ekonomik yapısı içerisinde önemli bir yer edindiğini anlamamız açısından önemli bir kaynak olmuştur.

Yapılan bu çalışma İslami finansın ülke ekonomisi için ne derece önemli olduğunu politik bakış açısıyla bize göstermektedir. Piyasaya sağlayacağı taze kan ve alternatif bir güç olacağından bahsedilmiştir.

Türkiyede Katılım bankacılığının gelişim potansiyelini anlatmaya çalışan Metin ve Güçlü (2020), İslami finansın yüksek potansiyelinden ve bu potansiyelin devletlerin ve büyük yatırımcıların ilgisini çekeceğinden bahsetmişlerdir. Varlığa dayalı sistemi ile konvansiyonel bankalara göre daha az risk barındırdığından bu yapı ile yatırımcılar ve devlet için daha cazip olduğundan bahsetmişlerdir. Bu gelişmelerin üzerine İslam İş Birliği Teşkilatı, İslami finansı tanıtmak için uluslararası kuruluşlar nezdinde çalışma yapılması gerektiğini söylemiştir. Kampanya ve tanıtımlarla birlikte İslami finansın küresel olarak ilgi odağı olabileceğine vurgu yapılmıştır; fakat İslami finansın tanıtımı üzerinde durulan bu çalışmada İslami finansın yerel ve global ekonomideki geleceğinden ayrıntılı bahsedilmemiştir.

Yine, Boztürk vd. (2020), ekonomik büyümenin katılım ve konvansiyonel bankalar bazında incelemesini yapmıştır. Ekonomik büyümenin katılım ve konvansiyonel bankalar bazında incelemesi yapılmıştır. İki bankacılık modelinin büyümesi incelenmiş ve katılım bankalarının büyüme şekli pozitif yönde olduğu tespit edilmiştir. Katılım bankalarının büyümesinin bu pozitifliği artıracağından bahsedilmiştir. Araştırmada da görüldüğü gibi büyüme potansiyeli, katılım bankalarında konvansiyonel bankalara oranla çok daha fazladır. Bu sebeple yatırımcının gözünde katılım bankaları çok cazip görünmektedir. Katılım bankalarının büyüme endeksinin anlatıldığı çalışmada ülke ekonomisi ve makroekonomi bağlamında katılım bankalarının gelebileceği noktadan ayrıntılı bahsedilmemiştir. Bu çalışma katılım bankacılığının konvansiyonel bankalara kıyasla ne derece büyüme sağladığını bize göstermektedir. Bu çıkarımla katılım bankacılığı konvansiyonel bankalara oranla ne derece sağlam ve güvenli bir yapıya sahip olduğunu açıklamak için önemli bir örnektir.

Bunların yanı sıra, Buğan (2015), katılım bankacılığını geleneksel bankacılık sistemine alternatif olarak görmüş olup bu yönde bir anket çalışması gerçekleştirmişlerdir. Elde edilen sonuçlar üzerinden anket yapılan insanların katılım bankacılığı konusunda bilgi sahibi olmadıklarını saptamışlardır. Bu çalışma katılım bankacılığına ülke insanların rağbet etmesi ve benimsemesi açısından önemlidir.

Bu çalışmadan da anlaşılacağı üzere katılım bankalarının daha çok insan tarafından tanınması için gerekli kampanya ve organizasyon, reklam, tanıtım eksikliği bulunmaktadır. Bu

alanda daha çok çalışma yapılması elzem görünmektedir. Belirtildiği gibi bu yazıda müşteri algısı üzerine durulmuştur.

Katılım bankacılığının gelişip büyümesi üzerinde durulan başka bir çalışma ise Kubar (2008), tarafından yapılmıştır. Genel olarak katılım bankalarına ve konvansiyonel bankalara yurt dışından gelecek yabancı yatırımcıların teşvik edilmesini belirtmiş ve bunun Türkiye ekonomisinin büyümesi için çok önemli ve elzem olduğunu söylemiştir. Bu çalışma katılım bankalarının yabancı sermaye için cezbedici bir yatırım aracı olduğunu göstermektedir. Bu sebeple çalışmamıza önemli katkıları bulunmaktadır; fakat bu çalışmada İslami finansın ülke içinde yapacağı etkiden ayrıntılı olarak bahsedilmemiştir.

Deran ve Özulucan (2009) ise yine katılım bankacılığının gelişimi üzerinde durmakla beraber artı yönlerine de değinmiştir. Katılım bankalarının klasik bankacılıkla hemen hemen aynı işleri yaptığı ve klasik bankalarla rekabet ettiğinden bahsedilmiştir. Mevcut ekonomik sistem içerisinde belirledikleri hedeflere daha kolay ulaşabilmelerinin yöntemleri anlatılmış, bunun da farklı bankacılık yöntem ve uygulamaları ile sağlanacağı belirtilmiştir. Uygulayacağı bu yöntem ve araçları çeşitli medya kuruluşlarında reklam ve kampanyayla hizmet sunulacak kesime tanıtılması gerektiğini açıklamıştır. Bu çalışmada katılım bankalarının kısıtlı imkanlarla güçlü konvansiyonel bankalara karşı mücadele ettiğinden bahsetmiştir. Eğer olanakları artarsa katılım bankalarının çok daha verimli ve işlevsel olacağını bize göstermektedir. Bu bakımdan argümanımızı destekleyen önemli yazınlardan biridir; fakat reklam ve kampanya endekli bakan çalışmada, katılım bankalarının ülke içindeki potansiyeline ayrıntılı olarak değinilmemiştir.

Bağış ve Yılmaz (2020) ise katılım bankacılığının hukuki boyutuna işaret etmiştir. İslami finasta uygulanan hukuki kaidelerin neo-klasik iktisat yapısı sisteminde kullanılan hukuki kaideler olduğundan bahsedilmiştir. Bu çıkarıma karşı İslami finansın kendine özgü İslam hukuk kuralları oluşturulup reel finans sektörüne adapte edilmesi gerektiğini açıklamışlardır. Bu hukuki düzenlemeleri de hem günümüz hukukunu hem de İslam hukukunu ve iktisadını çok iyi bilen akademisyenlerce yapılması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu alanda büyük ve önemli bir eksiklik olan İslami finansın hukuksal boyutuna vurgu yapmışlardır.

Buna ek olarak yine Katılım bankacılığının geçmişten günümüze hukuki olarak yaşadığı gelişimi anlatan Bayındır (2009), Afrika ve Asya kıtasının Türkiye ekonomisine dolayısıyla Anadolu'ya, yapmış olduğu en önemli katkılardan biri faizsiz bankacılık olduğunu belirtmiştir.

Kıtaların birbirleriyle iletişimde olduklarını ve kültürel olarak karşılıklı geçişlerinden bahsedilmiştir. Bu çalışmada en önemli katkı ve geçişlerden biride İslam ekonomisinin olduğunu belirtmiştir. Bu çalışma İslam ekonomisinin kökeni ve yayılma şekli açısından çok önemlidir. İslami finans sisteminin temelini ve geçmişini anlatan bu yazın çalışmamıza önemli katkılar sağlamıştır. Bu çalışma İslami finans sisteminin uzun bir tarihe ve kültürel geçmişe sahip olduğunu bize gösterdiği için çalışmamıza önemli katkılar sunmaktadır.

İslami finansın hukuki boyutuna değinen başka çalışmada ise Gül (2005), katılım bankacılığının hukuki yönüne ve ilk örneklerine değinmiştir. İlk mudarebe yapan kişinin Hz.Peygamber (SAV) olduğunu rivayet edenlerin olduğundan bahsetmiştir. Mudarebenin faizli ekonomik sisteme alternatif olarak yapılma şekillerini açıklamıştır. Mudarebe ve murabaha gibi fon kullandırma yöntemleri ile faizsiz bankacılığın kazançlı ve risksiz bir ekonomik model olduğunu açıklamıştır. Böylelikle selef yönteminin önemine vurgu yapılmıştır. Selef yöntemiyle birlikte toplanan mevduatların ve kullandırılan fonların garanti altına alınması için uygun bir hukuki zeminin sağlanacağı anlatılmıştır. Kâr edilememe durumunda bile en azından sermayenin hukuki garantisinin oluştuğundan bahsetmiştir. Bu yolla bankaların örtülü faize dönebilecek işlemlerinin sınırlanacağından bahsedilmiştir. Yapılan bu çalışma İslami finansın uyguladığı modellerin dini ve tarihi boyutunun açıklanması konusunda yol gösterici olmaktadır. Özellikle dini hassasiyete sahip insanların katılım bankacılığı alanında soru işaretlerini gidermeye katkısı olmuştur. Aynı zamanda İslam iktisadının hukuki temelini açıklamıştır. Bu anlamda çalışmamıza bu konuda önemli kaynaklık etmektedir.

İslami finans alanını global boyutta inceleyen akademik çalışmaların başında ise; Amin (2008)' in çalışması gelmektedir: Malezya'da faaliyet gösteren katılım bankalarının servis kalitesi ve müşteri memnuniyeti arasındaki ilişkiyi ölçmeye çalışmıştır. Bu sebeple bir araştırma çalışması yapmıştır. Araştırmada temelde maddi değerler, güvenilirlik, cevap verme, güvence, empati ve ayrıca Malezya katılım bankacılığı hizmet kalitesinin ölçülmesinden oluşan altı boyutlu bir ölçek yöntemi kullanılmıştır. Katılımcılar arasında bankayı kullanan Müslüman olan ve olmayan müşteriler bulunmaktadır. Ortaya çıkan sonuçlara göre bankayı kullanan Malezyalı Müslümanların katılım bankacılığı ürünleri ve hizmetleri hakkındaki farkındalığı gayrimüslim müşterilere oranla daha yüksek bulunmuştur. Katılım bankası müşterilerinin çoğunluğu, bankalarının kendilerine sağladığı genel hizmet kalitesinden memnun kaldıklarını belirtmişlerdir. Bunun sonucunda ise hizmet kalitesi ve müşteri memnuniyeti arasındaki ilişkinin belirgin olduğu ortaya çıkmıştır. Çalışma, hizmet ve müşteri açısından ele alınmıştır.

Bu çalışma katılım bankacılık modelinin benzer ülkelerde nasıl işlediğini ve insanlar tarafından nasıl karşılandığını bize göstermektedir. Bu boyutla çalışmamıza önemli katkıları olmuştur. Amin (2008) ile aynı zamanda Haroon (2002)' de Katılım bankacılığının gelişmesi üzerine durmuştur. İslami finansın dolayısıyla katılım bankacılığının rağbet görmesinde dinin en etkili faktör olduğu sonucuna ulaşmıştır. Sonuç olarak insanların bankacılık sektöründe seküler davranmadığını ortaya koymuştur. Bu çalışmadan da anlaşılacağı gibi ülkemizle benzer dini hassasiyeti olan ülkelerdeki insanların, katılım bankalarına vereceği olumlu reaksiyonu görmek adına bu çalışma önem arz etmiştir.

Aynı doğrultuda Tulon (2015)' da küreselleşen yeni dünya düzeninde İslami finansın rolünü açıklamaya çalışmaktadır. Yeni dünya düzeninde katılım bankalarının, önemli olduğunu belirtmiştir. Bu düzen katılım bankalarının makro hedeflerini açıklamamızda bize önemli katkılar sunmaktadır.

Dünya perspektifinde Katılım bankacılığının gelişimin boyutunu inceleyen bir diğer önemli çalışma ise Alharbi (2016)'nin çalışmasıdır. Bu çalışmada İslam ekonomisinin ortaya çıkmasından ve tarihi geçmişinden bahsedilmiştir. Batıda İslami finansa karşı olan sosyal, yapısal ve yasal engellemelerden bahsedilmiştir (Bağış & Yılmaz, 2020). Bu konuların çözülmesiyle İslam ekonomisinin batıda gelişmesinin sağlanacağı belirtilmiştir. Bu çalışma katılım bankalarının sorunlarını sosyal, yapısal ve hukuksal boyutta dünya genelinde karşılaştığı problemleri görmek hususunda bize önemli bir kaynak olmaktadır. Bu yazı nezdinde katılım bankalarının sorunlarına çözüm üretilmeye çalışılmıştır. Yapısal olarak İslami finansa değinilen bu çalışmada İslami finansın başarılı olan örneklerinden yola çıkılarak makro ve mikro çıkarımlarda bulunulmamıştır. Yapılan çalışmada bu çıkarımla beraber bu sorunların çözümünden sonra oluşabilecek makroekonomik hedef açıklanmaya çalışılmıştır.

İslam iktisadını açıklayan önemli kaynaklardan biri olan Pryor (1985), İslam iktisadının temel unsurlarını açıklayıp faizli sistem üzerine ihtiyatlı yaklaştığını anlatmıştır. Faizsiz ekonominin toplam tasarruf sağladığından bahsetmiştir. Bu çalışma İslami iktisadın faizli ekonomik sisteme bakış açısını anlamamız ve farklılıkları bulmamız hususunda bize yardımcı olmuştur.

Anver (2017) ise, İslam ekonomisini krizler bazında açıklamaya çalışmıştır. İslam ekonomisinin genel kaidelerinden bahsetmiş; körfez ülkeleri, petrol krizleri ve serbest piyasa ideolojileri ve hükümetlerin düzenleyici ve denetleyici işlevlerinden bahsedip İslami finansı açıklayarak tanıtmıştır. Ülkelerin katılım finans sayesinde yapısal krizlere güçlü direnç göstermesi çalışmamız için önemli bulgulardan biridir; fakat kitapta İslami finansın gelecekte

ülke bazında ve küresel boyutta geleceği konumu detaylı olarak incelememiştir. Bu konuda ayrıntılı bilgi sunmamaktadır.

İslami finans terimini küresel boyutta tanıtan ve anlatan bir diğer önemli ismi olan Chapra (1750), İslami finansın yaygınlaştırılmasında ve piyasada aktif rol almasında Müslüman ülkelerdeki hükümetlere asli görev ve sorumluluk yüklemiştir. Bu çalışma İslami finansın makro politikalara ulaşmasındaki ülke faktörünü ve yardımını anlatmak hususunda bize önemli kaynaklık etmiştir.

Aynı zamanda İslami finansın gelişimi ve açıklanması üzerine duran; Iqbal ve Mirakhor (2004), İslami ekonomik sistem içindeki bir firmanın verimli ve optimal kurumsal yönetim yapısının tasarımını tartışmıştır. Bu tartışmayla hedeflenen İslami ekonomik sistem içinde kurumsal yönetimi etkileyecek faktörleri belirlemektir. Bu kurumsal yönetim modelinin "hissedar" mı yoksa "paydaş" merkezli mi olacağını incelemektir. Bu inceleme sonucunda ise paydaş odaklı modelin daha iyi olacağı savunulmuştur. Yönetimsel anlamda katılım bankacılığı modeline bakan bu sistemde katılım bankacılığının yerel ekonomiye sağlayacağı yararları dünyadaki örnekleri ile açıklamamıştır. Bu çalışmayla katılım bankacılığının global düzeyden yerel düzeye sağladığı faydaları görmemiz açısından bize temel olmuştur. Yapılan çalışmada ise bu temel üzere katılım bankalarının yerel ve küresel makro büyümesi tahmin edilmeye çalışılmıştır. Yapılan çalışmada yıllar baz alınarak ülke içindeki katılım bankalarının rakamsal büyümeleri ve sektör içerisindeki rakamsal oranlarından faydalanılmıştır. Bu rakamlar ve oranlardan yola çıkarak ülke ekonomisinin geleceği seviye ve şartları açıklanmaya çalışılmıştır. Gelişmekte olan benzer ülkelerin konumu ve durumu göz önüne alınmıştır. Bu ülkelere göre Türkiye ekonomisinin geleceği anlatılmaya çalışılmıştır.

Literatür örneklerinde de görüldüğü üzere özellikle, gelişmekte olan ülkeler baz alınarak ülke ekonomisine gelecekte katılım bankacılığının sağlayacağı yerel ve küresel faydalara değinilmemiştir. Yapılan literatür çalışmalarında da görüldüğü üzere bu alanda benzer bir çalışma mevcut değildir. Çalışmamız ise bu alandaki açığı kapatacaktır. Yöntem olarak ayrıntılı sayısal veriler eşliğinde çıkarımlar yapılmış olup bu alanda daha önce değinilmeyen konular açıklanmaya çalışılmıştır.

Yurt içi ve yurt dışındaki kaynaklar incelenmiştir. Bu geniş literatür taramasından sonra çalışmamıza yardımcı çalışmalar yapılmış olduğu görülmüştür; ancak konu olarak çalışmamızla aynı konuda ve amaca sahip bir yazın olmadığı görülmüştür. Yapılan çalışmada

katılım bankalarının ülke içinde fonksiyonları rakamsal olarak açıklanmıştır. Benzer özelliklere sahip gelişmekte olan ülkeler incelenmiştir. Bu inceleme sayısal veriler ve rakamlarla analiz edilmiştir. Bu incelenmenin sonucunda katılım bankalarının yıllara oranla büyümeleri ölçülmüştür. Bundan sonuçla veriler ışığında katılım bankalarının ülke ekonomisi içerisinde geleceği yer tahmin edilmiştir. Bu tahminle ülke ekonomisine hatta global ekonomiye katkıları örneklerle açıklanmaya çalışılmıştır.

İncelenen literatürde görüldüğü üzere İslami finans tarihi ve gelişmekte geniş bir yapıya sahip olan ekonomik sistemdir. Ve bu ekonomik sistemin sahip olduğu avantajlar ve eksiklikler ayrıntılı olarak literatürde incelenmiştir. Fakat incelenen geniş literatürde Türk katılım bankalarının makro hedefleri ölçüsünde sağlayacağı potansiyel getiriden ayrıntılı olarak bahsedilmemiştir. Bu çalışma literatüre Türk katılım bankalarının makro ekonomik getirilerini analiz etmemiz açısından fayda sağlamak için oluşturulmuştur. Bu sebeple geniş literatür taraması yapılarak literatürdeki çalışmalardan katkı sağlamıştır.

3.4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Türkiye ekonomisinde faaliyet gösteren katılım bankalarının bankacılık sektöründeki yeri ve hedefleri ülke ekonomisinin makro istikrarı için önemlidir. Ayrıca literatürle ilgili veri analizi yapılmıştır. Veri analizlerinin sonuçları grafik yardımıyla açıklanmaya çalışılmıştır. Konu ile ilgili veriler geniş literatür taraması yapılarak elde edilmiştir. Yabancı kaynaklardaki literatürlerin çevirisi yapılarak teze dahil edilmiştir. Betimleyici analiz çalışması yapılmış olup kaynaklar taranılmıştır. Yapılan bu analizle katılım bankacılığının Türkiye’de ki gelişiminin fotoğrafı çıkarılmıştır. Sürece ilişkin çalışan mekanizmalar betimlenerek açıklanmıştır. Bu betimleme ile Türkiye’de ki katılım bankalarının durum tespiti yapılmıştır. Betimleyici analiz sonucunda ortaya çıkan sonuç baz alınarak, karşılaştırılmalı ve rakamsal analiz teknikleri kullanılmıştır. Karşılaştırılmalı analizde Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler sınıfında yer alan ülkeler seçilmiştir. Türkiye ile benzer ekonomik ve sosyolojik yapıya sahip olan ülkelere çıkarımlar yapılmıştır. Bu doğrultuda Malezya ve İran gibi ülkelerdeki katılım bankacılığı modeli incelenmiştir. Rakamsal olarak oranları analiz edilmiştir. Yapılan bu analizlerin Türkiye ekonomisine nasıl uyarlanacağı karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Böylelikle İslami finansın Türkiye ekonomisinde gelebileceği potansiyel yer analiz edilmeye çalışılmıştır. Böylelikle bu tez için en uygun yöntem olarak ikincil verilere dayalı nitel bir araştırma yöntemi

belirlenmiştir. Veri analiz yöntemi aşağıdaki tabloda açıklanmaya çalışılmıştır. Buna ek olarak TKBB'nin, ulusal ve uluslararası kuruluşların faaliyet raporları incelenmiştir. İncelenen raporlardan veriler elde edilerek tez oluşturulmuştur. Bu araştırma sonucunu elde edilen verilerin makro hedeflere etkisi ulusal ve uluslararası veriler analiz edilerek anlatılmaya çalışılmıştır. Rakamsal veriler, faaliyet raporları ve benzer ülkelerdeki katılım bankalarının mali durumları incelenerek çıkarımda bulunulmaya çalışılmıştır. Yapılan analiz ve çıkarımlarla katılım bankalarının makro hedefleri açıklanmaya çalışılmıştır. Bu araştırmalar sonucunda katılım bankalarının Türkiye ekonomisi içerisinde gelecekte hedefledikleri konum anlatılmaya çalışılmıştır. Türkiye Batılım Bankaları Birliği ve Türkiye'deki katılım bankalarının veri tabanlarından alınan kâr payı gelirleri, net ücret ve komisyon gelirleri, dönem net kârı, toplam aktifler, toplam öz kaynaklar, sermaye yeterlilik rasyoları gibi son 5 yılın verileri incelenmiştir. Bu veriler grafikler yardımıyla açıklanıp yorumlanmıştır. Somut veriler ışığında mevcut durum analiz edilmiştir. Bunun yanında katılım bankalarının sektör içerisindeki son 10 yıllık faaliyet ve durumu incelenmiş grafikler yoluyla değerlendirilmiştir. Bu ölçüde katılım bankacılığının seyrinin ve gelişiminin izlenmesi, bununla beraber sektörde faaliyet gösteren katılım bankalarının büyüme oranları, sermayeleri ve kullandırıldığı fonlar incelenmiştir. Bankacılık sektörü içindeki payı genel kabul görmüş büyümeler ve ekonomik oranlar kullanılarak tablo ve grafikler yardımıyla ortaya konulmuştur. Belirlenen yıllar aralığında bankaların bu kalemlerdeki büyüme ve değişim miktarları incelenmiştir. İncelenen bu miktarlar üzerinden istatistiksel ve hedef analizi yapılmıştır. Belirlenen kalemlerin son 5 yıl içindeki değişimi grafikler aracılığıyla istatistiksel olarak gösterilmiştir. Bu veriler ve rakamsal oranlar üzerinden çıkarımda bulunulmuştur. Tüm çıkarımlar yardımıyla makro hedeflerin analizi yapılmaya çalışılmıştır. Yapılan çalışmada katılım bankalarının potansiyelini anlamak için, Katılım bankacılığının kurulduğu çağlara bakılmıştır. Böylelikle katılım bankacılığının sağlam kültürü ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Katılım bankalarının temel fonksiyon ve akitleri açıklanarak yapmış olduğu işlemler anlatılmaya çalışılmıştır. Bu hizada katılım bankalarının faaliyet raporlarından sağladıkları makro verim ölçülmüştür. Bu makro verimin ilerde nasıl bir zemin üzerine oluşturulacağını anlamak için de ülke makro ekonomik verilere bakılmıştır. Sağlanacak makro ekonomik performansın sonucu olarak da benzer ülkelere çıkarımlarda bulunulmuştur.

Araştırmadaki verilerin elde edilebilmesi için kullanılan yöntemler gözlem, belge, kaynak taraması ve analizi; kurumsal ve resmi verilerin ilgili kaynaklardan indirilmesi olarak sıralanmıştır. Sonrasında ise literatür taraması yöntemiyle kaynaklar taratılmıştır. Taranılan

kaynaklardan ve Türkiye Katılım Bankaları Birliği verilerinden yararlanılmıştır. Bununla birlikte Türkiye’de aktif olarak ekonomide varlığını yürüten katılım bankalarının son 5 yıllık finansal faaliyet raporları incelenmiştir. Bu çerçevede sektördeki aktif büyüklük, sermaye artırımları, şube ve personel sayıları incelenmiştir. Katılım bankalarının yapmış oldukları yatırım sermaye artırımını ölçeğinde belirledikleri hedefler açıklanmıştır. Belirlenen bu hedeflerin oluşum aşamasında literatürde yayınlanmış olan yazınlar önemli bir etken olmaktadır. Literatür incelemesi ve kaynak taramasının yanında İşlam hukukunun temel felsefesinden de kaynaklar aracılığıyla faydalanılmıştır. Aktif piyasa varlığına bakılıp güncel veriler elde edilerek bu verilerin üzerinden çıkarımda bulunulmuştur. Türkiye katılım bankalarının kurulumundan günümüze dek faaliyet raporlarına bakılıp bu raporlardan çıkarım yapılmıştır. Elde edilen bu çıkarımlar temelinde kuram oluşturulmuştur. Bu kuramın üzerine olabilecek öngörüler yazılmıştır. Elde edilen bilgi ve terimler anlatım ve açıklamada kullanılmıştır. Bu verilerin ve çalışmaların hizasında yazı oluşturulmuştur. Bu yazıyla katılım bankalarının içinde bulunduğumuz zamanın verileri yardımıyla analizi yapılmıştır. Yapılan bu analizler ve reel sektörde katılım bankalarının yapmış oldukları yatırımlar incelenmiştir. İncelenen yatırımların sonucunda katılım bankalarının hedefleri analize dahil edilmiştir. Belirlenen hedeflere ulaşılması için yapılacaklar sıralanmaya çalışılmıştır. Bu konuda yazımızda açıklama yapılmaktadır. Betimleyici analiz: verilerin özgünlüğüne bağlı kalarak, doğrudan alıntılar eklenilip sunulması işlemidir. Böylelikle içerik ve bulgular doğrudan açıklanmaya çalışılmıştır. Betimleyici analizinin aşamaları: çerçevelerin oluşturulması, verilerin işlenmesi ve betimleyerek yorumlamanın yapılmasıdır (Walcott, 1994). Böylelikle incelenen modellerin üstün ve zayıf yönleri incelenmiş olacaktır. Toplanan ve incelenen kalemler belirli bir tema şeklinde tablolarda sıralanmıştır. Kavramların incelenmesi sonucunda birbirleriyle bağlantısı açıklanmıştır.

Tablo 1: İncelenen lkeler

Türkiye	A
Körfez lkeleri	B
İran	C
Malezya	D

Tablo 2: İncelenen Ülkelerdeki Katılım Bankalarının Kıyaslanacak Fonksiyonları

	A	B	C	D
İslam Ülkesi	✓	✓	✓	✓
Katılım Bankacılığı Mevcut	✓	✓	✓	✓
Gelişmekte Olan Ülke Kategorisinde	✓	-	-	✓
Konvansiyonel Sistem Mevcut	✓	✓	-	✓
Avro bölgesinde	✓	-	-	-
Devletin Katılım Bankası Mevcut	✓	✓	✓	✓
Katılım Bankaları İhracatta Aktif	✓	✓	✓	✓
Özel Sektör Katılım Bankası Mevcut	✓	✓	✓	✓

Tezin oluşma aşamasında uygulanan tema analiz tekniği şablondaki gibidir. Yapılan tema analizinde Türkiye kendini gibi benzer özelliklere sahip olan aynı grup ülkelerle eşleştirilmiştir. Çalışmaya karşılaştırılmalı analiz ve betimleyici analiz teknikleri dahil edilmiştir. Ülkelerin İslam ülkesi olduğu, katılım bankasının mevcut olduğu, gelişmekte olduğu, konvansiyonel sistemle katılım bankacılığının birlikte olduğu, avro bölgesinde olduğu, devletin katılım bankasına sahip olduğu, özel sektörde katılım bankasının olduğu ve katılım bankalarının ihracatta aktif olup olmadığı kalemler üzerine durulmuştur. Ülkelere A'dan D'ye rakamlar verilmiştir. Bunun sonucu olarak sahip oldukları özelliklerin üzeri tabloda işaretlenmiştir. Maddelerin oluşma safhası aşağıda açıklanmıştır:

- Türkiye ile benzer özelliklerde İslam'ın ve katılım bankacılığının bulunduğu ülkeler seçilmiştir.
- Seçilen ülkelerin gelişmekte olan ülkeler olması göz önünde bulundurulmuştur.
- Katılım bankalarından sağladıkları faydalara bakılmıştır.
- Ülkelere katılım bankalarının katkılarına bakılmıştır.
- Kullandıkları para birimi bazında jeopolitik olarak makro ekonomik konumu analiz edilmiştir.
- Devletin katılım bankacılığını teşvik etmesine bakılmıştır.
- Özel sektörün katılım bankacılığına ilgisine bakılmıştır.
- Halkın katılım bankacılığına olan rağbetine bakılmıştır.

Böylelikle global boyuttaki katılım bankalarıyla Türkiye'deki katılım bankalarının karşılaştırılması yapılmıştır. Bu tablo oluşturulurken İslami Finansal Hizmetler Sektörü İstikrar Raporu'ndan veriler alınarak analiz edilmiştir. Makro hedefleri analiz edilmesi açısından tezin oluşumuna katkı sağlamaktadır.

3.4.1.Bulgular

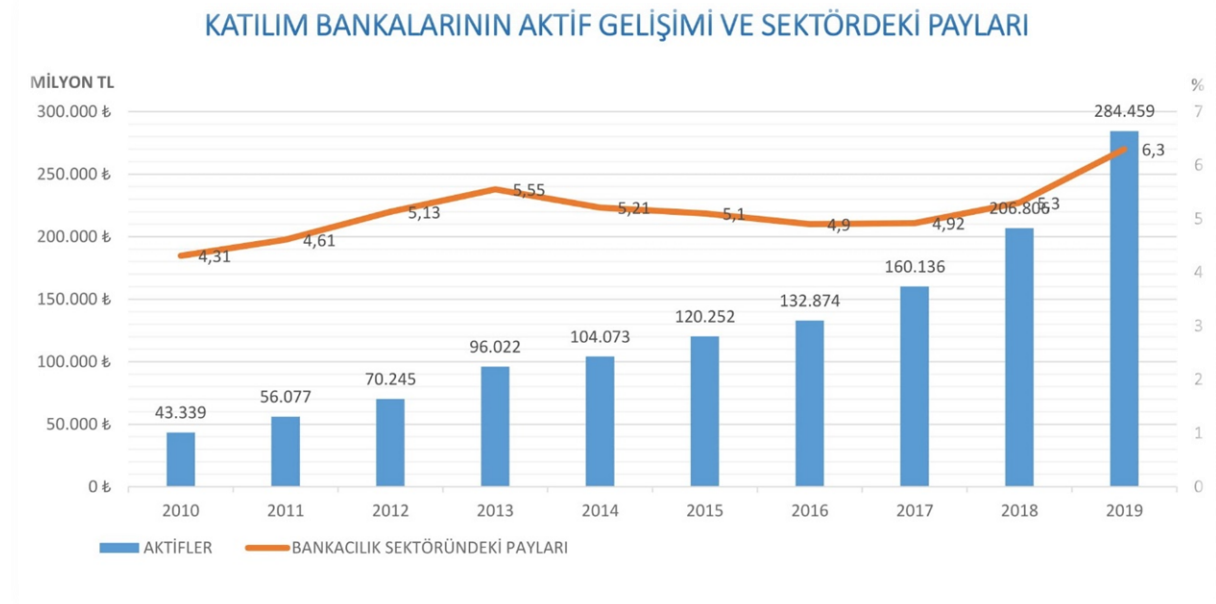
Analizden elde edilen bulgular sıralanmıştır. İncelenen ülkeler ve özelliklerinde:

- Seçilen ülkelerde İslami inanç yapısı bulunmaktadır.
- Seçilen ülkeler gelişmekte olan ülkelerdir.
- Seçilen ülkeler katılım bankacılığına sahip ülkelerdir.
- Seçilen ülkeler içerisinde Türkiye gibi Malezya'da hem katılım bankacılığı hem de konvansiyonel bankacılığa sahiptir.
- Seçilen ülkeler içerisinde Türkiye'den başka avro bölgesinde bulunan ülke yoktur.
- Katılım bankaları buldukları ülkelerin aktif ihracatına katkı sağlamaktadır.
- Devletin katılım bankacılığı sektöründe varlığı bulunmaktadır.

3.5.TÜRKİYE EKONOMİSİNDE KATILIM BANKALARININ MAKRO EKONOMİK PERFORMANSLARI

Türkiye ekonomisi içerisinde 80’li yıllarda ortaya çıkan fakat 90’lı yıllarda aktif varlığını gösteren katılım bankaları, Türkiye ekonomisine alternatif bir yol olarak reel ekonomiye yadsınamayacak bir katkı sunmuşlardır. Katılım bankalarının ülke ekonomisi içerisinde varlık göstermesi ve aktif piyasada söz sahibi olması ise 2000’li yıllara dayanmaktadır. Bu süreç içerisinde katılım bankaları ülke ekonomisi için çok önemli bir yapı inşa etmektedir. Sonradan kurulmasına rağmen katılım bankaları piyasanın %15’ine sahip olmuştur. Katılım bankalarının bu kadar kısa süre içerisinde önemli bir yer edinmeleri ilerleyen süreçte büyümelerinin ne denli olacağını bize göstermektedir. Katılım Bankaları Birliği’nin vermiş olduğu verilerden ve oluşturduğu tablolardan faydalanarak aşağıda katılım bankalarının genel performans ve verileri incelenmiştir (Tkbb , 2020).

Şekil 2: Katılım Bankalarının Aktifleri ve Bankacılık Sektörü İçerisindeki Payları

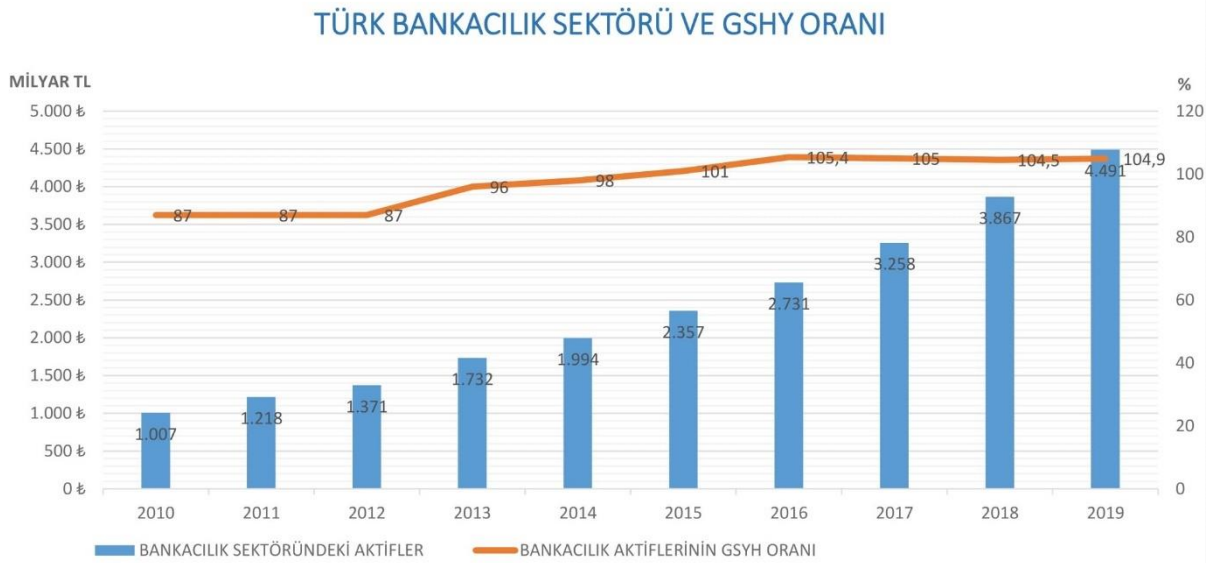

Şekil 2: Şekildeki veriler TKBB’den alınarak metin yazarı tarafından oluşturulmuştur (Tkbb , 2020)

Şekil 2’ de katılım bankalarının son 10 yıl içerisinde sektör içerisindeki büyüme verileri ve durumları incelenmiştir. Şekil 2’ deki bu verilere göre katılım bankalarının yıllık ortalama büyümeleri artan eğilimde olduğunu görülmektedir. Ortalama büyüme oranı %23,3 olarak hesaplanmış olup, her geçen yıl sermayesini katlayarak sektör içerisindeki büyüme oranını artırdığı görülmektedir. Katılım bankalarının sektördeki payı 2010 yılında %1 dolaylarında

görülürken bu oran 2019 yılında %7 bandına çıkmıştır. 2010 yılında toplam aktif sermayesi 43 milyon TL bazında olan katılım bankaları 2019 yılına gelince toplam aktif sermayesini 285 milyon TL bandına çıkardığı görülmektedir. Bu yıllar içerisinde toplam aktifleri azalmamakla beraber, bankacılık sektörü içerisindeki payı yıllardan yıllara dalgalandığı görülmektedir. Verilere bakıldığında 2010-2019 bandında katılım bankalarının yıllık ortalama büyümesi %23,3 olarak hesaplanmıştır. Konvansiyonel piyasa içerisinde 10 yıl gibi bir vadede bu büyüme oranını yakalaması katılım bankalarının sektör içerisindeki yerini bize açıklamaktadır. Şekil 2'e bakıldığında katılım bankaları Türkiye ekonomisinin 4/1'lik bir bölümüne hâkim olduğu görülmektedir. 10 yıl gibi kısa bir sürede katılım bankalarının ekonomi içerisinde önemli bir noktaya gelmesi gelecekteki potansiyel makro hedeflerini bize göstermektedir (Tkbb , 2020). Bu tabloda da görüldüğü üzere katılım bankalarına; betimleyici analiz tekniğiyle bakıldığında, yıllardan itibaren aktif gelişim ve sektör içerisindeki payı katlanarak büyümüştür. Buda makro ekonomik boyutta sağlayacağı fayda hakkında bize bilgi vermektedir.

Şekil 3: Katılım Bankalarının Tüm Bankacılık Sektörü İçerisindeki Aktifleri ve Bankacılık Aktiflerinin GSYH'ya Oranı

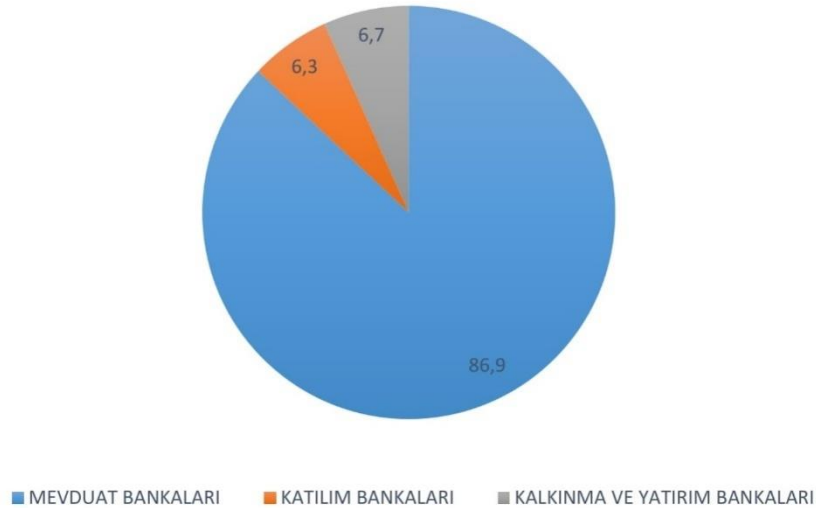
Şekil 3: Şekildeki veriler TKBB'den alınarak metin yazarı tarafından oluşturulmuştur (Tkbb , 2020)

Şekil 3' de katılım bankalarının 2010 ve 2019 yılları arasında bankacılık sektörü içerisindeki aktiflerine bakılırsa 2010 yılında 1.007 milyar TL oranında aktif büyüklüğü olduğu görülürken, 2019 yılına gelince bu miktar 4.491 milyar TL olduğu görülmektedir. Yine 2010 yılında bankacılık sektörü içerisindeki aktiflerinin GSYH'ye oranı %87 iken, 2019 yılında bu

oran %104,9'a ulaştığı görülmüştür. Yine bu yıllarda katılım bankalarının bankacılık sektörü içerisindeki aktif oranlarının, ortalama büyüme oranı %18,1 olarak hesaplanmıştır. Bu veriler gösteriyor ki katılım bankaları her geçen yıl toplam bankacılık sektörü içerisindeki aktif oranını büyütürken gelmişlerdir. Aktif büyüklük oranlarının makas aralığının bu derece fazla olması, katılım bankalarının potansiyelini göstermektedir. Bu verilere bakıldığında katılım bankalarının ülke içindeki büyümesi diğer sektörlerin üzerinde olduğunu bize göstermektedir. Buda katılım bankacılığının kârlılığının ve sağlam mali yapısı hakkında somut bir kanıtı olarak karşımıza çıkmaktadır (Tkbb , 2020). Türkiye bankacılık sektörü ve GSYİH'ya oranına bakıldığında; karşılaştırmalı ve rakamsal analiz tekniğiyle konvansiyonel sistem içerisinde katılım bankalarının yeri incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda makro büyümesi ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Şekil 4: Katılım Bankalarının Aktifleri ve Bankacılık Sektörü İçerisindeki Payları

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDEKİ PAYLAR (%)
(TOPLAM AKTİFLERDEN ALINAN PAY BAZINDA)

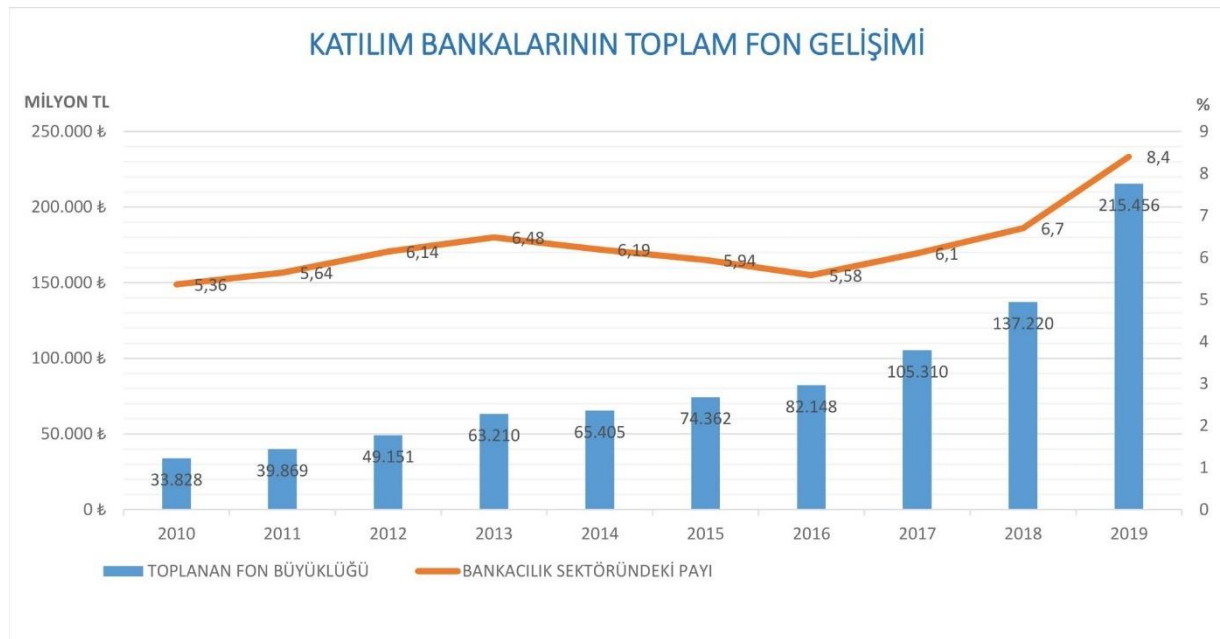

Şekil 4: Şekildeki veriler TKBB'den alınarak metin yazarı tarafından oluşturulmuştur (Tkbb , 2020)

Yukarıdaki Şekil 4 Türkiye ekonomisinde, bankaların sahip oldukları toplam aktifler bazında incelenmiştir. Bunun sonucunda katılım bankaları, kalkınma ve yatırım bankalarının sektör içerisindeki aktiflerin %13'ünü oluşturduğu görülmektedir. Ülkemizde 90'lı yıllardan bu yana aktif olarak piyasa içerisinde bulunan katılım bankalarının 30 yıla yakın bir zaman

diliminde, Türkiye’de katılım bankalarının 1983’te temellerinin atıldığı bilindiğine göre, öncesinde tamamıyla konvansiyonel ekonomi ve bankacılık üzere kurulmuş olan sistemin %13’üne ulaşmış olması ne derece güvenilir ve dinamik geldiğinin göstergesidir. Katılım bankalarının bankacılık pastasından çeyrek dilime yakın bir dilim aldığı görülmektedir. Üstelik bu dilimi 10 yıl gibi bir zaman diliminde almış olması ne derece büyüme endeksine sahip olduğunu göstermektedir. Bu veriler ışığında katılım bankalarının makro politikasının önümüzdeki süreçte bu pastadan daha büyük dilim alabilecek olduğu anlaşılmaktadır. Elde edilen veriler incelendiğinde bu politikaya ulaşılmasının kuvvetli olduğu tahmin edilmektedir (Tkbb , 2020). Karşılaştırılmalı ve rakamsal analiz tekniğiyle bakıldığında katılım bankaları sektör içerisinde çok kısa zamanda büyük oranda büyümeye sahip olduklarını göstermektedirler.

Şekil 5: Katılım Bankalarının Fon Büyüklüğü ve Bankacılık Sektörü İçerisindeki Payı

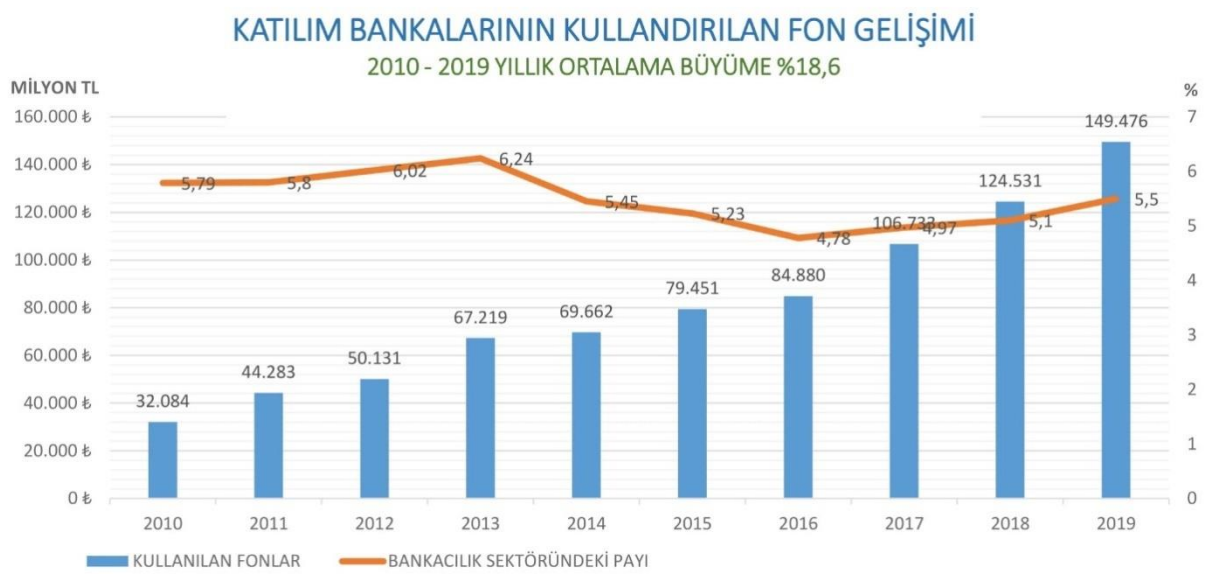

Şekil 5: Şekildeki veriler TKBB’den alınarak metin yazarı tarafından oluşturulmuştur (Tkbb , 2020)

Şekil 5’te belirlenen yıllar aralığında sektör içerisinde katılım bankalarının toplanan fon miktarı büyüklüğü incelenmiştir. Şekil 5 incelendiğinde toplanan fonlar 2010 yılında 33 milyon TL civarında bulunurken 2019 yılına gelince bu rakam 215 milyon TL bandına yükseldiği görülmüştür. Toplanan fonlarda da sürekli bir artış olduğu görülmektedir. Toplanan fonlar bazında bankacılık sektöründeki katılım bankalarının payı 2010 yılında %5,36 oranında iken 2019 yılına gelince bu oran %8,40’a ulaştığı görülmektedir. Buda katılım bankalarının sürekli fon topladığını ve yatırım aldığını göstermektedir. Ayrıca toplanan bu fonların ülke içinde

yastık altı diye tabir edilen birikimlerden oluştuğu varsayılmaktadır. Böylece ekonomiye dâhil olmayan âtil haldeki birikimlerin ekonomiye dahili sağlanmış olacaktır. Buda ekonominin gelişmesini sağlayacak ve kayıt dışı ekonominin oluşmasına engel olacaktır. Bu getiriler ışığında katılım bankaları ülke ekonomisi için çok büyük fon kaynağı olduğu anlaşılmaktadır. Bu rakamsal oranın artması sonucu ülke ekonomisine katkının da artacağı açıkça görülmektedir. Sonuç olarak katılım bankalarının potansiyel hedefinin Türkiye ekonomisine katkı sağlayacağı öngörülmektedir (Tkbb , 2020).

Şekil 6: Katılım Bankalarının Kullandırılan Fonları ve Bankacılık Sektörü İçindeki Payı

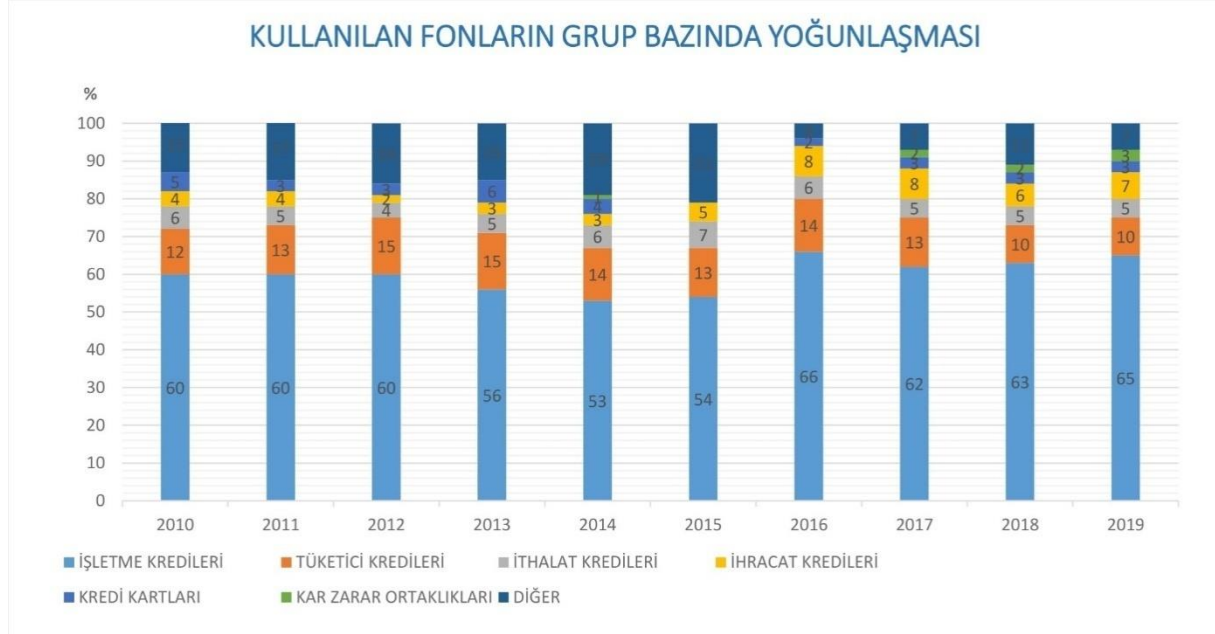

Şekil 6: Şekildeki veriler TKBB'den alınarak metin yazarı tarafından oluşturulmuştur (Tkbb , 2020)

Şekil 6'te belirlenen yıllar arasında katılım bankalarının Türkiye ekonomi sistemi içerisinde kullandırmış olduğu fonlara bakıldığında, 2010 yılında 32 milyon TL civarında olan fon kullandırma miktarının 2019 yılına gelince 150 milyon TL civarına yükseldiği görülmektedir. Yine aynı yıllar aralığında, 2010 yılında katılım bankalarının fon kullandırmada sektör içerisindeki payı %5,79 olurken, 2019 yılında bu oranın sektör içerisinde %5,50 olduğu görülmektedir. Katılım bankaları sektör içerisinde fon kullandırmayla piyasada hareketlilik sağladığı açıkça görülmüştür. Bu fon kullandırma miktarı 10 yıl gibi bir sürede çok önemli rakamsal miktarlara eriştiği görülmektedir. Bu oranın yıllar bandında artması ise katılım bankalarının bu alanda da yükselme eğiliminde olduğunu göstermektedir. Böylelikle ülke içerisinde piyasaya sağladığı nakit miktarı artacaktır. Sonuç olarak piyasa aktif büyümesine devam edecektir (Tkbb , 2020). Şekil 6'da katılım bankalarının yıllar itibarıyla kullandırılan

fonları ve bankacılık sektöründeki payı, veriler çerçevesinde betimleyici rakamsal ve tema analizi çerçevesinde incelenmiştir.

Şekil 7: Katılım Bankalarının Kullandırılan Fonlarının Grup Bazında Yoğunlaşması

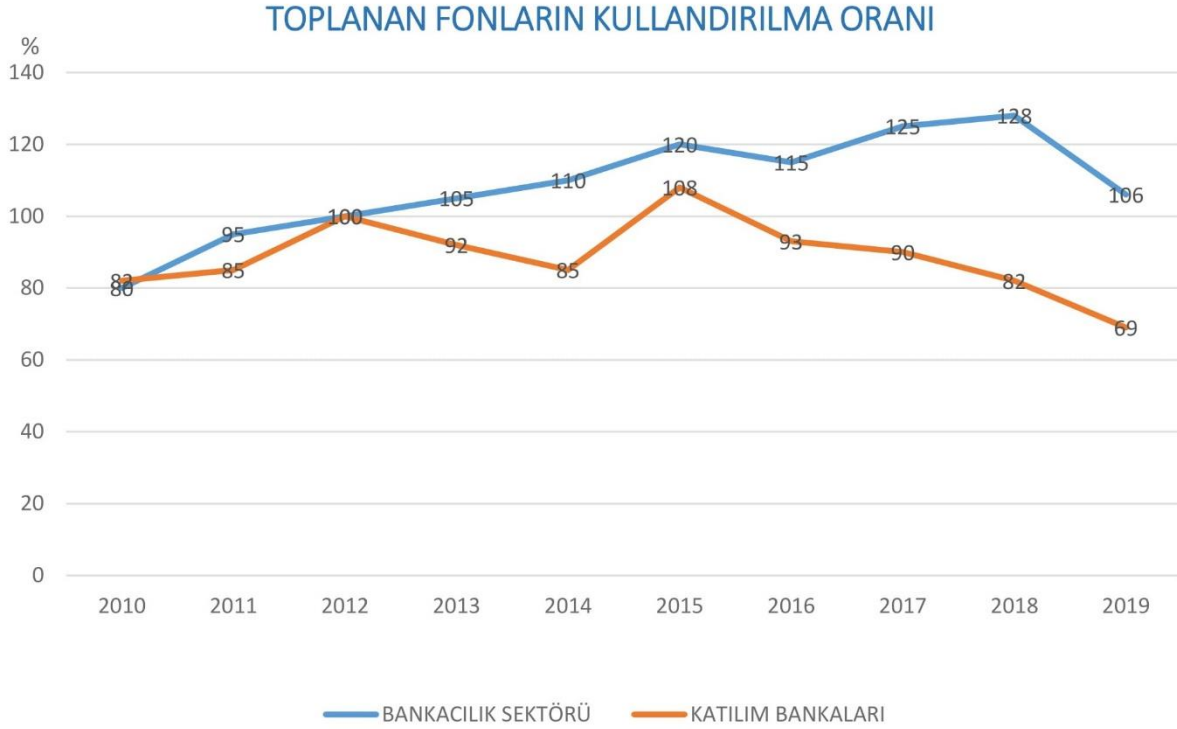

Şekil 7: Şekildeki veriler TKBB'den alınarak metin yazarı tarafından oluşturulmuştur (Tkbb , 2020)

Şekil 7'da incelenen yıllar arasında kullandırılan fonların grup bazında yoğunlaşması verilerine rakamsal, betimleyici ve tema analizi yapılarak bakılmıştır. İncelenen veriler ışığında 2010 yılında kullandırılan fonların grup bazında en yüksek miktarını, %60 oranla işletme kredileri almaktadır. İşletme kredilerini %15 oran ile kredi kartları takip etmektedir. Kullanan fonlar içerisinde 3. yüksek oran ise %12 ile tüketici kredileri olmuştur. Bu kalemlerin yanı sıra kullanılan fonlar içerisinde ithalat ve ihracat kredileri, kâr-zarar ortaklıkları ise diğer kalemlerden daha az orana sahip olduğu görülmüştür. 2019 yılına geldiğimizde ise işletme krediler oranının %65'e yükseldiği görülmektedir. Şekil 7'dan anlaşılacağı üzere işletme kredileri kullandırılma oranı artmıştır. Buna karşılık 2010 yılına oranla, 2019 yılında kullandırılan kredi kartları miktarının düştüğü görülmektedir. Yine 2010 yılına oranla 2019 yılında tüketici kredileri, ithalat ve ihracat kredileri, kâr-zarar ortaklıkları gibi kalemlerin de kullanılan toplam fonlar içerisinde oranlarının düştüğü görülmektedir. Yıllar bazlı dalgalanmalar yaşansa da 10 yıllık süreç içerisinde katılım bankaları bazı kalemler üzerinde yoğun işlem yaptığı anlaşılmaktadır. Şekil 7'dan görüldüğü gibi katılım bankalarının verdiği işletme kredileri piyasa içerisinde ciddi artış sağlamıştır. Bu çıkarımla katılım bankalarının

işletmelere sağladığı destek yıllar içerisinde artış gösterdiği görülmektedir. Fakat diğer kalemlerin etkinliği yıllar oranında azaldığı görülmektedir (Tkbb , 2020).

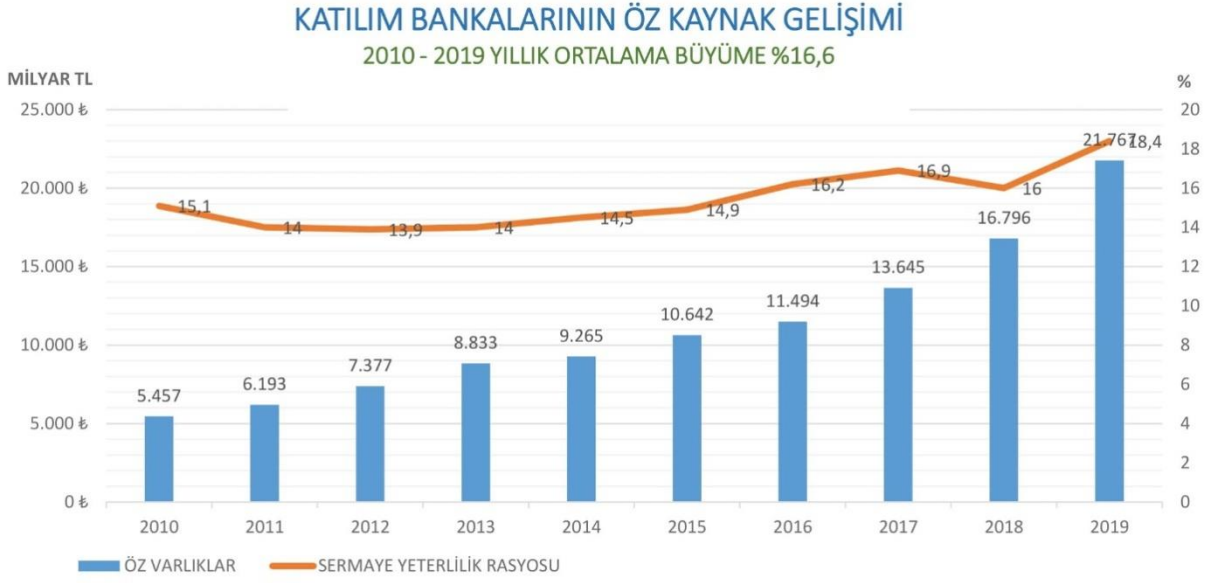
Şekil 8: Katılım Bankalarında Toplanan Fonların Kullanılma Oranının Bankacılık Sektörü İçerisindeki Oranı

Şekil 8: Şekildeki veriler TKBB'den alınarak metin yazarı tarafından oluşturulmuştur (Tkbb , 2020)

Şekil 8'de toplanan fonların kullanılma oranlarına tema analiz tekniğiyle bakılmıştır. 2010 yılında %80 kullandırma oranıyla katılım bankalarının sektörün üzerinde toplanan fon kullandırma yüzdesine sahip olduğu görülmektedir. Fakat 2019 yılına gelince yaşanan ekonomik krizden dolayı toplanan fonları kullandırma oranı %69 a gerileyerek sektörün altında kaldığı görülmektedir. 2019 ekonomik krizinde bile katılım bankalarında toplanan fonların kullanılma oranında büyük çaplı dalgalanma görünmemektedir. Buda katılım bankalarının krizlere karşı ne denli direnç gösterdiğini açıkça göstermektedir (Tkbb , 2020).

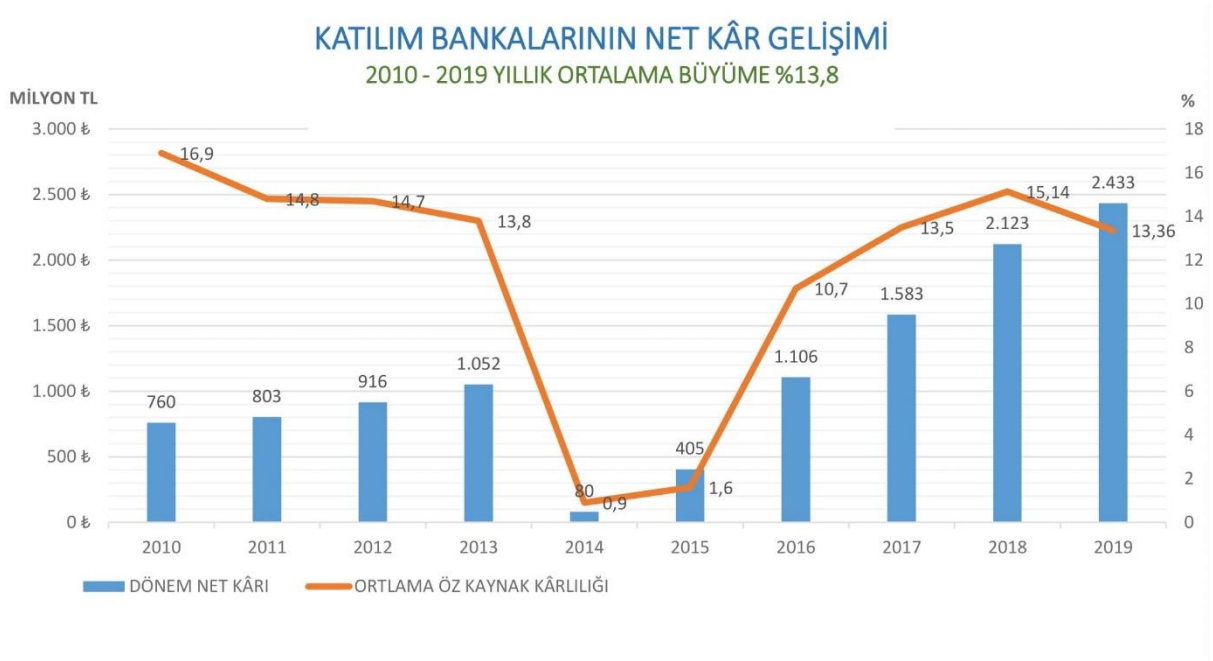
Şekil 9: Katılım Bankalarının Öz kaynak Gelişimi

Şekil 9: Şekildeki veriler TKBB'den alınarak metin yazarı tarafından oluşturulmuştur (Tkbb , 2020)

Şekil 9'de katılım bankalarının özvarlıklarına rakamsal, karşılaştırılmalı ve tema analizi ile bakılmıştır. 2010 yılında 5.457 milyar TL olduğu görülmektedir. 2019 yılına gelince bu rakam 21.767 milyar TL olmuştur. Yine 2010 yılında katılım bankalarının sermaye yeterlilik rasyoları %15,1 bandında iken 2019 yılında bu oran %18,04 olmuştur. İncelenen yıllar bazında katılım bankalarının özvarlıklarını sürekli olarak artırdığı görülmektedir. Sermaye yeterlilik rasyoları ise öz varlıklarla aynı hızda yükseliş eğiliminde olduğu açıkça görülmektedir. Buda katılım bankalarının sağlam sermaye yapısına sahip olduğunun kanıtıdır (Tkbb , 2020).

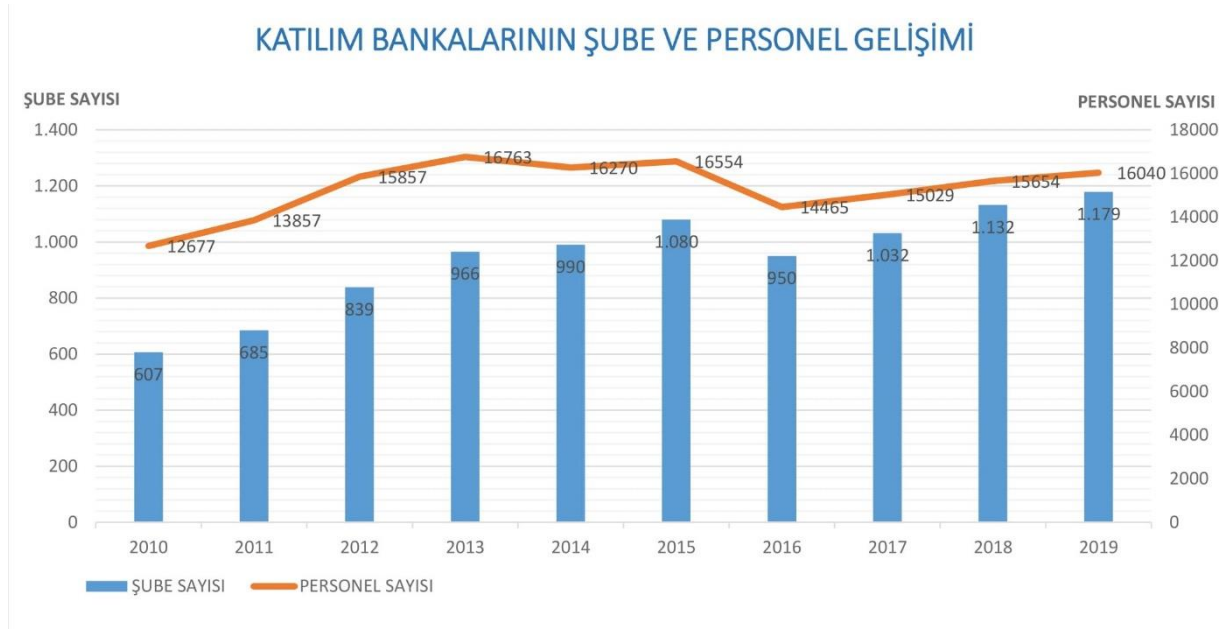
Şekil 10: Katılım Bankalarının Net Kâr Gelişimi

Şekil 10: Şekildeki veriler TKBB'den alınarak metin yazarı tarafından oluşturulmuştur (Tkbb , 2020)

Şekil 10' da katılım bankalarının net kâr gelişimi miktarına ve büyüme oranına yıllar endeksli tema analizi ile bakılmıştır. 2010 yılında katılım bankaları dönem net kârı 760 milyon TL iken, 2019 yılında dönem net kârları toplamı 2.433 milyon TL ye yükselmiştir. 2010 yılında ortalama özkaynak kârlılığı %16,9 civarındayken 2019 yılına gelince bu oran %13,36'ya yükselmiştir. Belirlenen yıllar arasında dönem net kârı ve özkaynak kârlılık yüzdesi sürekli bir artış olduğu görülmektedir. 2014 ve 2015 yılları arasında düşen oranların nedeni kapanan katılım bankasından dolayı olduğu anlaşılmaktadır. Sektörde faal olan bir bankanın kapatılmasından sonra bile net kâr gelişimi yüksek oranda olduğu anlaşılmaktadır. Buda katılım bankalarının sürekli kâr ettiğini açıkça göstermektedir (Tkbb , 2020).

Şekil 11: Katılım Bankalarının Yıllara Yayılan Şube ve Personel Sayıları

Şekil 11: Şekildeki veriler TKBB'den alınarak metin yazarı tarafından oluşturulmuştur. (Tkbb , 2020)

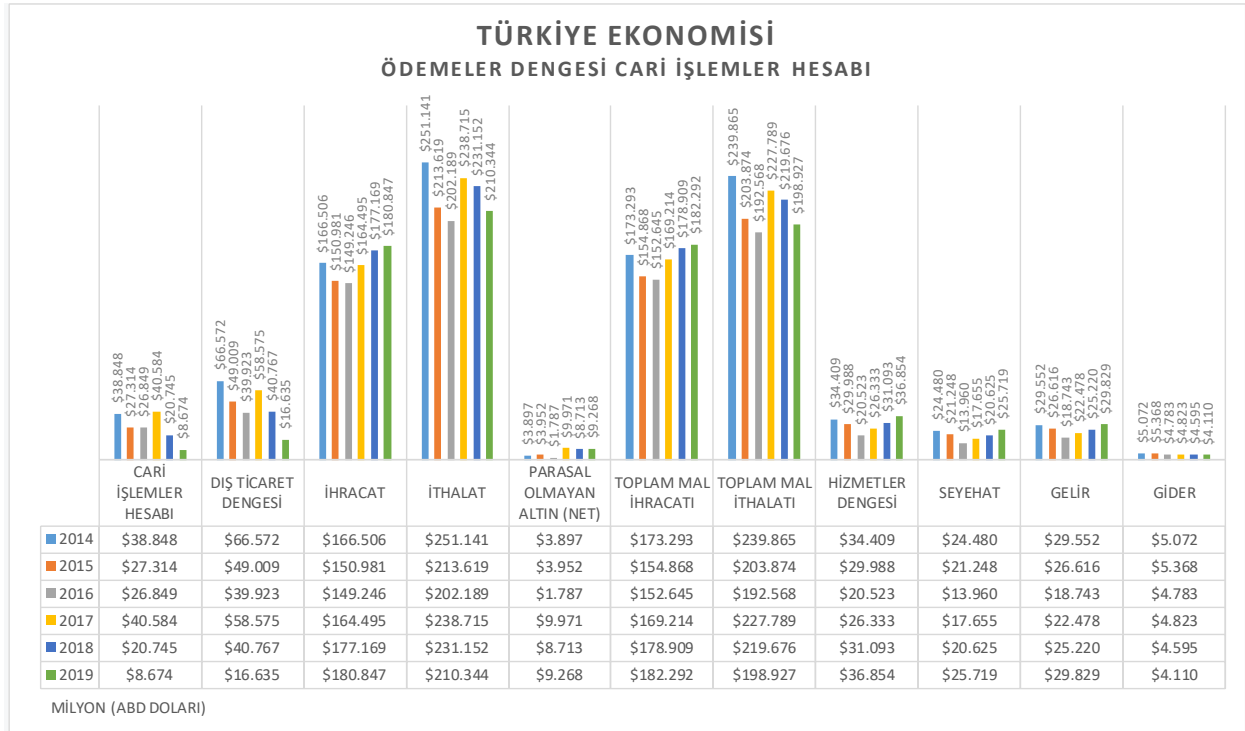
Şekil 11' da katılım bankacılığı şube ve personel sayısı oranına tema analizi ve karşılaştırılmalı analizle bakılmıştır. 2010 yılında 607 şube ve 12.677 çalışan sayısına sahipken 2019 yılına gelince 1.179 şube ve 16.040 çalışan sayısına ulaştığı görülmektedir. Yaşanan bu büyüme katılım bankalarının 10 yıl gibi bir süre içerisinde ne kadar hızlı bir şekilde yayıldığı ve pazarda yer aldığını bize göstermektedir. Üstelik kapanan katılım bankası bulunmasına rağmen katılım bankalarının şube ve istihdam edilen personel sayısı sürekli miktar ve oransal olarak artmıştır. Bu artışın makro anlamda istihdama doğrudan katkı sağladığı görülmektedir.

Türkiye katılım bankacılığı bu süreç içerisinde 2019 yılına kadar sürdürülebilir büyüme katılım bankacılığı politikasının devam ettiği görülmektedir. 6 adet katılım bankasının faaliyet sürdürdüğü sektörün aktif büyüklüğü %37,5büyüme ile 284.459 milyon TL' ye ulaştığı görülmektedir. Sektörün 2010-2019 dönemi arasında ise yıllık ortalama büyümesi ise %23,3 olarak gerçekleşmiştir (Tkbb , 2020).

Şekillerden anlaşılacağı üzere katılım bankaları doğrudan büyümeye ve istihdama önemli oranda katkı verdikleri görülmektedir. Bu katkının yıllar itibariyle arttığı da açıkça görülmektedir. Katılım bankalarının, makro ekonomik büyüme ve istikrar için önemli kurumlar olduğu anlaşılmaktadır. Ülke ekonomisine katkıları ülkenin sahip olduğu potansiyel ölçüsünde anlaşılmaktadır. Bu noktada Türkiye ekonomisinin potansiyeline bakmakta fayda olacaktır. Bu

potansiyel hizasında katılım bankalarının makro ekonomik politikaları daha iyi analiz edilecektir. Şekil 12’de Türkiye’nin makro ekonomik alanda rakamları incelenmiştir. Bu rakamlar hizasında katılım bankalarının vereceği makro ekonomik katkılar daha net olarak anlaşılacaktır. Katılım bankalarının gelişmesi için oluşabilecek potansiyel yapının analizi yapılmaya çalışılmıştır. Bu bakımdan Türkiye ekonomisinin ödemeler dengesi cari işlemler hesabı kalemleri incelenmiştir. Bu kalemler katılım bankalarının sağlayacağı katkılar için oluşan ve oluşabilecek zemin hakkında bize bilgi vermektedir. Böylelikle katılım bankalarının verebileceği makro ekonomik katkı daha açık ve net anlaşılabilir. İncelenen kalemler hizasında katılım bankalarının enjekte edeceği makro ekonomik katkılarla ülke ekonomisinin gelişeceği değerlendirilmektedir. Bu kalemler Şekil 12’de incelenmiştir.

Şekil 12: Türkiye Ekonomisi Ödemeler Dengesi Cari İşlemler Hesabı

Şekil 12: Şekildeki veriler TCMB’den alınarak metin yazarı tarafından oluşturulmuştur (Tüik, 2019).

Şekil 12’de Türkiye ekonomisinin belirlenen yıllarda cari işlemleri incelenmiştir. İncelenen yıllardan cari işlemler hesabının durumu: Türkiye’nin sahip olduğu potansiyel büyüme oranlarıyla gelecek dönemlerde çok önemli noktada olacağı tahmin edilmektedir. Öyle ki Türkiye’nin cari ödemeler dengesine bakılıp sahip olduğu ekonomik yapı analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu ekonomik yapı üzerinde İslami finansın potansiyel makro getirileri betimleyici ve tema analiz tekniğiyle açıklanmıştır. 2019 yılında, yaşanan ekonomik sorunların neticesinde

oluşan daralma, küresel nedenlerle sert yaşanmamıştır. Bu da 2020 yılına ilişkin beklentileri ileriye taşımıştır. Özellikle yılın son çeyreğinde izlenen pozitif durumun verilere etki etmesiyle orta vadede gerçekleşeceği değerlendirilmektedir. Cari işlemler kalemine bakıldığında 2019 yılına kadar 20.000 dolar bandında olduğu görülmektedir. Bu oran 2019 yılında yaşanan ekonomik krizin etkisiyle 9.000 dolar bandına gerilemiştir. Dış ticaret dengesi kaleminde ise 2019 yılına kadar yükselen bir trend görülmektedir. İhracat kalemi ise 2019 krizinden en az etkilenen kalemlerin başında gelmektedir. İthalat oranı da krizlerden en az etkilenen kalemler arasında sayılmaktadır. Parasal olmayan altın miktarının her geçen yıl arttığı görülmektedir. Toplam mal ihracatı da kriz olmasına rağmen 2019 yılında en yüksek oranda olduğu görülmektedir. Gelir ve giderlere bakıldığında ise gelirlerin her yıl arttığı görülmektedir. 2019 krizinde bile gelirlerin arttığı görülmektedir. Giderlerin ise 2019 krizinde incelenen yıllar bazında en aza indiği görülmektedir (Tüik, 2019). Cari işlemler katılım bankalarının temelini oluşturacağı faizsiz ekonomik sistemin nasıl bir zemine inşa edileceğini bize göstermektedir. Gelişmekte olan Türkiye ekonomisine katılım bankalarının ihracat ve üretim alanında önemli katkılar vereceği Şekil 12’de ki verilerden açıkça görülmektedir. Yine Şekil 22’de ki IMF’nin açıkladığı rapor dikkate alınır: Türkiye’nin ekonomik yapısı belirlenen yeni ekonomik düzende en çok gelişecek ülkeler tanımına uygundur. Ve bu şartları sağlamak için gerekli zemine sahip olduğu açıkça görülmektedir.

Bu cari işlemler hizasında ülkede faal halde olan katılım bankalarının yapmış olduğu işlemler katılım bankalarının Türkiye makro ekonomisine katkısı daha açık anlaşılacaktır. Böylelikle bu ekonomik zemin temelinde katılım bankalarının banka özelinde sağladıkları katkılara bakılmıştır. Katılım bankalarının kurum olarak bu büyüme oranına verdikleri katkı, sahip oldukları potansiyeli bize göstermektedir. Bu potansiyelde katılım bankalarının makro ekonomik stratejisini anlamak adına bize önemli bir kaynak olacaktır. Bu ölçüde Türkiye katılım bankaları hakkında son 5 yılın sayısal bulgularıyla yapmış oldukları faaliyetler betimleyici, karşılaştırılmalı ve rakamsal olarak analiz edilmiştir. Yapılan bu analizlerin sonucu aşağıda açıklanmıştır (Tkbb, 2021):

Bu sayısal verilerle beraber Kuveyt Türk Şangay altın borsasına Türkiye’den üye olan ilk kurum olmuştur. Mobil şubede kullanıcıların güvenliğini artırıcı önlemler almıştır. Yapay zekâyla müşteri şikâyetlerinin sınıflandırılması sağlamıştır. Katılım bankalarının yapay zeka kullanması teknolojik gelişmeleri ne derece yakından takip ettiklerinin ve uyum sağladıklarının göstergesidir. Great Place To Work tarafından üst üste ikinci kez ‘dünyanın en iyi işvereni’

şirketi olma unvanını almıştır. Ekonomik olan bu gelişmelerin yanında ortaokul çağındaki çocuklara robotik kodlama eğitimi veren 1010 Kâşif projesini yaygınlaştırmıştır. Bununla beraber 2016 yılında dünyanın en büyük sukuk ihracatçısı olan banka seçilmiştir. Yaşanan bu gelişmelerle sadece ekonomik değil bilim ve kültür gibi çeşitli alanlarda da ülkeye katkı sağlamaktadır.

İncelenen raporlardan anlaşılacağı üzere Kuveyt Türk Katılım bankasının her geçen gün artan varlığı ve ekonomi içerisindeki payı ile katılım bankaları hatta ülke ekonomisi içerisindeki bankalar arasında çok önemli bir paya sahip olduğu görülecektir. Yaşanan tüm bu gelişmeler çerçevesinde bu katılım bankasının yılları baz alarak yayınladığı raporlarda sürekli bir artış eğiliminde olduğu açıkça görülmektedir (Kuveyttürk Katılım Bankası, 2020).

İncelenen veriler ölçüsünde Albaraka Türk Katılım bankasının son 5 yıl içerisinde yapmış olduğu faaliyetler ve büyüme hedefleri incelenmiş ve araştırılmıştır. Son yıllarda bu katılım bankası hedefini tüm katılım bankalarının içerisinde en iyi olmak diye belirlemiştir; fakat personel faaliyet ve sermaye artırımı bakımından diğer katılım bankalarının gerisinde olduğu görülmektedir; ancak 2017 yılında İslamic Finance News tarafından Türkiye'nin en iyi katılım bankası seçilmiştir. Bu katılım bankası ne yazık ki Türkiye genelinde şubeleşme konusunda diğer bankaların gerisinde kalmıştır bu sebeple aktif kullanım sahası diğer katılım bankalarına oranla daha düşüktür (Albaraka Türk Katılım Bankası, 2020).

2015 yılında kurulmuş olan Vakıf Katılım bankası piyasaya sonradan katılmasından dolayı bazı oranlarda diğer katılım bankalarından geri kalmış durumdadırlar; fakat şubeleşme oranında son 5 yılda Türkiye'nin her bölgesinde şubeleşmişlerdir. Bu bakımdan kısa süre önce açılmasına rağmen toplum tarafından tanınan bir banka olmuştur. Her geçen yıl artan oranları aktif piyasa içerisindeki payının ve sermaye oranının her geçen gün arttığını göstermektedir (Vakıf Katılım Bankası, 2020).

2015 yılında kurulan Ziraat katılım bankası, katılım bankacılığı faaliyetlerinde uygunluğu onaylanan ilk Türk bankasıdır. Devlet bankası olduğunda dolayı ziraat bankasının altyapısı sayesinde piyasadaki katılım bankasına duyulan ihtiyaçtan ötürü 5 yılda çok büyük değişim kaydetmiş ve büyümüştür (Ziraat Katılım Bankası, 2020).

Emlak katılım daha çok yapı ve inşaat sektöründe faaliyet gösteren katılım bankasıdır. Son yıllarda yapmış olduğu şubeleşme sayısı ve büyüme oranlarıyla sektördeki faaliyetlerini artırdığı görülmektedir (Emlak Katılım Bankası, 2020).

Türkiye’de bulunan katılım bankalarının faaliyet raporları doğrultusunda karşılaştırılmaları göz önüne alındığında bazı bankaların yıllık faaliyet raporlarında eksik bilgiler vermesinden dolayı katılım bankalarının aktif yurt içi genelinde ve finansal oran bazında dikkate alınarak sadece iki büyük katılım bankasının karşılaştırmaları tablo şeklinde düzenlenmiştir. Türkiye genelinde şubeleşmiş olan ve katılım bankalarının arasında büyüme oranları en büyük olan Kuveyttürk katılım bankası ve Türkiye Finans katılım bankasının karşılaştırmaları finansal grafik olarak yapılmıştır.

Bununla birlikte yakın zamanda aktif bankacılık sektörüne katılan ve 5 yıla kadar faaliyet raporu bulunmayan Ziraat Katılım, Vakıf Katılım ve Emlak Katılım bankalarının sadece son yıldaki faaliyet raporlarına ulaşılmıştır.

Bu verilerle katılım bankalarının ülke ekonomisi içerisinde yıllara oranla nasıl bir etki yaptığı açıkça anlaşılmaktadır. Bu etkinin sonucu olarak katılım bankalarının büyüme oranlarını her geçen yıl artırdığı anlaşılmaktadır. Böylelikle katılım bankalarının ülke ekonomisinde ve global düzeyde piyasaya önemli etki edici kurumlar olmak istediği anlaşılmıştır.

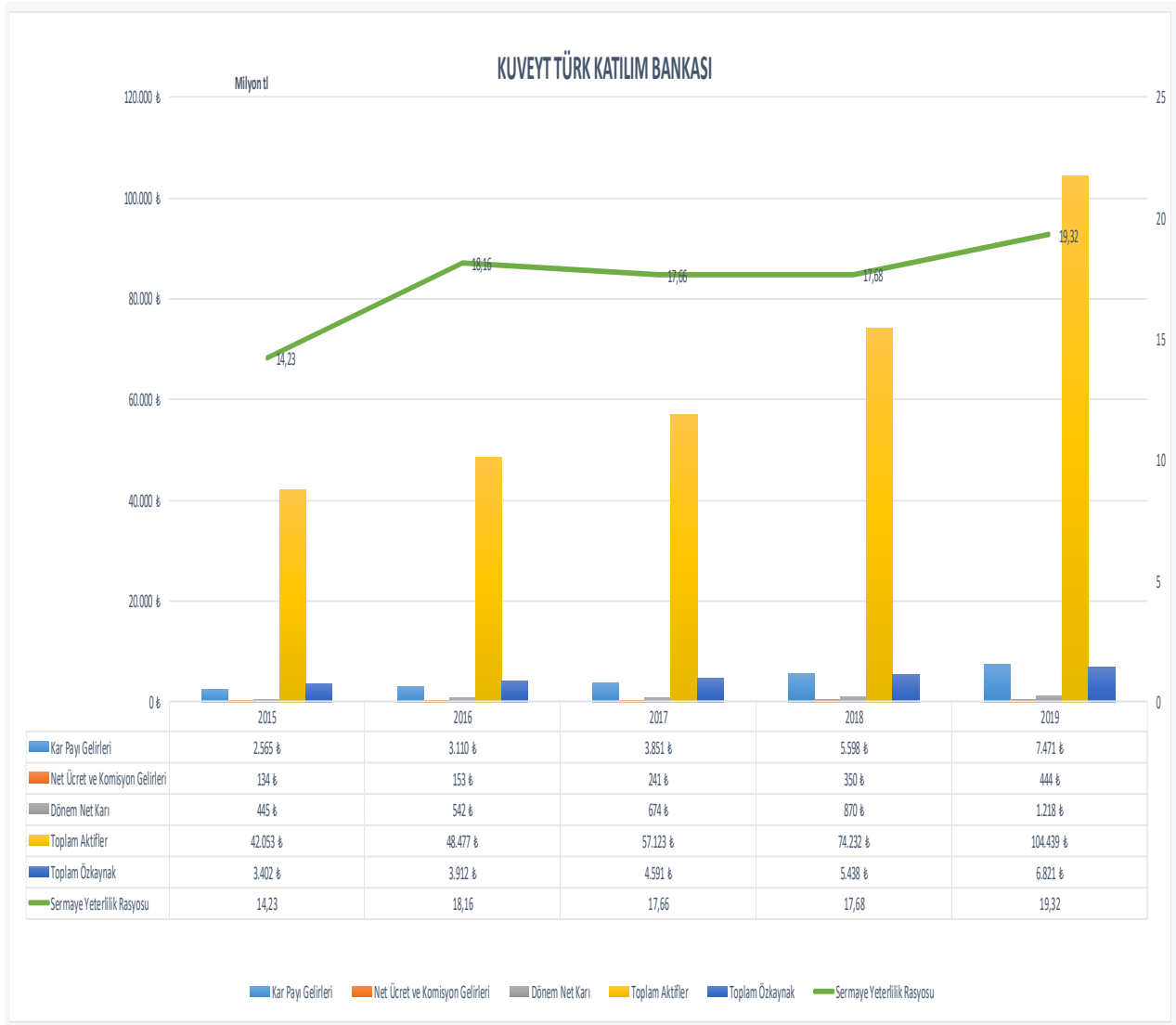
Bu çıkarımın en büyük kanıtı yaptıkları düzenli rakamsal büyüme oranlardır. Bu rakamsal oranlar piyasaya makro boyutta dahil olmak ve söz sahibi olmak istediklerini açıkladığı değerlendirilmektedir.

Yıllar itibariyle katılım bankalarının, yapısal krizlerde bile büyüdüğü açıkça görülmektedir. Katılım bankalarının her yıl rakamsal olarak aktif varlıklarını arttırdığı da açıkça görülmektedir. İzlenen yıllar itibariyle 5 yıl gibi kısa bir süre içerisinde bile katılım bankalarının azımsanmayacak kadar fazla yatırım yaptığı anlaşılmaktadır. Bu yatırımların neticesinde ekonomik düzen içerisinde her geçen gün daha çok söz sahibi olacakları öngörülmektedir. Böylelikle katılım bankaları ülke ekonomisinde aktif varlık olarak her geçen yıl daha fazla oluşum sağlamış olacaktır. Buda ülke piyasasındaki söz hakkını her geçen gün artıracak demektir. Bunun sonucunda ise ekonomik düzene hâkim bir yapıya bürünebilir olduğu değerlendirilmektedir. Bunun katılım bankalarının makro hedefleri olduğu

değerlendirilmektedir. Ve finansal oran olarak bu hedeflere ulaşabileceğini yıllar bize göstermektedir.

İncelenen veriler doğrultusunda ülke ekonomik yapısı içerisinde katılım bankalarının 5 yıl gibi kısa bir sürede ne kadar önemli katkı verdikleri açıkça görülmektedir. Rakamsal olarak incelenen kalemler yıllar itibarıyla artış olduğu görülmektedir. Buda gelişen Türkiye ekonomisi içerisinde katılım bankalarının önemli bir yapıya sahip olduğunu açıkça göstermektedir. Bu hizada sektör içerisinde yapmış oldukları işlemler itibarıyla aktif olan iki banka ayrı olarak incelenmiştir. Bu iki bankanın analizinden yola çıkarak katılım bankalarının ülke ekonomik yapısı içerisinde sahip olduğu makro ekonomik konum daha anlaşılır olacaktır (Tkbb, 2021).

Şekil 13: Kuveyt Türk Bilanço Raporları

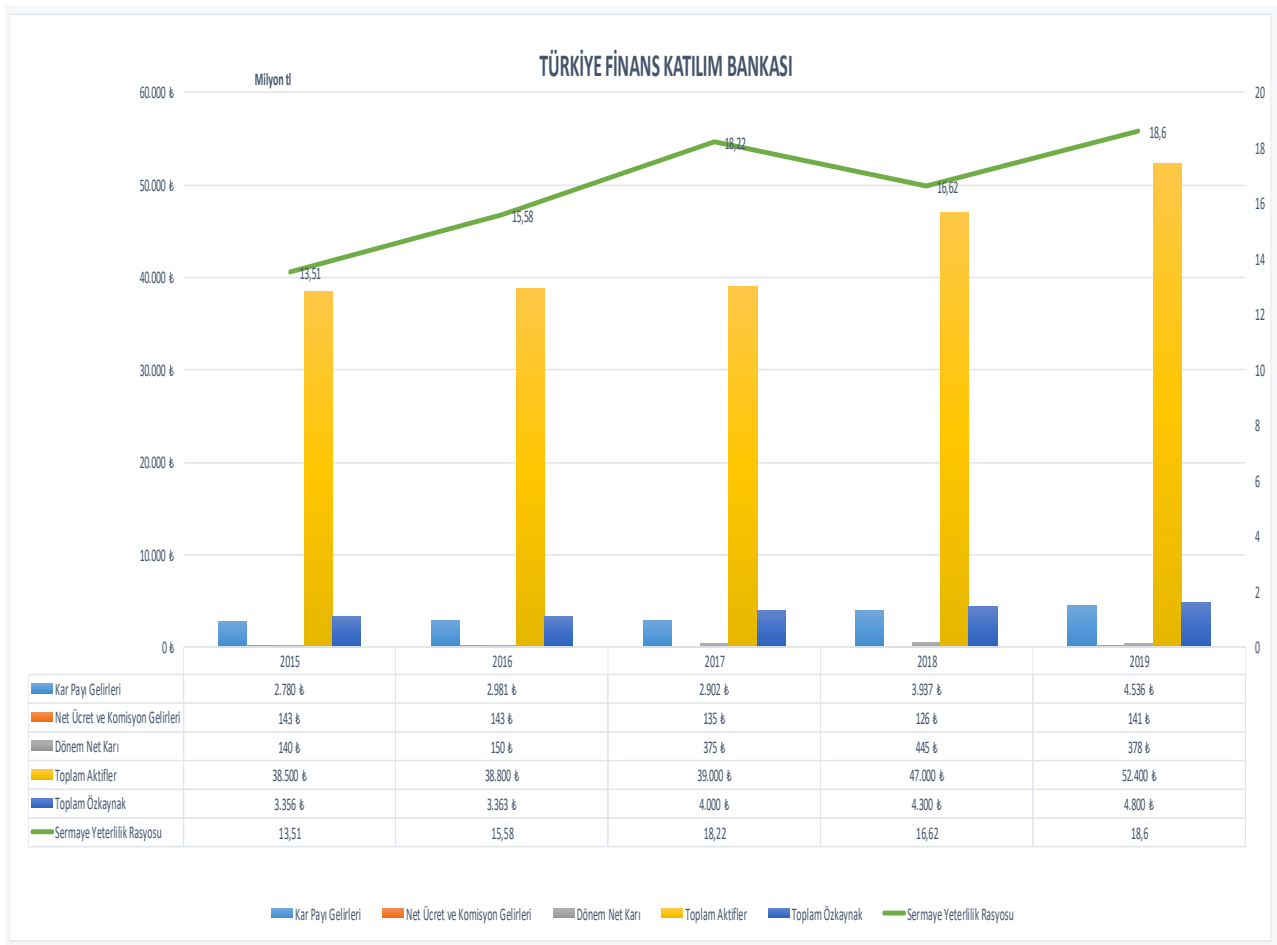

Şekil 13: Kuveyttürk faaliyet raporlarından alınarak tez yazarı tarafından oluşturulmuştur. (Bankası, Kuveyttürk Katılım, 2020)

Şekil 13’de Kuveyttürk katılım bankasının 2015 ve 2019 yılları arası kâr payı gelirleri, net ücret ve komisyon gelirleri, dönem net kârı, toplam aktifleri, toplam öz kaynakları ve sermaye yeterlilik rasyosu yıllar itibarıyla rakamsal, tema ve içerik analiziyle incelenmiştir. Bunun sonucunda sektörde önemli yere sahip katılım bankasının yıllar itibarıyla vereceği makro katkı analiz edilmeye çalışılmıştır. Belirlenen yıllarda 2015 yılında kâr payı gelirleri 2.5 milyon TL olarak gözükürken 2019 yılına gelince bu oranı 8 milyon TL bandına çıkardığı görülmektedir. Net ücret ve komisyon gelirleri oranından bakılacak olursa 2015 yılında 134 milyon TL bandında olan miktarın 104 milyar TL bandına çıktığı görülmektedir. Dönem net kârı miktarına bakılacak olursa 2015 yılında 445 milyon TL iken 2019 yılına gelince dönem

net kârı oranının 1 milyar 100 milyon TL bandına yükselmiştir. Toplam aktifleri hesaplandığında 2015 yılında 42.03 milyar TL tutarında iken, 2019 yılına geldiğinde bu oran 104 milyar TL bandına çıktığı görülmektedir. Toplam özkaynak miktarına bakılırsa 3.402 milyar TL bandında iken, 2019 yılına gelince bu oran 7 milyar TL sınırına yakınlaştığı görülmektedir. Sermaye yeterlilik rasyosuna bakılırsa 2015 yılında %14,23 oranında iken 2019 yılına gelince bu oran %19,32 oranına yükseldiği görülmektedir (Bankası, Kuveyttürk Katılım, 2020). 5 yıllık süreç içerisinde Kuveyttürk Katılım bankasının oranlarındaki büyüme sektör içerisindeki büyüme rakamları ne derece büyüme hızına sahip olduğunu göstermektedir.

Şekil 14: Türkiye Finans Bilanço Raporları

Şekil 14: Türkiye Finans faaliyet raporlarından alınarak tez yazarı tarafından oluşturulmuştur
(Türkiye Finans Katılım Bankası, 2020)

Şekil 14'te Türkiye Finans Katılım bankasının belirlenen yıllar arasında rakamsal verileri rakamsal, tema ve içerik analiziyle incelenmiştir. İncelenen veriler ışığında bankanın performansı rakamsal olarak Şekil 14'te rakamsal analiz edilmiştir. Yapılan bu analize ek

olarak betimleyici analiz çalışması eklenerek potansiyel makro getirileri yorumlanmıştır. 2015 yılındaki kâr payı gelirleri oranına bakılırsa 2.780 milyon TL bandında iken, 2019 yılına gelince bu miktar 4 milyon 500 bin TL oranına yükseldiği görülmektedir. 2015 yılında net ücret ve komisyon gelirleri bazında bakılacak olursa 143 milyon TL civarında iken, 2019 yılına gelince 141 milyon TL civarında olduğu görülmüştür. Dönem net kârı miktarına bakılırsa 2015 yılında 140 milyon TL olan dönem net kârı miktarı, 2019 yılına gelince 378 milyon TL miktarına yükseldiği görülmektedir. 2015 yılında toplam aktif miktarı 38,500 milyon TL miktarında iken 2019 yılında bu oran 52,4 milyar TL oranında arttığı görülmektedir. Sermaye yeterlilik rasyosu ise 2015 te %13,1 iken 2019 da bu oran %17,26 oranına yükselmiştir (Türkiye Finans Katılım Bankası, 2020).

Betimleyici ve rakamsal analiz tekniğiyle incelenen yıllarda Kuveyt Türk Katılım bankası ve Türkiye Finans Katılım bankasının yapmış olduğu faaliyetler analiz edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda Kuveyt Türk Katılım bankası ve Türkiye Finans Katılım bankasının makro ekonomiye sağladığı katkılar açıklanmaya çalışılmıştır. Bu sonuçlar hedeflenen ekonomik yapı oluştuğu takdirde ne derece artacağı analiz edilmeye çalışılmıştır. Sektörün önde gelen bankalarının bilanço verileri rakamsal ve betimleyici analiz tekniğiyle incelenmiştir. Bunun sonucunda sektörün betimleyici analiz tekniğiyle mali fotoğrafı çıkarılmaya çalışılmıştır. Oluşturulan ekonomik tablo makro ekonomik hedefleri tahmin etmemizde bize yardımcı olmuştur.

Katılım bankacılığı sektörünün önde gelen kurumları olan bu katılım bankalarının faaliyet raporlarındaki verileri belirgin olan iki bankasının incelemesi yapılmıştır. Şekil 12 ve Şekil 13 de incelenen kalemler ölçüsünde Kuveyt Türk ve Türkiye Finans katılım bankalarının verimlik karşılaştırmaları yapılmıştır. Her iki bankada 5 yıllık süreç içerisinde incelenen kalemlerde büyük oranlı büyüme yakaladıkları görülmüştür. İncelenen kalemler ölçüsünde Kuveyt Türk katılım bankasının Türkiye Finans katılım bankasına göre kâr payı gelirleri, net ücret ve komisyon gelirleri ve dönem net kârını çok daha fazla artırdığı görülmektedir. Dolayısıyla rakamsal veriler çerçevesinde Kuveyt Türk'ün sektör içerisinde en varlıklı ve aktif mal varlığına sahip katılım bankası konumuna geldiği görülmektedir. Faaliyetleri ve dolayısıyla faaliyet kârı en büyük banka olduğunu yine finansal veriler çerçevesinde bize sunmaktadır. Buna rağmen sermaye yeterlilik rasyoları bir başka deyişle kriz gibi durumlara karşı bankaların banka müşterilerini korumak için aldığı önlemlerin yeterli düzeyde olduğu görülmektedir. BDDK'ye göre bu oran %8'in altında olmamalıdır (Bddk, 2020).Bu bakımdan katılım

bankalarının rasyosu bu şartı sağladığı görülmektedir. Buda katılım bankalarının güvenilir ve risksiz olduğu konusunda bize bilgi vermektedir. Bu bağlamda 5 yıl gibi bir süre zarfında katılım bankalarının göstermiş olduğu etkinlik ve verimlilik finansal rakam olarak çok iyi bir seviyede olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda ülke ekonomisi içerisinde güvenilir ve yükselen bir model oldukları görülmektedir. Katılım bankalarının sağladığı bu güvenin makro ekonomik hedeflerine katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir. Finansal oranlara bakıldığında ise makro ekonomik bazda katılım bankalarının sektörde öncü olmaya çalıştıkları anlaşılmaktadır. İslami finans sektörünü aktif piyasa içerisinde öne çıkarmaya çalıştıkları da açıkça anlaşılmaktadır. Bu hedefe ulaşmak için aralarında rekabet yaptıkları bile görünmektedir. Netice itibarıyla son 5 yıllık veriler katılım bankalarının makro ekonomik potansiyelini bize göstermiştir. Bu potansiyelden yola çıkılarak hedefledikleri konum daha açık şekilde analiz edilebilecektir.

DÖRDÜMCÜ BÖLÜM

4.1. KATILIM BANKACILIĞININ DÜNYADAKİ KONUMU VE ÜLKELER BAZINDA ÖRNEKLERİ

Dünyada katılım bankalarının (İslami finansın temelleri) 1960'lı yıllarda başlamıştır. İlk banka Mısır'da Ahmet en-Neccar tarafından kurulmuştur. Sonrasın da yine Mısır'da devlet desteği ile 'Nasr Sosyal Bankası' adında ilk faizsiz işlem yapan ticari faaliyette bulunan banka olarak ortaya çıkmıştır. 1975 yılında İslami Kalkınma Bankasının kurulmasıyla başlayan İslami bankalar günümüzde 1.5 trilyon dolarlık bir büyüklüğe ulaşmıştır (Odabaşı, 2011). Katılım bankalarının ilk örnekleri bu şekilde oluşmuştur. Sonraki süreçte ise katılım bankacılığı ve tabii İslami Finans ekolü yayılmaya başlamıştır. Bu yayılmanın Arap Yarımadası, Afrika, Asya hatta Avrupa'ya kadar genişlediği görülmektedir. İslami finansın dünya genelinde 10'a yakın ülkede yoğunlaştığı görülmektedir. Bunlar: Suudi Arabistan, BAE, Katar, Kuveyt, Umman ve Bahreyn'in yanı sıra Türkiye, Malezya, Endonezya ve Pakistan'dır; ama katılım finans sisteminde en büyük payın Müslüman olmayanlara ait olduğu görülmektedir (Durdak, 2019). Anlaşılacağı üzere katılım bankalarının kurulduğundan itibaren dünya üzerinde yayılarak büyüdüğü görülmüştür. Günümüzde aktif olarak birçok ülke ekonomisinde varlığını sürdürdüğü görülmektedir. Yatırımcılarının çoğunun Müslüman olmaması da katılım finans sisteminin kârlılığını ve güvenilirliğini göstermektedir. Bu temelle Türkiye'ye sosyal ve ekonomik yapı olarak en yakın ülkeler göz önünde alınmıştır. İncelemede ülkelerin katılım bankacılık yapısı ve bu yapılardan sağladığı yararları değerlendirilmiştir. Bu ülkelerin ekonomik yapısından ve katılım finans sisteminin başarısından yola çıkılarak Türk ekonomi sistemi içerisinde oluşacak olası büyüme potansiyelinin katkıları gösterilmeye çalışılmıştır.

4.1.1.İran

İslami finansın en büyük merkezlerinin başında gelen devlet olarak kabul edilen İran, ülke bankacılık sektörlerinin hepsini İslami finansın kaidelerine göre oluşturmuştur. İran'ın İslami banka ve finans kurumlarının dünya genelinde hatırı sayılır yeri bulunmaktadır. Şayet, dünyadaki İslami finans kurumları listesinden İran'ın İslami finans kurumlarını çıkaracak olursak İslami finans sektöründe hatırı sayılır oranda daralma söz konusu olacaktır. Küresel İslami bankacılık sektörünün %40'ını oluşturan İran'ın bankacılık varlıkları, global sektör içerisinde en fazla varlığa sahip İslami finans sistemi olarak kabul edilmektedir (Report, 2017). Bu büyüklükle beraber İran, dünyadaki en büyük katılım bankalarının arasında gösterilen

“Bank Melli İran”, “Bank Mellat” ve “Bank Sederat İran” gibi bankalara sahiptir. Ayrıca dünyada bulunan büyük 10 katılım bankasına ev sahipliği yapmaktadır. İslami bankacılık penetrasyon oranı ise yüzde yüz olarak belirtilmiştir (Küçük, 2012). İran’ın makroekonomik yapısına bakıldığında İran ekonomisinin ekonomik yaptırımlara ve krizlere rağmen ayakta kalmasının nedeni olarak kendine özgü ve güçlü olan faizsiz ekonomik finans yapısı gösterilmektedir (Afshari, 2020).

4.1.2.Körfez Ülkeleri

İslami finansın gelişmeye başladığı bir diğer ülkelerden olan körfez ülkelerinin İslami finansın merkezi olma hedefinde olduğu öngörülmektedir. Bölge ülkelerinde İslami finansın bankacılık sektöründe %20 gibi büyük bir payı bulunmaktadır. Bu ülkeler içerisinde en çok İslami bankacılığın geliştiği ülke %35 oranla Suudi Arabistan olarak karşımıza çıkmaktadır. Ve dünyada en büyük ikinci İslami banka olarak görülen “Suudi Al Rajhi Bank” merkez yeri Suudi Arabistan’da yer almaktadır (Küçük, 2012). Körfez ülkeleri küresel krizlerde bölgede etkinliğini artırmak için faaliyetlerde bulunmaktadırlar. Örneğin Bahreyn gibi petrol olarak Körfez ülkelerine oranla daha az kaynağa sahip olan bir ülkenin güçlü ekonomi yapısının nedeni katılım bankacılığıdır (Gülsevin, 2011).

Küresel boyutta Körfez ülkelerinin siyasette sürekli güçleri artmaktadır. Bunun nedeninin de petrol, doğalgaz gibi sektörlerden kaynaklandığı varsayılmaktadır. Bu gibi yeraltı ve yer üstü kaynaklarının zenginliği sonucu finansal alanda da avantajlar sağladığı görülmektedir. Bu avantajın etkisi global finansal piyasalardaki zengin yeraltı kaynaklarından elde edilen gelirlerinin kullanımında ayırt edilebilir olmuştur (Gani & Al-Abri, 2013). Bu sebepten yola çıkılarak, 2008 finansal krizinden sonra finans sektöründeki güçlerinin artması sebebiyle bu alanda da etkinlik ve ayrıcalığa sahip oldukları değerlendirilmektedir.

4.1.3.Malezya

Malezya İslami finans konusunda sektörde öncü gelen ülkelerden biri olarak sayılmaktadır. Ülke ekonomik yapısı incelendiğinde konvansiyonel bankalarla İslami bankaların gelişimi birbirine paralel olarak seyretmektedir. 2012 yılına bakıldığında İslami bankalarının büyüme oranı sektörün içerisinde %20 oranında bulunmaktadır. Bu oran, İslam ülkelerinin geneline bakıldığında geri kalanlarının hepsine kıyasla %12 düzeyindedir. Ülke

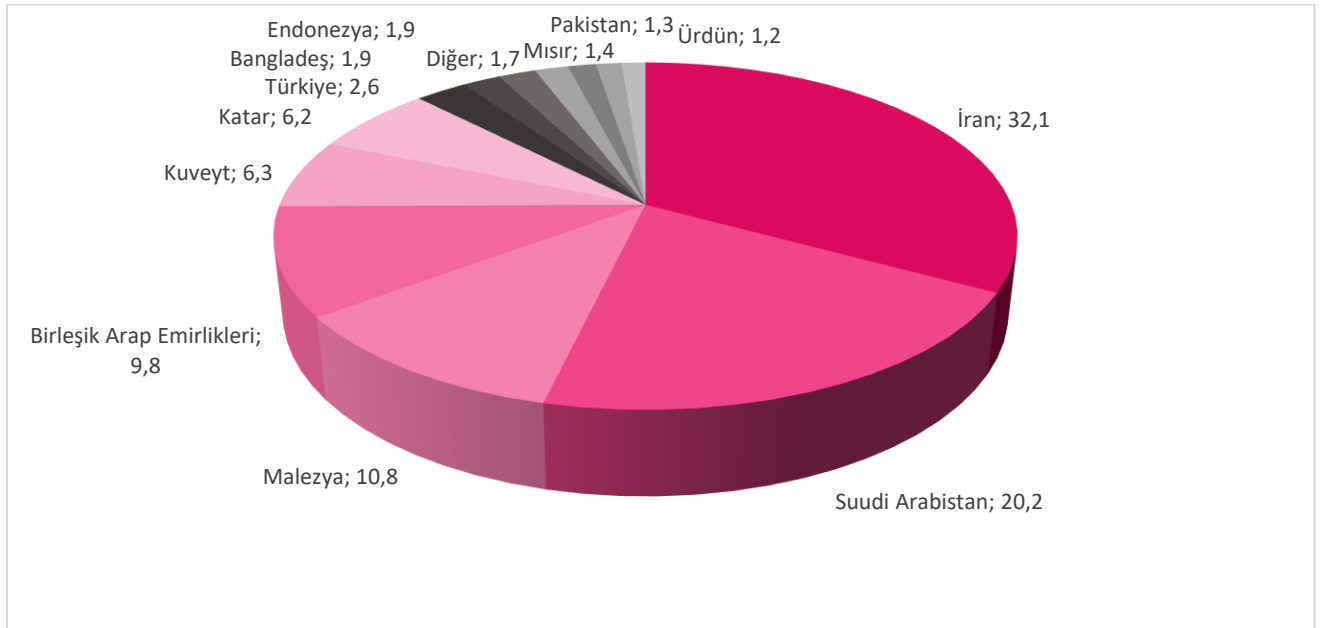
sukuk ihracı konusunda öncü konumdadır. 2011 yılı baz alındığında dünya genelinde 130 milyar dolar ihraç edilen sukuğun 100 milyar dolarlık kısmı Malezya tarafından ihraç edilmiştir (Bahru, 2013). Ve bu şekilde reel ekonomisine büyük katkı sağlayarak ekonomiyi güçlendirmiştir. Bu nedenlerle Malezya ekonomisi konvansiyonel bankaların ve dış sermayenin kontrol ve etkisini kırmıştır. İslami finansın etkisiyle piyasasını kuvvetlendirip konvansiyonel bankaların sebep olduğu yapısal kriz zamanlarında ülke ekonomisinin etkinliğini artırmıştır. Böylelikle kendi ekonomik güçlü modellerini oluşturmuş ve bundan maksimum düzeyde katkı sağlamışlardır. Zira İslami finansın sağlam temeller üzeri olmasından dolayı konvansiyonel bankalara oranla ekonomik krizlere karşı daha sağlam direnç gösterdiği bilinmektedir. Malezya merkez bankası, geleneksel bankaları İslami kaidelere uygun olarak faaliyette bulunmaları için teşvik ediyor. Keza hükümet de İslami bankalara dış yatırım çekmek amacıyla yabancıların İslami bankalara yatırım yaptıkları zaman yüzde yüz hissesine sahip olma hakkı tanıdığını belirtmiştir (Küçük, 2012)

Yukarıda katılım bankalarının aktif olarak kullandığı bu yöntemle başarı sağlayan ülkeler sıralanarak örnek gösterilmiştir. Bu ülkelerin geneline bakıldığında İslami finans alanında ekonomilerini büyütüp hatta İslami finans dışarıdan yatırım çekmek için kampanya faaliyeti yürüttükleri görülmektedir. Ayrıca her geçen gün İslami finans piyasasına yatırım yaparak bu alanda global piyasada sağlam yer edinmek istedikleri verilerle görülmektedir. Bu ülkelerin sağlam ekonomik temellere sahip olmaları ve dışa bağımlılıklarını azaltmalarının nedeni İslami finansı aktif kullanmalarıdır. Bu sayede konvansiyonel bankacılık sistemine alternatif bankacılık uygulamaları elde ederek konvansiyonel bankacılığın etkinlik ve krizlere karşı daha dirençli olmasından faydalanmışlardır. Körfez Arap Ülkeleri İş Birliği Konseyi'ne üye ülkelerden 27 İslami banka ve 65 geleneksel banka üzerinde yapılan bir çalışmada 2006-2009 döneminde kriz öncesi ve kriz sonrası çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada bankaların kriz öncesi ve sonrası durumunu gözden geçirilmiş ve finansal krizin olumsuz etkilerinin daha çok konvansiyonel bankalarınca hissedildiği gözlemlenmiştir. Buna karşılık yaptıkları incelemede katılım bankalarının krizde bile kâr yaptıkları görülmüştür (Amba, 2013). Bu örnekte olduğu gibi katılım bankalarının yapısal krizler karşılığında bile direnç göstermesi ve hatta kâr yaparak çıkması ne derece güvenilir ve sağlam temelleri olduğunu bize göstermiştir. Diğer İslam ülkeleri global olarak bu pazarda hâkimiyet sağlamaya çalışırken Türkiye biraz geç de olsa piyasada varlık göstermeye başlamıştır. Türkiye'nin jeopolitik konumu düşünüldüğünde bu güçlü pazarın Türkiye için çok mühim ve elzem olabileceği öngörülmektedir. Üstelik alternatif ekonomi modeliyle faizsizlik üzeri yapılacak işlemlerle,

konvansiyonel bankalarının yaygın olduğu Türkiye ekonomisi için İslami finans çok önemli alternatif güç olacağı öngörülmektedir.

Dünya genelinde katılım bankalarının etkinliğini araştıran Malezya merkezli İslami Finansal Hizmetler Kurulu raporları incelenmiştir. Bu raporlarda dünya genelinde özellikle İslam ülkelerinde katılım bankalarının genel nakit, likidite ve kârlılık oranları incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda katılım bankalarının verimliliği daha anlaşılır ve açık olarak karşımıza çıkmaktadır. İncelenen veriler 2019 yılı itibarıyla dünyadaki ve özellikle İslam ülkelerindeki katılım bankalarının konvansiyonel bankalar içerisindeki yerel ve küresel olarak finansal oranlarını göstermektedir. Bu verilerden yola çıkılarak katılım bankalarının verimliliğini ve ne kadar güçlü bir yapıya sahip olduğu daha açık ve net anlaşılacaktır. Katılım bankalarının dünya üzerinde sahip olduğu önem ve yaptığı etkiyi anlamak için grafiklerden faydalanılmıştır. Bu grafikler ölçüsünde katılım bankacılığının performans ve analizleri incelenmiştir. Bu analizler ölçüsünde makro ekonomik olarak etkiler anlatılmıştır. Grafiklerden yola çıkılarak makro ekonomik politikalar daha net anlaşılacaktır.

Şekil 15: Küresel İslami Bankacılık Varlıklarının Payı (2018 2. Çeyrek İtibariyle)

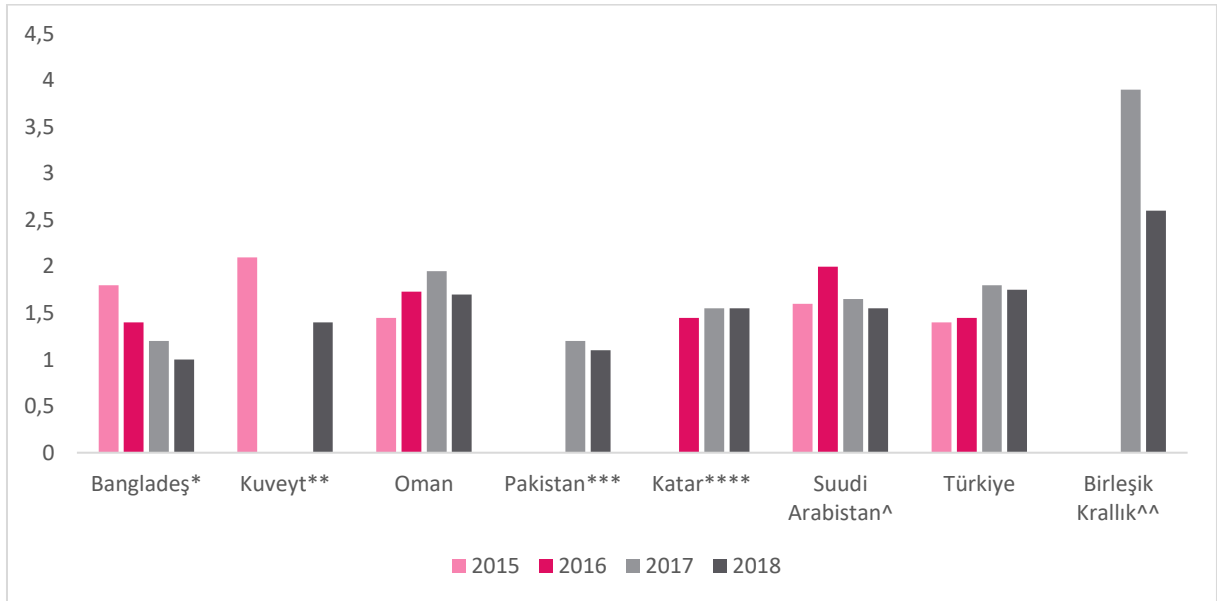

Şekil 15: İslami finansal hizmetler sektörü istikrar raporundan alınarak metin yazarı tarafından oluşturulmuştur. (İslami Finansal Hizmetler Sektörü İstikrar Raporu, 2019)

Küresel İslami bankacılık varlıklarının payı (2018 2. Çeyrek İtibariyle) Şekil 15'teki veriler rakamsal, betimleyici ve tema analizi ile incelenmiştir. Küresel piyasada İslami bankacılık paylarının gösterildiği grafikte pastanın büyük bölümünü, sektörün tamamı katılım

bankalarından oluşan İran almaktadır. İran'ı sırasıyla Suudi Arabistan, Malezya, Birleşik Arap Emirlikleri takip etmektedir. Türkiye ise henüz yeni bulunmaya başladığı bu sistemde küresel boyutta diğer İslam ülkelerine oranla daha az finansal oranlara sahip olduğu görülmektedir. İslam ülkelerindeki katılım bankalarının varlıkları gün be gün artmaya devam etmektedir. Yakın gelecekte bu pastadaki oranların yine değişmelere gideceği öngörülmektedir. Pasta incelendiğinde nakdi olarak iyi durumda olan Mısır, Endonezya, Ürdün, Katar, Kuveyt gibi ülkelerin bu pasta payındaki oranlarının düşük olduğu göze çarpmaktadır. Bu durumun İslam ülkeleri için handikap barındırdığı öngörülmektedir. İslami finansın Müslüman ülkelerde daha güçlü ve kapsamlı yer oluşturması beklenilmektedir. Bunun nedeni İslami bankacılık sektörünün pastada da görüldüğü üzere büyüme endeksli olmasıdır (İslami Finansal Hizmetler Sektörü İstikrar Raporu, 2019). Şekil 15'Te Küresel İslami bankacılık varlıklarının payı, karşılaştırılmalı analiz tekniğiyle dünya genelindeki İslami finansı kullanan ülkeler bazında incelenmiştir. Bu incelemenin sonucunda İslami Finansın küresel fotoğrafı çıkarılmaya çalışılmıştır. Böylelikle dünya genelinde popülerliği ölçülmüştür.

Şekil 16: Yıllara Göre Seçilmiş Ülkelerde Bağımsız Faizsiz Bankaların Likidite Karşılama Oranı

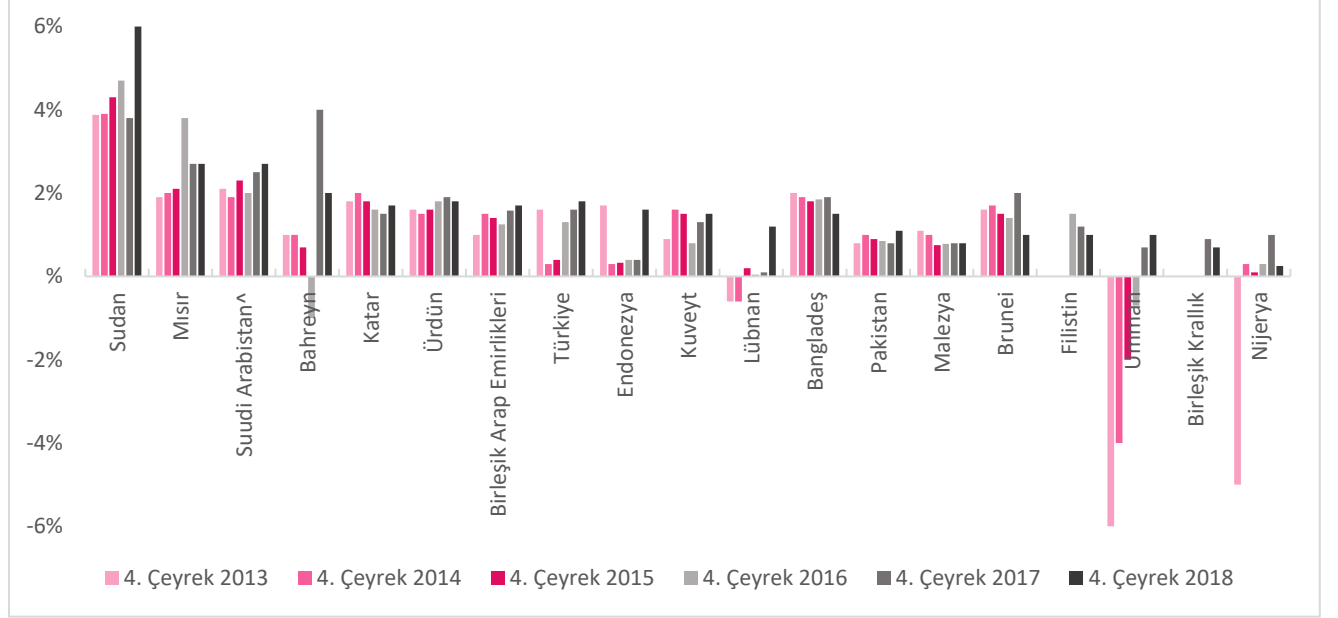

Şekil 16: İslami finansal hizmetler sektörü istikrar raporundan alınarak metin yazarı tarafından oluşturulmuştur (İslami Finansal Hizmetler Sektörü İstikrar Raporu, 2019).

Yıllara göre seçilmiş ülkelerde bağımsız faizsiz bankaların likidite karşılama oranı rakamsal, betimleyici ve tema analizi tekniğiyle Şekil 16 da ki veriler incelenerek oluşturulmaktadır. Tablodan görüleceği gibi faizsiz finans kurumlarının yıllar itibariyle likidite

karşılama oranı artmıştır. Bu durum faizsiz kuruluşların ne denli sağlam yapıya sahip oldukları açısından önemli bilgi sunmaktadır. İncelenen verilerin 2018 yılına bakıldığında ülkelerin likidite karşılama oranlarının benzer seviyelerde olması faizsiz bankacılığa yapılan yatırımların arttığını ve ülkelerin faizsiz kurumları güçlendirmeye başladığı şeklinde yorumlanabilir. Faizsiz bankaların likidite karşılama oranları istikrarlı ve artarak devam etmesi, yapmış olduğu işlemlerde spekülasyonun olmaması ve güçlü ekonomik yapısı olmasından kaynaklanmaktadır. Belirlenen yıllar arasında ülkelerin likidite karşılama oranında dalgalanma yaşanmadığı görülmektedir. Bunun nedeni ise katılım bankalarının mali yapısının sağlam ve gerçekçi olmasından dolayı olduğu değerlendirilmektedir. Ayrıca Birleşik Krallık'ın likidite karşılama oranı diğer İslam ülkelerinden fazla olduğu açıkça görülmektedir. Bunun da İslam ekonomisine yapılan yatırımların büyük oranla Müslüman olmayan ülkelere yapıldığını göstermektedir. Müslüman olmayan ülkelerin İslam iktisadına yatırım yapması, İslam ekonomisinin ne derece kârlı ve güvenilir bir metot olduğunu göstermektedir. Türkiye'deki likidite karşılama oranının yıllara göre artarak devam etmesi bu yapının her geçen yıl daha çok sağlamlaştığını göstermektedir (İslami Finansal Hizmetler Sektörü İstikrar Raporu, 2019). Bankaların likidite karşılama oranına rakamsal ve betimleyici analiz tekniğiyle bakılmıştır. Yapılan bu analiz sonucunda yıllar itibarıyla likidite karşılama oranındaki değişimler göz önünde bulundurulmuştur. Böylelikle katılım bankacılığının sahip olduğu mali güç ülkeler bazında karşılaştırılarak anlatılmaya çalışılmıştır.

Şekil 17: Yıllara Göre Seçilmiş Ülkelerde İslami Bankacılık Aktif Varlıklarının Ortalama Kârlılık Oranı

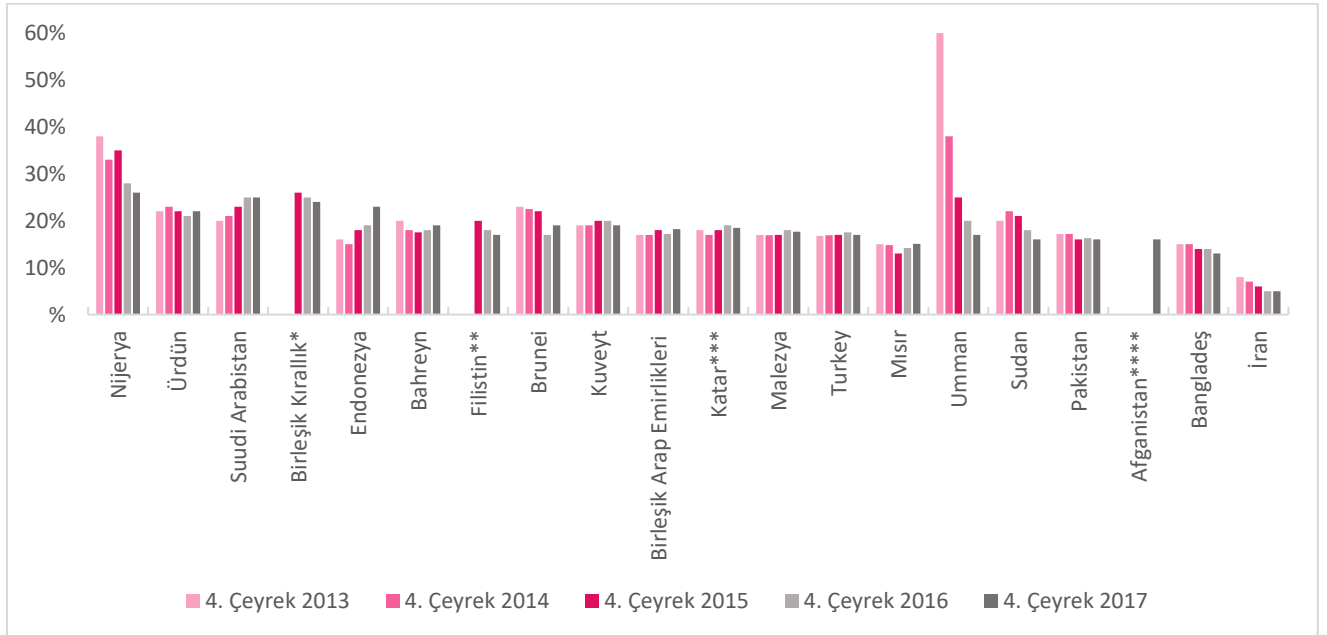

Şekil 17: İslami finansal hizmetler sektörü istikrar raporundan alınarak metin yazarı tarafından oluşturulmuştur (İslami Finansal Hizmetler Sektörü İstikrar Raporu, 2019).

Yıllara göre seçilen ülkelerdeki İslami bankaların aktif varlıkları rakamsal, betimleyici ve tema analizi tekniği ile incelenmiştir. Şekil 15'e bakıldığında belirlenen çeyreklerde ülkelerin aktif varlıklarının ortalama kârlılık oranının arttığı görülmektedir. Buda faizsiz bankacılığın bu ülkeler genelinde fayda sağladığını ve kâra geçtiğini bize göstermektedir. İncelenen yıllarda 2013 yılında ilk çeyreklerde katılım bankalarının kârlılık oranlarının eksi durumda olduğu görülmektedir. Ancak 2017-2018 yıllarına gelindiğinde incelenen son çeyreklerde katılım bankalarının, bu ülkelerin tamamında kârlılığı pozitif geçmiştir. Bu da katılım bankalarının kârlılığının arttığını bize göstermektedir. Ülkeler katılım bankaları sayesinde ekonomilerine katkı sağlamıştır. Bundan yola çıkılarak ülkelerin katılım bankalarına yatırımlarını artırdığı takdirde katılım bankalarından elde edilen gelirlerin artacağını bize sunmaktadır. Son çeyreklerde katılım bankalarından alınan verimlerin artması da bunun en önemli kanıtı olarak gösterilebilecektir. Türkiye bazından bakıldığında katılım bankalarından alınan kârlılık 2013-2018 yılları arasında hep pozitif yönde olmuştur. Bu da Türkiye ekonomik yapısı içerisinde katılım bankalarının rahat şekilde adapte olduğunu ve zarar etmeden faaliyette bulunduğunu göstermektedir. Türkiye özelinde yapılacak olan yatırım ve desteklerle birlikte katılım bankacılığında daha fazla verim elde edilebileceğini açıkça göstermektedir. Diğer

ülkelerin aktif varlıklarının kârlılık oranlarına bakıldığında, ilk çeyrekte ekside olan ülkeler bile son çeyrek dilime geldiğinde artıya geçtiği görülmektedir. Buda katılım bankalarının farklı ekonomilerde benzer şekilde kârlılık gösterdiğini bize göstermektedir (İslami Finansal Hizmetler Sektörü İstikrar Raporu, 2019). İslami bankacılık kârlılık oranına karşılaştırılmalı ve betimleyici analiz tekniğiyle bakılmıştır. İncelenen ülkeler ve çeyrekler baz alınarak dünya genelinde katılım bankacılığının kârlılığı analiz edilmiştir. Böylelikle katılım bankalarının makro ekonomiye katkıları açıklanmaya çalışılmıştır.

Şekil 18: Yıllara Göre Seçilmiş Ülkelerde İslami Bankacılık Ortalama Toplam Sermaye Yeterliliği Oranı

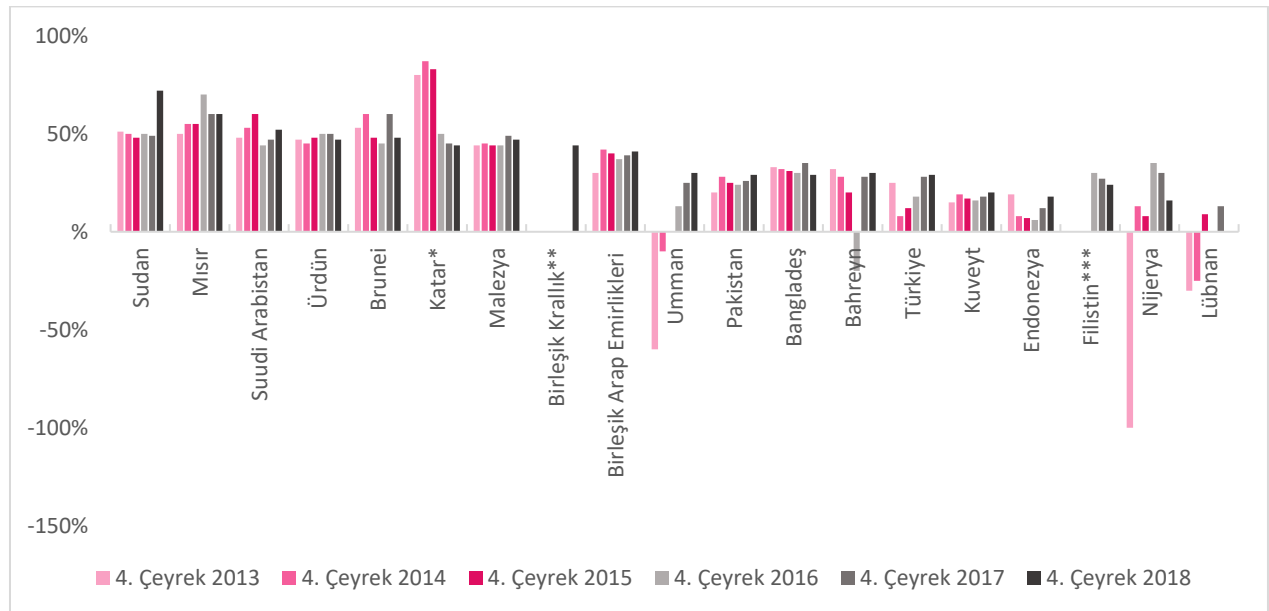

Şekil 18: İslami finansal hizmetler sektörü istikrar raporundan alınarak metin yazarı tarafından oluşturulmuştur (İslami Finansal Hizmetler Sektörü İstikrar Raporu, 2019)

Yıllara göre seçilen ülkelerde İslami bankacılığın ortalama toplam sermaye yeterlilik oranları rakamsal, betimleyici ve tema analizi yöntemiyle incelenmiştir. İncelenen yıllarda katılım bankalarının sermayelerinin pozitif yönde olduğunu ve dalgalanmalar geçirmeden güçlü yapısını koruduğunu göstermektedir. Yeterlilik oranlarının ortalama %20 gibi bir seviyede olması bankacılık sektörü için önemli bir miktardır. Buda katılım bankalarının sağlam sermaye temelli kurulduğunu ve faaliyetlerini yürüttüğünü göstermektedir. Sermaye yeterlilik oranının miktarının yıllardan yıllara artması ise katılım bankalarının yaptığı işlemlerde kârlılığını göstermektedir. Öyle ki bu oranın artması güçlü ekonomik yapısına sahip olan katılım bankalarının yapısal krizlere karşı daha güçlü ve dirençli olduğunu görmemiz açısından

önemlidir. Bu sağlam yapının artarak büyümesi katılım bankalarının müşteri portföyüne olumlu katkı sağlayacaktır. Sermaye yeterlilik oranı yüksek olan bankalar yatırımcı ve müşterilerine güven vereceğinden piyasa içerisinde daha cazip olabilmektedir. Şekildeki ülkeler bazında İslami bankacılığın ortalama toplam sermaye yeterlilik oranlarının yıllara göre dalgalanmaları az olduğu görülmektedir. Bunun nedeni de İslami bankacılığın, spekülatif işlemden uzak, daha güvenilir bir finans yapısının olmasından kaynaklı olduğu değerlendirilmektedir. Katılım bankalarının ülkeler oranında sermaye yeterlilik oranlarına bakıldığında, sermaye yeterlilik oranlarının ortalama %20 bandında olduğu görülmüştür. Bu oran konvansiyonel piyasa için yüksek bir oran kabul edilmektedir. Sonuç olarak katılım bankalarının sermaye yeterlilik oranları makul seviyenin üzerinde olduğu görülmektedir. İncelenen ülke kalemlerinin hepsinde bu oran sağlanmıştır. Buda katılım bankalarının ne derece güvenilir olduğunu bize açıkça göstermektedir (İslami Finansal Hizmetler Sektörü İstikrar Raporu, 2019). Belirlenen ülkelerdeki katılım bankalarının sermaye yeterlilikleri betimleyici ve rakamsal analiz tekniğiyle analiz edilmiştir. Böylelikle ülkeler bazında katılım bankalarının toplam sermaye yeterlilik oranı analiz edilmiştir. Bu neticeyle katılım bankalarının makro ekonomik olarak ne derece sağlam yapıya sahip olduğu analiz edilmeye çalışılmıştır.

Şekil 19: Yıllara Göre Seçilmiş Ülkelerde İslami Bankacılık Net Kâr Marjı

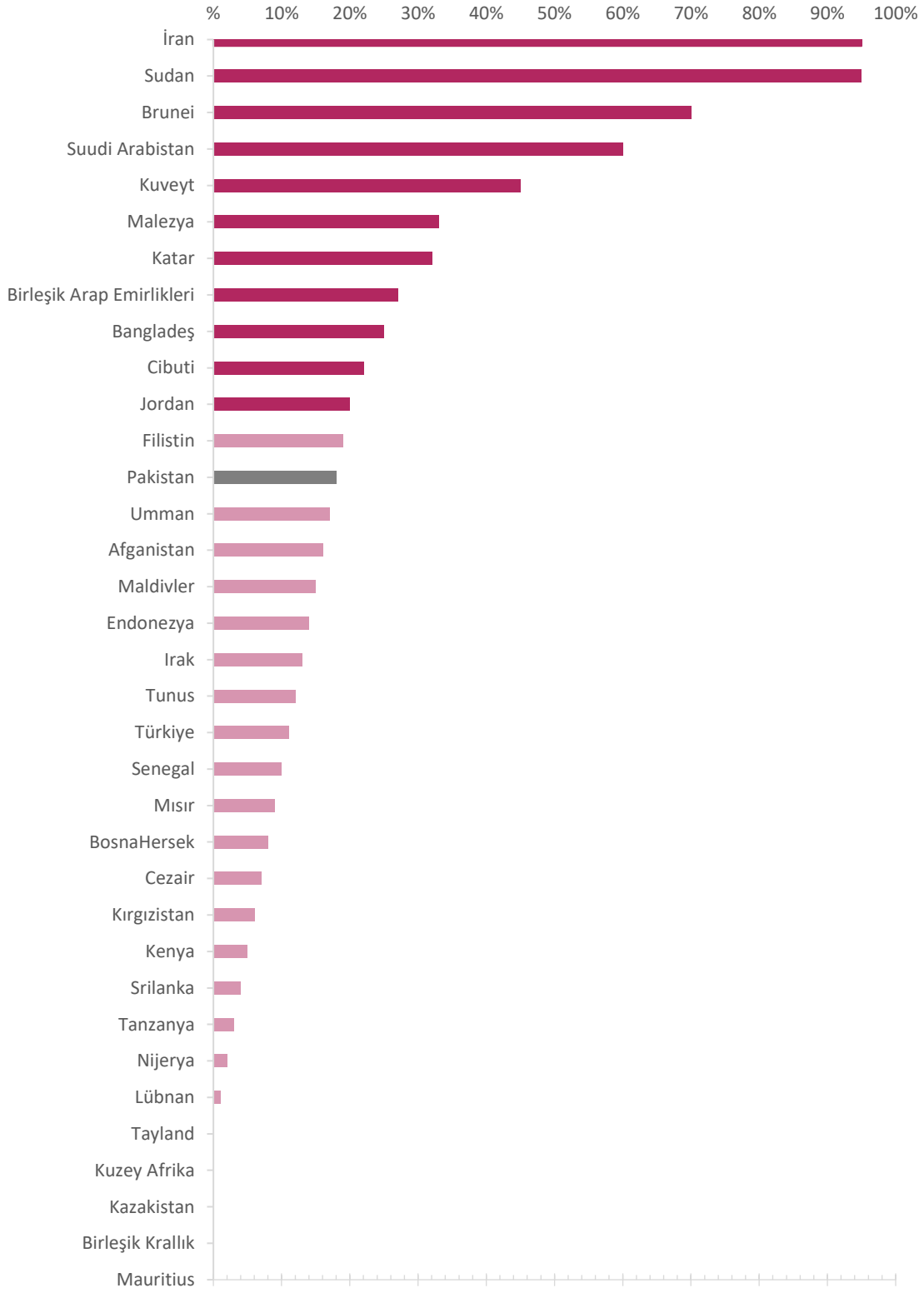

Şekil 19: İslami finansal hizmetler sektörü istikrar raporundan alınarak metin yazarı tarafından oluşturulmuştur (İslami Finansal Hizmetler Sektörü İstikrar Raporu, 2019).

Şekil 19’da yıllara göre seçilen ülkelerin İslami bankacılık net kâr marjı oranı rakamsal, betimleyici ve tema analizi ile gösterilmiştir. İncelenen bu veriler ışığında katılım bankaları son

yıllarda bütün ülkelerde kârlılık göstermektedir. Bu durumda sadece İslam ülkeleri için değil diğer ülkelerde de aynı durumda olduğu Şekil 19'dan görülmektedir. Bundan yola çıkarak katılım bankalarının dünya genelinde kullanıldığı ve fayda sağladığı bir piyasa modeli olduğu anlaşılmaktadır. İncelenen yıllar genelinde dünyadaki tüm ülkelerin kârlılık yaşadığı görülmektedir. Buda dünya genelinde katılım bankacılığını daha cazip kılmaktadır. Türkiye özelinde bakıldığında diğer İslam devletlerinden geri kalınmasına rağmen son yıllarda artan kârlılık oranı, katılım bankacılığının sektör içerisindeki aktif durumunun ve payının arttığını göstermektedir. Yapılacak yeni yatırımlara bu verilerin öncü olması halinde katılım bankacılığının Türkiye ve dünya genelinde daha büyük çaplı büyüme ve kârlılık oranına sahip olacağı kaçınılmaz olduğu öngörüsü yapılabilmektedir. Bu veriler ışığında katılım bankacılık sektörünün sahip olduğu kârlılığın yıllara ve krizlere rağmen arttığı açıkça görülmektedir. Bu veriler katılım bankacılığının sağlam yapısının vermiş olduğu güvenin anlaşılması için önemli bir kaynak olmaktadır. Ayrıca şekildeki verilerden yola çıkarak; incelenen ülkelerin çeyrekler bazında elde ettiği gelirler yıllar itibarıyla belli bir oranın üzerinde olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra elde edilen net kâr marjlarının büyük oranlı dalgalanmalar yaşamadığı gözle görülmektedir. Bundan çıkarımla katılım bankaları belli oranda garanti gelir sağladığı analiz edilmektedir. Beraberinde ise yapısal ekonomik krizlerde kârlılık oranında büyük çaplı dalgalanmalar yaşanmamakta olduğu açıkça görülmektedir. Böylelikle katılım bankalarının güçlü ekonomik yapısıyla kârlı işlemler sağladığı anlaşılmaktadır. Makro politik bakış açısından faizin vermiş olduğu olumsuzlukları katılım bankalarının kapatacağı analiz edilmektedir (İslami Finansal Hizmetler Sektörü İstikrar Raporu, 2019). İslami bankacılık net kâr marjı betimleyici ve rakamsal analiz tekniğiyle incelenmiştir. Yapılan incelemede İslami finansın kullanıldığı farklı ülkeler temel alınmıştır. Bu ülkelere yola çıkılarak İslami finansın global boyutta kârlılığı analiz edilmiştir. Böylelikle makro ekonomik açıdan İslami finansı analiz etmeye katkı sağlamıştır.

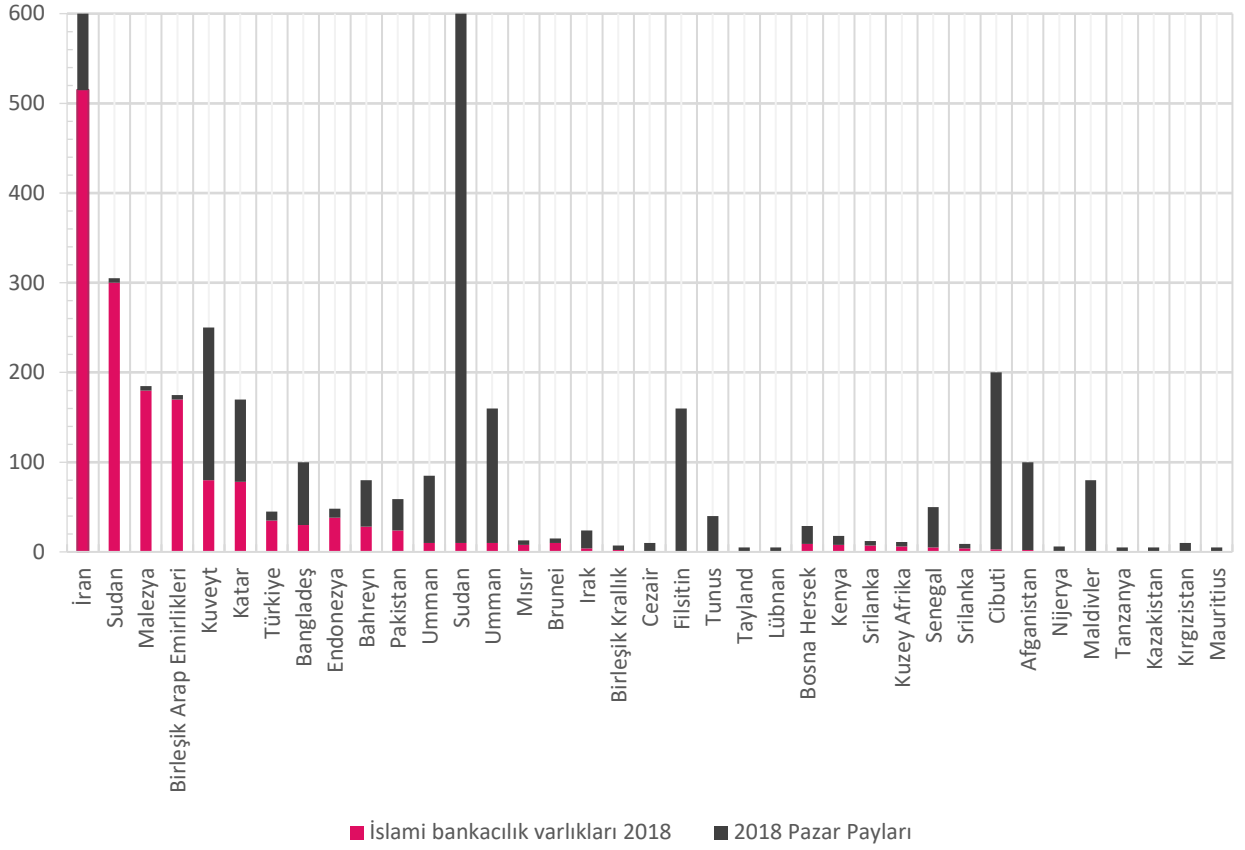
Şekil 20: Seçilmiş Ülkelerdeki Bankacılık Sektörü İçerisinde Faizsiz Bankacılığın Yüzdesi

Şekil 20: İslami finansal hizmetler sektörü istikrar raporundan alınarak metin yazarı tarafından oluşturulmuştur (İslami Finansal Hizmetler Sektörü İstikrar Raporu, 2019).

Şekil 20’de görüldüğü üzere faizsiz bankacılığın bankacılık sektörü içerisindeki oranı rakamsal, betimleyici ve tema analizi tekniği ile gösterilmektedir. Önceki şekillerden yolar çıkararak karşılaştırılmalı analiz tekniğiyle alınan verimlerin bankacılık sektörü içerisindeki paylara oranla hayli yüksek olduğu görülmektedir. Sonuç olarak sektör içerisinde sahip olunan pay düşük olmasına rağmen alınan kârın hayli yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Buda sektör içerisinde katılım bankalarının varlık ve payları artarsa alınan verimin artacağını bize açıkça göstermektedir. Şekil 20 incelendiğinde katılım bankacılığının İran ve Sudan ülkelerde %100 e yakın bir aktiflikte var olduğunu bize göstermektedir. Bu ülkeleri: Brunei, Arabistan ve Kuveyt sırasıyla %70 dolaylarında bir oranla takip etmektedir. Ülkeler yıllar bazında katılım bankacılığının sektör içerisindeki payını büyütme çalıştığı görülmektedir. Türkiye’ye bakıldığında ise yeni gelişmekte olan bir alan olduğu için, katılım bankacılığı oranının %20 bandında olduğu görülmektedir. Bu durum Türkiye temelli katılım bankacılığına yatırımların artmasına ihtiyaç duyulduğunu bize göstermiştir. Katılım bankacılığının büyümesi ile ülkelerin alacağı verimlerde artacaktır. Faizsiz ve risksiz yapıya sahip olan katılım bankaları büyüdüğü takdirde ülkelerin ekonomilerini de yapısal olarak büyütüp krizlere karşı alternatif ve güçlü bir yapı sağlayacağı anlaşılmaktadır. Buda tezimizde sunduğumuz katılım bankalarının makroekonomik politikalarını anlayabilmemiz açısından çok önemli bir delil ve örnek olarak karşımıza çıkmaktadır (İslami Finansal Hizmetler Sektörü İstikrar Raporu, 2019). Seçilen ülkelerde katılım bankalarının bankacılık sektörü içerisindeki durumuna rakamsal analiz tekniğiyle bakılmıştır. Ve dünya genelinde katılım bankacılığının konvansiyonel sistem içerisinde gelişimi analiz edilmeye çalışılmıştır.

Şekil 21: Seçilmiş Ülkelerdeki İslami Bankacılık Varlıkları ve Ülkelerindeki Pazar Payları

Şekil 21: İslami finansal hizmetler sektörü istikrar raporundan alınarak metin yazarı tarafından oluşturulmuştur (İslami Finansal Hizmetler Sektörü İstikrar Raporu, 2019).

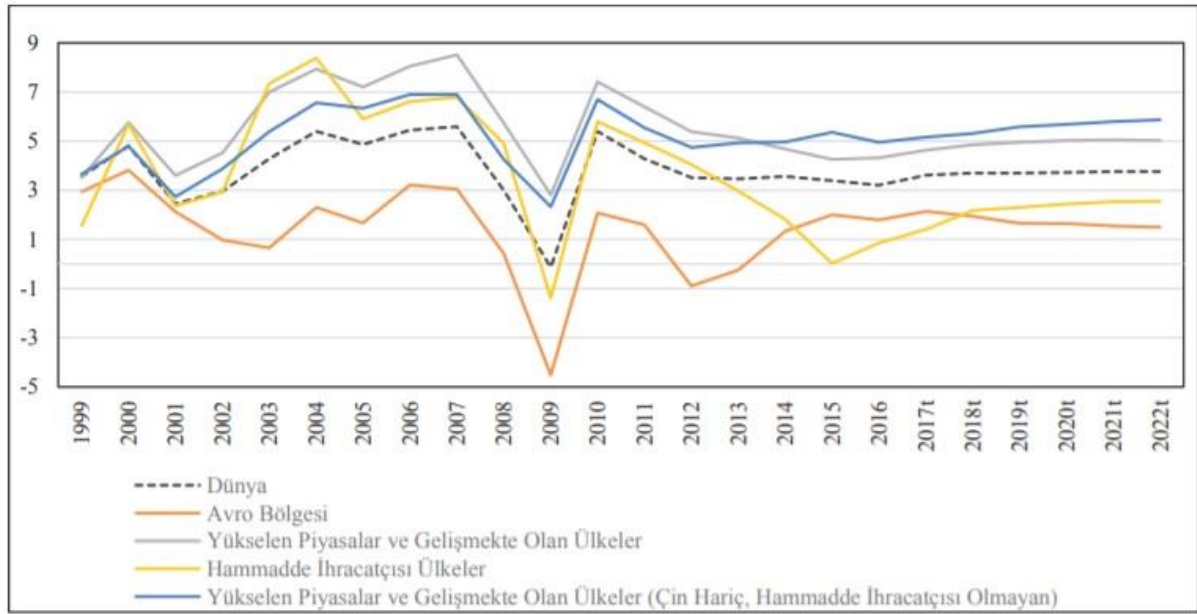
Şekil 21’ de görüldüğü üzere katılım bankalarının seçilen ülkelerde bankacılık pazar ve payları rakamsal, betimleyici ve tema analizi ile incelenmiştir. İncelenen veriler çerçevesinde pazar paylarından yola çıkılarak seçilen ülkelerin hepsinde artış olduğu görülmektedir. Şekil 21’de varlıkları en fazla ülke İran olarak karşımıza çıkmaktadır. İran’ı Sudan ve Malezya izlemektedir. Türkiye’nin ise sahip olunan varlıklar bazında diğer ülkelerden geride kaldığı görülmektedir. Şekil 21’de Pazar payları bazında ülkeler incelendiğinde en fazla Pazar payına sahip ülkenin Sudan olduğu anlaşılmaktadır. Varlıklarının kısıtlı olmasına rağmen Sudan’ın da Pazar payının geniş olması göze çarpmaktadır. Türkiye ise Pazar payı oranında da diğer ülkelerden geri kaldığı görünmektedir. Sonuç itibarıyla Şekil 21’de katılım bankacılığını kullanan bütün ülkelerin yıllar itibarıyla pazar paylarını artırdıkları görünmektedir. Buda katılım bankalarının bankacılık ürün ve pazar paylarını artırdığını bize göstermektedir. Aynı zamanda bu pazarda ülkelerin söz hakkı almak ve önemli bir yer edinmek için yarış içinde oldukları da açıkça görülmektedir. Yeni kurulmakta olan katılım bankaları teknolojik

gelişmelere de ayak uydurduğu takdirde pazar paylarının gelişeceği tahmin edilmektedir. Geleneksel İslami finans sistemlerine teknolojik gelişmeleri dahil edip katılım finans sisteminin global piyasa içerisinde yapısını ve payını artıracakları öngörülmektedir. Katılım bankalarının yeni global finans sisteminde güçlü ve yenilikçi yapısıyla varlık sürdürdüğü, hatta ürün ve hizmet kalitesini arttırdığı görülmektedir. Piyasa içerisindeki ürün hizmet kalitesini artırmak doğal olarak pazar payının da artmasına neden olduğu görülmektedir. İncelenen veriler 5 yıl gibi kısa bir süre içerisinde katılım bankacılığının yaşadığı gelişimi göstermektedir. Bu neticeyle katılım bankacılığının global düzen içerisinde çok daha önemli bir yapıya kavuşacağı anlaşılmaktadır. Katılım bankacılığına yapılacak yatırımların makro düzeyde ülkelerin global piyasada ellerini güçlendireceği verilerden anlaşılmaktadır. Türkiye özelinde bu hızın az olduğu görülmektedir. Bu sebeple Türkiye'nin pazarda diğer ülkelerden daha az nüfuz elde ettiği görülmektedir. Pazar hâkimiyetinin İran, Sudan, BAE, Arabistan, Katar'da olduğu görülmektedir. 2014 yılında Sudan pazar hâkimiyetinde geride kalmasına rağmen, 2018'de ciddi bir atılım yaparak pazarda söz sahibi konumuna gelmiştir. Bunun yanı sıra Kuveyt, Umman, Cibuti, Afganistan gibi ülkelerinde 2018 yılında pazarda ciddi söz sahibi haline gelmeye çalıştıkları görülmektedir. 2018 yılına geldiklerinde, 2014 yılına oranla pazardaki etkinliklerini artırdıkları açıkça görülmektedir. Türkiye'nin global pazar payında diğer ülkelerden geri kalması dezavantaj oluşturmaktadır. Her ne kadar pazarda geri kalınmış olsa da yapılacak olan yatırımların faydalarını yakın gelecekte fazlasıyla almak öngörülebilir olduğu verilerle anlaşılmaktadır. Bu belgeler ve grafikler yapılan çalışmada bahsettiğimiz Türkiye'de katılım bankalarının makro ekonomik politikaları ve hedeflerine ulaşmak için çok önemli bir delil olmaktadır (İslami Finansal Hizmetler Sektörü İstikrar Raporu, 2019). Seçilen ülkelerdeki İslami finans varlıkları ve ülkelerdeki Pazar payına rakamsal ve karşılaştırılmalı analiz tekniğiyle bakılmıştır. Böylelikle ülkelerin sahip olduğu katılım bankacılığı pazarları karşılaştırılmıştır. Bu sonuçla katılım bankalarının ülkelere sağladıkları makro faydalar ülkeler bazında gösterilmeye çalışılmıştır.

Türkiye'de katılım bankalarının gelecekteki potansiyel fayda ve rolünü açıklamak adına bu şekillerdeki verilerin bize öncülük ettiği değerlendirilmektedir. Bu verilerdeki rakamsal oranlardan yola çıkarak Türkiye ve dünya gündeminde katılım bankalarının rolü ve hedeflerinin ne derece önemli bir noktada olduğu açıkça anlaşılmaktadır. İncelenen 5 yıllık çeyrek süreç halinde katılım bankalarından elde edilen verim ve önemliliğinin artması ülkeler için katılım bankalarına yapılacak yatırımlarla daha ileri seviyeye çıkılacağı öngörülmektedir. Yeni ekonomik düzen içerisinde İslami finansın neo-klasik ekonomi modeline güçlü bir

alternatif olduğunu makro boyutta sağladığı performansla bize göstermektedir. Bu minvalde atılacak adımlarla katılım bankalarının makro ekonomik politikaları anlaşılabilir. Bunu anlamının sonucunda makro düzeyde katılım bankalarının politikaları daha faydalı şekilde organize edilip ülke çıkarı için düzenlenmesi gerektiği değerlendirilmektedir. Katılım bankalarının global düzeyde sağlayabileceği etkiyi anlamak için küresel boyutta ülkelerin performansına bakılmalıdır. Şekil 22’de ülkelerin 20 yıllık büyüme verileri incelenmiştir. Bu veriler ışığında katılım bankalarının üzerine kurulacağı zemin analiz edilecektir. Bu zemin üzerine katılım bankalarının oluşturacağı güçlü yapı daha iyi anlaşılacaktır.

Şekil 22: Ülkelerin Küresel Büyüme Yüzdeleri

Şekil 22: Şekil İMF Küresel Ekonomik Görünüm Raporundan alınarak metin yazarı tarafından oluşturulmuştur (İmf, 2021).

Şekil 22 incelendiğinde ülkelerin makro ekonomik görünümü incelenmiştir. Baz alınan yıllar aralığında global olarak ülkelerin performansları incelenmiştir. Yapılan bu incelemeyle ülkeler tema analizi ve betimleyici analize tabi tutulmuştur. Çıkan sonuç ise karşılaştırmalı analiz tekniğiyle analiz edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda ortaya çıkarılan bulgular açıklanmıştır: Dünya genelinde ülkeler iktisadi boyutta Dünya, avro bölgesi, yükselen piyasalar ve gelişmekte olan ülkeler, hammadde ihracatçısı ülkeler ve yükselen piyasalar ve gelişmekte olan ülkeler incelenmiştir. Türkiye’nin de aralarında bulunduğu özellikle gelişmekte olan ülkelerin makro ekonomik performansları incelenmiştir. Dünya ekonomisinin son 20 yıllık gelişim ve dönüşümü incelendiğinde gelişmekte olan ülkelerin önemi açıkça görülmektedir. Bu

verilerden yola çıkarak Türkiye'nin de içinde bulunduğu gelişmekte olan ülkelerin dünya ile aynı hızda gelişim gösterdiği anlaşılmaktadır. Bu hızda gelişmekte olan ülkelerin faaliyetleri dünya ekonomisinin içerisinde önemli bir payda oluşturduğu görülmektedir. 2009 küresel ekonomik kriziyle zor durumda kalan dünya ekonomisi 2010 yılında toparlanıp gelişim trendini sürdürdüğü görülmektedir. Gelişmekte olan ülkeler de dünya ekonomisiyle aynı hızda krizden güçlenerek çıkmıştır. Avro bölgesinin diğer kalemlerin gerisinde kaldığı görünse de 2018 yılında avro bölgesi global boyutta etkisini artırıp, hammadde ihracatçısı ülkeleri geçmiştir. Son yıllarda dünya ekonomisinde en fazla söz sahibi olan ülkelerin yükselen piyasalar ve gelişmekte olan ülkeler olduğu görülmektedir. Yükselen piyasalardaki en avantajlı ülkelerin ise hammadde ihracatçısı olmayan ülkeler olduğu görülmektedir (İmf, 2021). İMF'nin incelenen raporu karşılaştırılmalı ve rakamsal analiz tekniğiyle analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda Türkiye gibi gelişmekte olan hammadde zengini ülkelerin yeni ekonomik düzende en büyük payı alacağı analiz edilmeye çalışılmıştır.

Bu bağlamda gelişmekte olan ülkeler global düzende avantajlı görülmektedir. Hammadde ihracı yapmayan gelişmekte olan ülkeler ise potansiyeli en güçlü ülkelerdir. Özellikle Türkiye göz önüne bulunduğu gerekli sanayi yatırımlarıyla hammaddenin ülke içerisinde kalması sağlanırsa avantaj yakalanacağı görülmektedir. Bu avantajlı zemin üzerine İslami finans sistemi dizayn edilirse alınacak katkı verilerden de açıkça görülmektedir. Öyle ki İslami finansın gelişmesi için yeterince makul şartlar olduğu makro verilerden anlaşılmaktadır. Nitekim incelenen benzer ülkeler içerisinde hammaddeyi ihraç etmeyen İran, Arabistan, Kuveyt ve Katar gibi ülkelerde İslami finansın çok gelişmiş olması buna kanıt olarak gösterilebilmektedir.

Bu nedenle katılım bankacılığının arzu edilen büyüme ortamının oluştuğu açıkça görülmektedir. Bu büyüme neticesinde Türkiye bazında ve global piyasada katılım bankacılığının hedeflediği makro performansın yakalanılacağı tahmin edilmektedir. Yapılan analizler çerçevesinde de ülke bazında hem gelişmekte olan ülkeler kategorisinde yer alması hem de zengin hammaddeye sahip olması nedeniyle Türkiye önemli bir konumda bulunmaktadır. Yapılan analizlere uygun olarak İMF' nin açıkladığı raporlara uygun ülkeler kategorisinde Türkiye güçlü aday konumundadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Katılım bankaları gün geçtikçe global piyasa içerisinde kendilerine yer açarak büyümelerini sürdürmektedir. İncelenen veriler ışığında da katılım bankalarına duyulan ihtiyacın yıldan yıla arttığı görülmektedir. Katılım bankalarının da bu ihtiyaca reaksiyon vermeye çalıştığı anlaşılmaktadır. Yukarıda belirtilmiş olan verilerle katılım bankalarının aktif finansal piyasa içinde çok kısa zamanda gelmiş olduğu finansal, mali ve maddi büyüklüğü açıklanmıştır.

İncelenen verilere bakıldığında yıllar itibariyle katılım bankalarının büyüme oranlarında, dönemden döneme dalgalanmalar yaşanmaktadır. Bu dalgalanmaların başlıca nedenleri ise piyasada oluşan ekonomik krizlerdir. Belirlenen yıllardaki verilere bakıldığında genel anlamda katılım bankalarının sektör içerisindeki paylarının ve aktif varlıklarının sürekli bir artış içerisinde olduğu açıkça görülmektedir. Bu artışın kriz zamanlarında bile devam etmesi yapısal krizlere karşı katılım bankalarının direncinin ve yapısının güçlü olduğunu göstermiştir. Yine, toplanan fon miktarındaki artış dikkate alındığında katılım bankalarının her geçen gün daha çok kişi tarafından tercih edilip, yatırım almakta olduğunu görülmektedir. Keza, katılım bankalarının yabancı sermayeyi de ülkeye çektiği anlaşılmaktadır. Katılım bankalarının yabancı sermaye için de cazip bir yatırım aracı olduğu görülmüştür.

Türkiye sermaye piyasalarında, yabancı sermaye oranının 2010'lu yıllardan, 2019'lu yıllara gelinceye dek azalması ve yerli para oranının artmasının nedeninin de ülke içerisinde katılım bankalarına olan ilginin artmasının da bir sonucu olduğu değerlendirilmektedir. Bu durum da katılım bankalarının ülke içerisindeki yatırımcısının ve popülerliğinin arttığının bir göstergesidir. Katılım bankalarının kendi felsefesine uygun olmayan bir ekonomik yapı içerisinde bile güçlü bir yapıya sahip olması ne derece sağlam bir altyapıya sahip olduklarının açık göstergesidir. Bu çıkarımla, katılım bankalarının yapılarına daha uygun bir ekonomik sistemde ne derece yararlı olacağı da tahmin edilebilmektedir. Katılım bankalarının, öz kaynak varlığını her geçen yıl artırdığı ve sermaye yeterlilik rasyosunun da büyüttüğü verilerden açıkça görülmektedir. Bu da katılım bankalarının yıldan yıla daha güçlü bir ekonomik yapıya kavuşup büyüdüğünü göstermektedir. Katılım bankalarının net kârlılığını artırması, sektör içerisinde faaliyetlerinin de arttığını açıkça göstermektedir. Yıllar bazında katılım bankalarının sektör içerisindeki payının, faaliyetleri ve kârının artırması; her geçen yıl daha çok kişinin kullanması ve daha çok faaliyette bulunulması sonucunu oluşturmuştur. Katılım bankalarının kullandırılan fonları da miktar olarak artmasına rağmen oran olarak azalmıştır. Bunun nedeninin ise yeni açılan konvansiyonel banka sayısının daha fazla olmasıdır. Elde edilen veriler ışığında katılım

bankalarının ülke ekonomisi içerisinde büyüme endeksli olduğu açıkça görülmektedir; fakat ülke genelinde şubeleşme olarak hala eksiklikler olduğu da açıkça görünmektedir. Örneğin hala 81 ilin tamamında şube açmamış katılım bankaları bulunmaktadır.

Bu açıklamalar çerçevesinde katılım bankalarının ülke ekonomisi içerisindeki yeri daha belirgin olmuştur. Üstelik katılım bankalarının bu konumunu, faizli piyasa içerisinde konvansiyonel hukuki ve mali yapı içerisinde gerçekleştirdiği görülmektedir; fakat katılım bankalarının kendi hukuki ve mali yapılarına kavuşunca ülke ekonomisine vereceği cari katkının çok daha fazla olacağı açıktır. Gerekli hukuki ve mali altyapı olduğu takdirde katılım bankalarının rakamsal büyümelerinin bu rakamların kat ve kat üzerine çıkacağı verilerden yola çıkılarak tahmin edilmektedir. Bu sayede katılım bankalarından alınan verim cari ekonomik büyümeye de yansıyor ülke refahına da katkıda bulunacaktır.

Finansal veriler çerçevesinde katılım bankacılığının verimliliği de ölçülmüştür. Üstelik bu verimlilik faiz temelli konvansiyonel piyasadan sağlanmıştır. Katılım bankacılığının hukuki ve mali alanının oluşturulması sayesinde âtil haldeki fonların aktif ekonomiye katılımı, vergilenmesi, İslam ülkelerindeki sıcak parayı ülke ekonomisine çekmesi; ülke ekonomisinin faiz kaynaklı yapısal sorunlarının giderilmesi gibi çok fazla artılar kazandırılmış olacaktır. Üstelik bu faydalarla beraber Türkiye gibi gelişmekte olan ekonomilerin gelişmiş ekonomi sınıfına gireceği öngörülmektedir. Bu sayede daha sağlam ve güçlü bir ekonomik model oluşturulmuş olacaktır. Finansal veriler çerçevesinde, katılım bankacılığının kendine özgü fon kullandırma akitleri sayesinde insanların güvenli bir şekilde birikimlerini katılım ekonomisine dâhil etmesi de sağlanacaktır. Bu veriler ve ürünler çerçevesinde katılım bankalarının hem ülke içi hem de küresel boyutta ekonomik sistem içerisinde güçlü bir yapıya kavuşacağı öngörülmektedir.

Türkiye gibi halkın çoğunluğu Müslüman olan ülkelerde insanların yastık altındaki birikimleri diye tabir edilen aktif piyasaya dâhil olmamış âtil haldeki varlıklarını katılım bankaları aracılığıyla aktif piyasaya devretmelerinin özellikle ülke ekonomisi için ne kadar önemli olduğunu yukarıda da ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Bu minvalde ülke ekonomisine dâhil olacak miktarın özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler için çok önemli artı sağlayacağı değerlendirilmektedir. Özellikle de paradan para kazanma metodu yerine ticaret yapmayı temel alan ve bu bakımdan da risksiz olan katılım bankacılığıyla oluşan fonlar, spekülasyonla eriyip gitmeyeceği gibi; elde edilecek gelirler de dinen helal olduğu gibi, risksiz olan ticari yöntemle elde edilmiş olacaktır. Bu sebeple bile faizin spekülatif olarak ülke piyasasını etkilemesinin önüne geçilmiş olacaktır. Faizin cari açık, istihdam, enflasyon ve dış

borçlar üzerinden Türkiye gibi gelişmekte olan ekonomilerin elini güçsüzleştirdiği görülmektedir. Bu yüzdendir ki gelişmekte olan ve az gelişmiş diye tabir edilen ülkelerin sorunlarının en büyüklerinden birinin faiz olduğu öngörülmektedir. Kronikleşen ekonomik sorunların başında konvansiyonel bankalara bırakılan piyasalarda faizin işlemesiyle ülkelerin mevcut borçlarının katlanarak artması gelir. Bunun doğal sonucu da hem halk hem de devletin gün geçtikçe daha fazla faizle piyasaya borçlanmasıdır. Katılım bankacılığı, bu gibi faiz temelli yapısal sorunların hepsine alternatif güçlü çözümler sunmaktadır. Sunulan bu çözümlerin risksiz bir yapıya sahip olması da ülkelerin elini güçlendirmektedir.

Bu sebeple yapılan çalışmada katılım bankacılığının temel felsefesi ve düşüncesinin, İslami finansın ne anlama geldiğinin günümüze aktarımı yapılarak açıklanmıştır. Yapılan bu çalışmanın literatüre katkısı Türkiye'deki katılım bankalarının makro ekonomik olarak ülkeye katacağı katkıyı anlatmasıdır. Bu katkı ise ülke ekonomik yapısına ikili sistemi getirmek olacaktır. Böylelikle konvansiyonel sistemin yanında katılım bankacılığı ekonomik sistemi oluşturulacaktır. Yeni ekonomik modelle konvansiyonel sistemin verdiği yapısal zararlar minimum düzeye indirilecektir. Sonuç olarak ta ülke sağlam bir alternatif ekonomik yapıya kavuşmuş olacaktır. Bu açıklamanın ışığında günümüz bankacılık faaliyetlerinin ve katılım bankalarının fon kullanma yöntemlerinin reel piyasada konvansiyonel bankalara göre daha etkili ve çeşitli olduğu açıkça görülmektedir. Katılım bankalarının reel piyasada yatırım ve varlıklarını gün-be-gün artırması katılım bankalarının asıl hedeflerini açıkça göstermektedir. Bu hedef konvansiyonel bankaların egemen olduğu iktisadi piyasada bulunmak değil kendi felsefesine özgü bir piyasada var olmak olduğu anlaşılmaktadır. Bu minvalde şube, çalışan personel, reklam sayılarını artırması katılım bankalarının piyasada daha çok adından söz ettirmesi ve yerini pekiştirmesini sağlayacaktır. Ancak, faizsiz piyasa prensibi üzerine kurulan katılım bankalarının varlıklarını faizli piyasada sürdürmek yerine, reel ekonomik piyasayı faizsiz piyasa temelli dönüştürmeyi başarmalarının öncelikli olduğu değerlendirilmektedir.

Bununla birlikte, bu hedef için Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde hükümetlerin yardımlarının önemli olduğu değerlendirilmektedir. Nitekim, gelişmekte olan ülkelerin ekonomik yapıları nispeten güçsüz ve kırılgandır. Faizin reel piyasadaki olumsuz etkisinin azaltılması ve katılım bankalarının etkinliğinin kalıcı şekilde artırılması ve hatta bu yeni prensibin piyasalara egemen olması için hükümetlerin yapıcı olarak buna zemin hazırlamaları ve teşvik etmeleri gerekmektedir. Bu bakımdan sonuçla katılım bankaları, ekonomide faizsiz bir piyasada var olmak istemektedirler. Bunun için ekonomiyi faizsiz piyasa üzeri oluşturmak gerektiği öngörülmektedir. Hükümetlerin bu hedefler için gereken sermaye artırımını ve kaynak

transferlerini sağlamaya devam etmeleri gerekmektedir. Nitekim, sadece bankaların faaliyetleriyle faizsiz ekonomi kurulması mümkün değildir. Devletin faizsiz ekonomiyi teşvik edici propaganda ve organizasyonlar oluşturması faizsiz ekonomi için çok önemlidir. Bu koordinasyon sağlandığı takdirde ekonomide belirlenen risksiz refah sağlanmış olacaktır.

Katılım bankalarının eksikliklerini gidermek için hükümete büyük görevler düştüğü değerlendirilmektedir. Gözlemlenen bu eksiklikler şu şekilde sıralanmıştır:

- Son dönemlerde aktif yapısındaki büyüme ve mevduat kredilerinde artış olmasına rağmen, ürün talebi eksik ve yetersiz olduğundan dolayı kredi kartı satışları konvansiyonel bankaların gerisinde bulunmaktadır.
- Dini hassasiyeti olan müşterilerin faizsiz ürünlere ve kampanyalara yönelmesine rağmen, katılım bankaları güncel teknolojiyi takip etse de bu alanda halen konvansiyonel bankaların gerisinde bulunmaktadır.
- Kıyaslandığında piyasadaki orta ölçekli bankalara göre daha fazla güçlü ve aktif sermayesi bulunmaktadır; fakat likidite oranı konvansiyonel bankaların gerisindedir.
- Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da banka ağının güçlü olması ve gelişmesine rağmen, ürün çeşitleri bakımından geleneksel bankalarla rekabet edecek seviyede hizmet sunamamaktadır.
- Değerli madenlere yatırım yapmak isteyen müşterilerin faizsiz dini kaideler ölçüsünde yatırım yapacağı zaman ve tercih ettiği bankalar genelde katılım bankaları olmasına rağmen, şubeleşme konusunda geleneksel bankalardan geri kalmıştır. Buda hem reklam hem de istihdama katkı anlamında geleneksel bankalardan geriye düşürmüştür.
- Katılım bankalarının en çok eleştirilen konusu kâr oranının konvansiyonel bankalardaki faiz oranına çok yakın olmasıdır. Katılım bankaları piyasada yaşamını sürdürebilmek için bu yöntemi kullanmıştır. Piyasaya yön veren konvansiyonel bankaların faiz sistemi olduğu için katılım bankaları bu piyasa da yer edinmesi için kâr oranını yakın tutmak zorundadır. Bu örnekte olduğu gibi katılım bankalarının ürün içeriğinin konvansiyonel bankalardakine benzerlik göstermesi de eksiklik olarak değerlendirilmiştir

Türkiye katılım bankaları bu eksiklikleri giderip Türkiye finans sisteminde daha güçlü yer edinmek ve hatta kendi finans sistemini oluşturmak için büyüyüp gelişmek zorunda olduğu değerlendirilmektedir. Bu gelişmeyi şube sayısı, reklam artışları, personel istihdam sayısı,

piyasaya sürdüğü ürün politikaları bazında artış yapıp daha ileriye taşımaları gerektiği değerlendirilmektedir.

Katılım bankalarının sahip olduğu potansiyel iyi analiz edilmelidir. Katılım bankalarının sahip olduğu potansiyeli kullanmak için gerekli zeminin var olduğu görülmektedir. Yapılan bu incelemeyle katılım bankalarının faaliyetlerindeki artış oranının gözle görülür biçimde arttığı anlaşılmıştır. İncelenen katılım bankaları faaliyetleri ışığında her geçen yıl düzenli olarak kârlar açıklanması, bankaların gelirlerinin ve faaliyetlerinin risksiz olduğu güvencesini vermektedir. Sahip olduğu mevduat durumlarına bakılınca katılım bankalarının güçlü bir ekonomik yapıda olduğu anlaşılmıştır. Katılım bankalarının, açıkladığı şeffaf verilerle belirli hedefler ölçüsünde sistematik olarak her geçen gün büyüdüğünü belgelemektedir. Aktif ekonomideki varlığını artıran katılım bankalarının kendi içerilerinde de öncü banka olma hedefleri bulunmaktadır. Bu sonuçlarla nihai hedeflerinin ülke ekonomisinde kalıcılığı yakalamak olduğu anlaşılmaktadır. Katılım bankalarının makro hedeflerine katkı sağlayacağını düşündüğümüz öneriler şu şekilde sıralanmıştır;

- Hükümet tarafından gerekli ekonomik zeminin oluşturulmalıdır.
- Global ve yerel piyasalarda Türkiye katılım bankacılığının felsefi ve ürün tanıtımı yapılmalıdır.
- Katılım bankalarının sahip olduğu ürün ve programlar ekonomik düzene enjekte edilmelidir. Özellikle geleneksel akitler.
- Katılım bankalarının, ülke geneli şubeleşmesi sağlanmalıdır.
- TKBB'nin yapısı güçlendirilmelidir. Ekonomik sistem içerisinde TKBB'ye daha geniş yetki ve görevler verilmelidir.
- Devletin ekonomik sistemi içerisinde faizsiz yapı temelli bir sistem oluşturulmalıdır. Kamusal harcamalar ve işlemlerde katılım bankalarına öncelik verilmelidir.
- Konvansiyonel mali sistemin yanında faizsiz ekonomik sistemin de temelleri atılmalıdır.
- Böylelikle faizli konvansiyonel sistemin piyasadaki tekeli ve etkisi kırılmış olacaktır.
- Faizli sistemin piyasaya enjekte işlemi sonrası ülke ekonomisi alternatif güçlü bir vizyona kavuşacaktır.

Bu veriler ışığında katılım bankalarının makro hedeflere ulaşip ülke ekonomisine güçlü katkı sağlaması için öneriler bu şekildedir. Bu öneriler uygulandığı takdirde katılım bankalarının makro hedeflerine ulaşılması için gerekli zemin oluşturulacaktır. Katılım

bankaları bu zemin üzerine konvansiyonel sisteme ek olarak faizsiz bankacılık sistemine kavuşmuş olacaktır. Oluşan faizsiz ekonomik sistemle katılım bankaları ülke içinde ve global piyasada Türkiye ekonomisine katkı sağlamış olacaklardır. Böylelikle faiz ve döviz temelli oluşacak yapısal ekonomik krizlere çare oluşturulacaktır. Enflasyon ve işsizlik gibi konvansiyonel piyasanın ülke ekonomisine vermiş olduğu hasarlar ikame yöntemle azaltılacaktır. Bunun yolu da katılım bankacılığının gerekli mali ve ekonomik zemine kavuşmasıyla olacaktır.

Veriler, katılım bankalarının özellikle kurulduktan sonraki ilk on yıl olan 1990'lı yıllarda büyük yatırım ve sermaye artırımına gittiğini göstermektedir. Son zamanlarda devletin de ziraat katılım, vakıf katılım ve emlak katılım bankalarını açıp katılım bankacılığına yönelmeleri katılım bankalarının reel piyasa içerisindeki yapısını sağlam bir şekilde idame ettirdiğini hatta arttırdığını bizlere göstermektedir. Bunların yanı sıra katılım bankacılığının ülke içinde hala eksiklik yaşadığı da görülmektedir. Bu eksikliklerin şubeleşme, reklam, kampanya, organizasyon gibi pek çok nedeninin olduğu çıkarımında bulunulmuştur.

Bu eksikliklerin giderilmesi için katılım bankalarının bu gibi yönlerde faaliyette bulunması zorunluluk göstermektedir. İncelenen veriler, katılım bankalarının makro ekonomik hedeflerini de açıkça göstermektedir. Katılım bankaları ülke bazında öncü banka olmaya çalışmaktadır. Ama ülke ile sınırlı değil global boyutta da konvansiyonel yapıya karşı ikame olma çabasında oldukları anlaşılmaktadır. Elde edilen sonuçlar ve veriler ışığında katılım bankalarının konvansiyonel sistemi ciddi şekilde tehdit ettiği de görülmektedir. Bunun sonucu olarak da katılım bankaları sistemini faizsiz yapıya evirmek istedikleri anlaşılmaktadır. Yapılan analizler ışığında katılım bankalarının makro ekonomi boyutunda faizsiz yapıya çalışmaya çalıştıkları anlaşılmaktadır. Global düzeyde de faizsiz yapıyı öncü yapmak istedikleri değerlendirilmektedir.

Sonuç olarak katılım bankaları Türkiye ekonomisi için çok önemli alternatif bir kaynaktır. Fakat bu bankaların sorunları da bellidir. Bu sorunlar hükümet ve bankalar nezdinde giderildikten sonra insanlara ve katılımcılara tanıtımı yapılmalıdır. Bu kesimlerce de katılımın sağlanması ve bu katılım sonucunda da ülke ekonomisindeki faizli yapının yanında faizsiz bir yapıyı eklemeye olanak sağlanacaktır. Böylelikle ekonomideki yapısal sorunların ana kaynağı olan faizin, piyasadaki etkisi en aza indirilecektir. Bu sayede ülkelerin ekonomik küresel krizlerden alacağı zararları minimum düzeye indirmiş olacağı değerlendirilmektedir. Örnek ülkelere bakıldığında ise küresel krizlerden en az dalgalanmayı da katılım bankalarının yaşadığı açıkça görülmüştür. Türkiye içinde ve global boyutta katılım bankacılığı yaygın hale getirilirse,

küresel boyuttaki krizlerden etkilenme derecesinin de minimum düzeye çekileceği anlaşılmaktadır. Katılım bankalarının sektör içerisinde ve global piyasada yapmış olduğu faaliyetler hedeflerini açıkça göstermektedir. Böylelikle katılım bankaları faizsiz düşünceyle sistem içerisinde büyümeye ve önemli yer edinmeye çalışmaktadır. İncelenen veriler ışığında katılım bankalarının belirlediği bu makro hedeflere ulaşma çabasında olduğu açıkça görünmektedir. Global piyasaya bakıldığında da küresel boyuttaki katılım bankalarının da rakamsal faaliyet oranlarıyla, amaçlarının bu doğrultuda olduğu görülmektedir. Yapılan analiz metotlarında da hem ülke içerisinde hem de global boyutta katılım bankalarının faaliyetlerinin bu minvalde olduğu anlaşılmaktadır.

KAYNAKÇA

- Afshari, Z. (2020). *İran'da İslami Bankacılık ve Finansın Geçmişine Bir Bakış*. İstanbul: İkam.
- Akın, C. (1986). *Faizsiz Bankacılık ve Kalkınma*. İstanbul: Kayıhan.
- Aktepe, İ. E. (2013). Türkiye’de Karz-ı Hasen Uygulamaları. İ. T. Sorularla Katılım Bankacılığı içinde, *Sorularla Katılım Bankacılığı* (s. 19). İstanbul: Tkbb Yayınları.
- Albaraka Türk Katılım Bankası. (2020, 1 24). *2017 Yılı Faaliyet Raporları*. Albaraka Türk: <https://www.albaraka.com.tr/documents/yatirimci-iliskileri/faaliyet-raporlari/2017-faaliyet-raporu.pdf> adresinden alındı
- Albaraka Türk Katılım Bankası. (2020, 1 24). *2018 Yılı Faaliyet Raporları*. Albaraka Türk: <https://www.albaraka.com.tr/documents/yatirimci-iliskileri/faaliyet-raporlari/albaraka-turk-2018-faaliyet-raporu.pdf> adresinden alındı
- Albaraka Türk Katılım Bankası. (2020, 1 24). *2019 Yılı Faaliyet Raporları*. Albaraka Türk: <https://www.albaraka.com.tr/documents/yatirimci-iliskileri/faaliyet-raporlari/2020-faaliyet-raporu.pdf> adresinden alındı
- Alharbi, A. (2016). *Avrupa ve Kuzey Amerika'da İslami Finansın Gelişimi*. Endonezya: Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı.
- Altıntaş, K. M. (2016). Katılım Bankacılığı Çerçevesinde Alternatif Bir Sigorta Ssistemi: Tekafül Sigorta Sisteminin Türkiyede Uygulanabilirliği. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 125.
- Amba, F. M. (2013). *Impact of the Financial Crisis on Profitability of the Islamic Banks vs Conventional Banks- Evidence from GCC*. Kanada: International Journal of Financial Research.
- Amin, İ. (2008). International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management. *Emerald Group Publishing Limited*, Cilt. 1 No. 3, s. 191-209.
- Anver, E. (2017). *Islamic Law and Finance*. Oxford: Oxford.
- Aras, O. N. (2011). Reel Ekonomiye Katkıları Bakımından Katılım Bankalarının Kullandığı Fonların Analizi. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 1-12.
- Aslan, H. (2012, Haziran 5). Alternatif Bir Yatırım ve Finansman Aracı Olarak Sukuk: Türkiye Pazarının Yapısı, Uygulanması Ve Uygulamaları. *Alternatif Bir Yatırım Ve Finansman Aracı Olarak Sukuk: Türkiye Pazarının Yapısı, Uygulanması Ve Uygulamaları*, 56. İstanbul, İstanbul/Üsküdar, Türkiye: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Aslan, M., & Özdemir, H. (2017). *Türkiyede İslami Finans Dönüşümünün Ekonomi Politikası*. İstanbul: Seta.

- Atıcı, M. (1988). *Sorularla ÖFK ve Bankacılık Temel Bilgileri*. İstanbul: İstanbul, Asya Finans Kurumu.
- Bağış, B., & Yılmaz, M. (2020). Türkiye'de İslami Finansın Gelişimi ve Hukuki Yapısı. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi*, 1-80.
- Bahru, J. (2013, 05 01). *Banking on the ummah*. The Economist: <https://www.economist.com/finance-and-economics/2013/01/05/banking-on-the-ummah> adresinden alındı
- Kuveyttürk Katılım Bankası (2020, 1 24). *Kuveyttürk Faaliyet raporları*. Kuveyttürk: <https://www.kuveytturk.com.tr/yatirimci-iliskileri/finansal-bilgiler/yillik-ve-ara-donem-faaliyet-raporlari> adresinden alındı
- Bayındır, S. (2005). Faizsiz Bankacılık. S. Bayındır içinde, *Faizsiz Bankacılık* (s. 135-139). İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Bayındır, S. (2009). *Asya ve Afrika Kültürünün Dünyaya Bir Armağanı Faizsiz Bankacılık*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu.
- Bddk. (2020, 11 16). *2007 Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde*. Bddk: https://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/duyuru_basel_0001_09.pdf adresinden alındı
- Boztürk, M., Nurullah, A., & Fatih, Y. (2020, 1 5). Katılım Bankacılığı ve Konvansiyonel Bankacılığın Ekonomik Büyüme Üzerine Etkileri: Türkiye Üzerine Bir İnceleme. *International Journal of Islamic Economics and Finance Studies*, s. 95-114.
- Buğan, M. F. (2015). *İslami Bankacılık Faaliyetlerine Yönelik Müşteri Algısı Üzerine Bir Araştırma*. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.
- Canbaz, M. F. (2016). Yatırımcılara Faizle Borçlanmaya Alternatif İslami Bir Yöntem: Kitle Fonlaması. *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 189.
- Canbaz, M., & Dur, S. (2019). Katılım Bankalarının Performansının Konvansiyonel Bankalar İle Karşılaştırılması. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 1745-1754.
- Chapra, U. M. (1750). *The Islamic Foundation Islam And The Economic Challenge*. Hemdon: The Islamic Foundation.
- Çağrı, M. (2020). *Ticaret*. İstanbul: Diyanet İslam Ansiklopedisi.
- Çelik, İ. (2016). Katılım Bankaları ve Denetleme Sorunsalı. *Anka e-Dergi*, 37.
- Dar, D. A. (2013). *Islamic Economics*. Delhi-110089, INDIA: Research India Publications. .
- Darçın, A. C. (2007). *Özel Finans Kurumlarının Katılım Bankalarına Dönüşümünün Sebep ve Sonuçları*. Ankara: Ankara Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Deran, A., & Özulucan, A. (2009, 1 24). Katılım Bankacılığı İle Geleneksel Bankaların Bankacılık Hizmetleri Ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Karşılaştırılmaları. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, s. Sayı/Issue: 11, 85-108.
- DİB. (2021, 1 1). *Kur'an Yolu Tefsiri*. Diyanet İşleri Başkanlığı: <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/282/275-ayet-tefsiri> adresinden alındı
- Durdak, A. (2019, 09 13). *Anadolu Haaber Ajansı*. Anadolu Haaber Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/islami-finans-dunyada-10-ulkede-yogunlasti/1582880> adresinden alındı
- Durmuş, Y. D. (2013, 2 6-7). *Türkiye Katılım Bankaları Birliği*. Türkiye Katılım Bankaları Birliği: <https://tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/faizsiz%20bankac%C4%B1%C4%B1k-%20sayfa%2039%20KAPAK%20olsun%202.g%C3%BCn%20pratik.pdf> adresinden alındı
- el-Kâsânî, A. E. (1996). Kitabu Bedâiu's-Sanâî Tertîbü'sŞerâî. Beyrut: Dâru'l-Fikir. A. E. Mes'ûd. içinde, *BEDÂIU's-SANÂÎ'* (s. 131). İstanbul: İslam Ansiklopedisi.
- Emin, A. İ. (2014). *Sorularla Katılım Bankacılığı*. İstanbul: Türkiye Katılım Bankaları Birliği.
- Emlak Katılım Bankası. (2020, 1 24). *2019 Yılı Faaliyet Raporları*. Emlak Katılım Bankası: <https://www.emlakkatilim.com.tr/assets/uploads/sozlesme-form/sozlesme/Turkiye-Emlak-Katilim-Bankasi-2019-Faaliyet-Raporu.pdf> adresinden alındı
- Eskici, M. (2007). Türkiye'de Katılım Bankacılığı Uygulaması ve Katılım Bankalarının Müşteri Özellikleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 74.
- Gani, & Al-Abri. (2013). Gani, A., ve Al-Abri, A. (2013). Indicators of business environment, institutional quality and foreign direct investment in Gulf Cooperation Council (GCC) countries. *International Review Of Applied Economics*, 515-530.
- Gazete, Resmi. (2019, 5 16). 30780 Sayılı Resmi Gazete. Ankara, Çankaya, Türkiye: 30780 sayılı Resmi Gazete.
- Gül, A. R. (2005). Faizsiz Bankacılığın Dini Temeli Açısından Mudarebe İle Selef Yöntemlerinin Mukayesesi. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 46(1):1.
- Gülsevin, O. (2011). *Bahreyn Ülke Raporları*. Ankara: İgeme.
- Haroon, A. (2002). Perceptions Of Malaysians Corporate Customers Towards İslamic Banking Products And Services. *International Journal of Islamic Financial Services*, Volume 3, Number 4.

- İmf. (2021). *Küresel Ekonomik Görünüm Raporu*. Washington: İmf.
- Iqbal, Z., & Mirakhor, A. (2004). *Stakeholder Model Of Governance Economic System*. Münih: Munich Personal RePEc Archive.
- Koçak, E. (2018). İslami Finans ve Ekonomik Büyüme: Türkiye Üzerine Ekonometrik Bir Uygulama. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 67-91.
- Kubar, c. o. (2008). Türk Bankacılık Sektörüne Yabancı Sermaye Girişleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 45-60.
- Kurulu, İ. F. (2019). *İslami Finansal Hizmetler Sektörü İstikrar Raporu*. Malezya: İslami Finansal Hizmetler Kurulu.
- Kurulu, İ. F. (2019). *İslami Finansal Hizmetler Sektörü İstikrar Raporu*. Malezya: İslami Finansal Hizmetler Kurulu .
- Kuveyttürk Katılım Bankası. (2020, 1 24). *2016 Faaliyet Raporları*. kuveyttürk: <https://www.kuveytturk.com.tr/medium/document-file-1546.vsf> adresinden alındı
- Kuveyttürk Katılım Bankası. (2020, 1 24). *2018 Yılı Faaliyet Oranları*. Kuveyttürk: <https://www.kuveytturk.com.tr/medium/document-file-2315.vsf> adresinden alındı
- Kuveyttürk Katılım Bankası. (2020, 1 24). *2019 Yılı Faaliyet Raporları*. Kuveyttürk: <https://www.kuveytturk.com.tr/medium/document-file-4529.vsf> adresinden alındı
- Küçük, E. (2012, 10 13). *islami finans rotasını avrupaya çevirdi*. Dünya Gazetesi: <https://www.dunya.com/dunya/islami-finans-rotasini-avrupa039ya-cevirdi-haberi-188087> adresinden alındı
- Merginânî, B. (1990). el-Hidâye. E.-H. A. Bekir içinde, *el-Hidaye fî Şerhi Bidayetü'l-Mübtedi. Beyrut: Dâru'l-Hayai't-Türasi'l-Arabi*. (s. 201). İstanbul: İslam Ansiklopedisi.
- Metin, K., & Güçlü, F. (2020). İslami Finansın Dünyadaki Gelişimi ve İslami Finansa Yön Veren Uluslararası Kuruluşlar. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, Cilt 16, Sayı 1,.
- Odabaşı, M. (2011). Faizsiz Bankacılık Eğitim Notları. M. Odabaşı içinde, *Faizsiz Bankacılık Eğitim Notları* (s. 6-7). İstanbul: Kuveyttürk.
- Önk, H. (2016). Osmanlı Dönemi Para Vakıflarıyla Günümüz Katılım Bankalarının. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 51.
- Özgür, E. (2007, Mart). Katılım Bankalarının Finansal Etkinliği ve Mevduat Bankaları ile Rekabet. *Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, s. 60.

- Özkan, H. Ö. (2009). Katılım Bankacılığı ile Geleneksel Bankaların Bankacılık Hizmetleri ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Karşılaştırılmaları. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 45.
- Pamuk, Ş. (2000). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Paranın Tarihi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Pryor, F. (1985). The Islamic Economic System. *Karşılaştırmalı Ekonomi Dergisi*, Cilt 9, Sayı 2. 197-223.
- Report, G. I. (2017). *Leadership in Islamic Finance*. Islamic Bankers Association. Malezya: An Official Publication of Islamic Bankers Association.
- Sadr, M. B. (1993). The Renewal of Islamic Law:.. M. B. Sadr içinde, *İslam Ekonomisi Sistemi* (s. 13-29). Ankara: Rehber Yayınları.
- Tkbb . (2020, 1 5). *Esaslı Bankacılık*. Türkiye Katılım Bankaları Birliği: <https://tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/Katilim-Bankalari-2019.pdf> adresinden alındı
- Tkbb. (2020, 1 20). *Katılım Bankacılığı Nedir? Nasıl Çalışır?* Türkiye Katılım Bankaları Birliği: <https://tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/TKBB-Katilim-Bankaciligi-Nedir-Brosur.pdf> adresinden alındı
- Tkbb. (2021, 1 20). *Türkiye Katılım Bankaları Birliği*. Tkbb: https://tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/00_2019_2020_Faaliyet_Raporu.pdf adresinden alındı
- Tulon, M. M. (2015). *İslamic Finance : A Review Of The Literatüre*. Amerika Birleşik Devletleri: International Business & Economics Research Journal (IBER).
- Tük. (2019). *Ödemeler Dengesi İstatistikleri*. Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası.
- Türkiye Finans Katılım Bankası. (2020, 1 24). *2017 Yılı Faaliyet Raporları*. Türkiye Finans: <https://www.turkiyefinans.com.tr/tr-tr/hakkimizda/faaliyetraporlari/2017/files/tr-full.pdf> adresinden alındı
- Türkiye Finans Katılım Bankası. (2020, 1 24). *2018 Yılı Faaliyet Raporları*. Türkiye Finans: <https://www.turkiyefinans.com.tr/Lists/FinansalRaporlar/Attachments/62/TURKIYE%20FINANS%202018%20YILI%20YILLIK%20FAAL%C4%B0YET%20RAPORU%20TR.pdf> adresinden alındı
- Türkiye Finans Katılım Bankası. (2020, 1 24). *2019 Yılı Faaliyet Raporları*. Türkiye Finans: <https://www.turkiyefinans.com.tr/Lists/FinansalRaporlar/Attachments/66/2020%20Faaliyet%20Raporu.pdf> adresinden alındı

- Türkiye Finans Katılım Bankası. (2020, 1 24). *Yıllık Faaliyet Raporları*. Türkiye Finans: <https://www.turkiyefinans.com.tr/tr-tr/yatirimci-iliskileri/finansal-raporlar/sayfalar/faaliyet-raporlari.aspx> adresinden alındı
- Vakıf Katılım Bankası. (2020, 1 24). *2016 Yılı Faaliyet Raporları*. Vakıf Katılım: <https://www.vakifkatilim.com.tr/documents/general-pdf/faaliyetraporu2016.pdf> adresinden alındı
- Vakıf Katılım Bankası. (2020, 1 24). *2018 Yılı Faaliyet Raporları*. Vakıf Katılım: <https://www.vakifkatilim.com.tr/documents/flipbook/tr/index.html> adresinden alındı
- Vakıf Katılım Bankası. (2020, 1 24). *2019 Yılı Faaliyet Raporları*. Vakıf Katılım: <https://www.vakifkatilim.com.tr/documents/Flipbook2019/tr/index.html> adresinden alındı
- Walcott, H. F. (1994). *Transforming Qualitative Data: Description*. London: Sage Publications.
- Yanpar, A. (2005). İslami Finans. A. Yanpar içinde, *İslami Finans, İlkeler Araçlar ve Kurumlar* (s. 142). İstanbul: Scala Yayıncılık.
- Yatmaz, A., & Çatıkkaş, Ö. (2021, 10 20). Ziraat Katılım Bankası. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 2-24. Ziraat Katılım Bankası: <https://www.ziraatkatilim.com.tr/biz-taniyin/katilim-bankaciligini-taniyin> adresinden alındı
- Yılmaz, E. (2014). Yeni Bir Finansal Araç Olarak Sukuk: Çeşitleri, Türkiye. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 2-18.
- Ziraat Katılım Bankası. (2020, 1 24). *2017 Yılı Faaliyet Raporları*. Ziraat Katılım: <https://www.ziraatbank.com.tr/tr/yatirimci-iliskileri-ZB/finansal-bilgiler/Documents/FaaliyetRaporu2017.pdf> adresinden alındı
- Ziraat Katılım Bankası. (2020, 1 24). *2019 Yılı Faaliyet Raporları*. Ziraat Katılım: https://www.ziraatbank.com.tr/tr/yatirimci-iliskileri-ZB/finansal-bilgiler/Documents/2020_entegre_faaliyet_raporu.pdf adresinden alındı
- Ziraat Katılım Bankası. (2020, 1 24). *Faaliyet Raporları 2018*. Ziraat Katılım: <https://www.ziraatbank.com.tr/tr/yatirimci-iliskileri-ZB/finansal-bilgiler/Documents/faaliyet-raporu-2018.pdf> adresinden alındı